

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Palmovka – trhlina v městské struktuře

Diplomová práce

Autor práce: David Platil

Studijní program: Sociologie

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 9. 5. 2019

David Platil

Bibliografický záznam

PLATIL, David. *Palmovka – trhlina v městské struktuře*. Praha, 2019. 154 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Rozsah práce: 209 473 znaků

Anotace

Tématem této diplomové práce je krajina, konkrétně městská krajina pražské Palmovky a její rozličné dimenze. Krajina je v sociálně-antropologickém a kulturně-geografickém diskurzu komplexním, multidimenzionálním a mnohvrstevnatým konceptem otevírajícím zajímavé výzkumné otázky a imaginace. V tomto pojetí krajina nezůstává pouze souhrnem materiálních aspektů přírodního prostředí kolem nás, ale jedná se také o pole politického vyjednávání, mocenských tenzí, prožitků, reprezentací a obecně vzájemného působení mezi ní a člověkem. Na základě tohoto pohledu autor zkoumá krajinu Palmovky, která je sama o sobě mnohvrstevnatou a složitou. Lze zde spatřovat různorodost urbánních struktur a historických stop, neuskutečněné vize rozvoje a dlouhodobé hledání jednotné koncepce různými aktéry v rámci politických vyjednávání. Jejich cílem je dát této krajině vnitřního města tvář. S tímto vyjednáváním souvisí také pozorovatelné procesy měnící jak fyzickou, tak sociální dimenzi Palmovky na základě snah o regeneraci území. K těmto procesům patří gentrifikace týkající se stěhování mladých a většinou vysokoškolsky vzdělaných obyvatel do starších částí vnitřního města. Snahou autora této práce bylo zachytit především na základě terénního pozorování a rozhovorů s aktéry v této krajině, čím je Palmovka (nejenom v rámci pražského kontextu) specifická, jak je těmito aktéry reprezentována a jakým způsobem je vyjednáváno o její budoucí podobě. V aplikované formě je ambicí autora napomoci kvalitnímu rozvoji této městské krajiny na základě doporučení, která prezentuje v závěru práce.

Annotation

The topic of this diploma thesis is the landscape, specifically the urban landscape of Prague's Palmovka and its various dimensions. In a social anthropological and culturally geographical discourse, the landscape is a complex, multidimensional and multi-layered concept that opens up interesting research questions and imaginations. In this discourse, the landscape is not only a summary of the material aspects of the natural environment around us, but it is also a field of political negotiations, power tensions, experiences, representations and generally interactions between itself and man. From this point of view, the author explores the landscape of Palmovka, which is itself a multi-layered and complex in a view of the diversity of urban structures, historical memos, unrealized visions of development and long-term search for unified concept by various actors during political negotiations that would give this inner city landscape a face. This negotiation is also related to observable processes changing both the physical and social dimension of Palmovka based on efforts to regenerate the area. These processes also include the gentrification which means the migration of young and mostly university-educated people to the older parts of the inner city. Therefore, mainly on the basis of field observation and interviews, the author of this thesis was trying to capture, what is Palmovka not only within the context of Prague, how it is represented by these actors and how it is negotiated about its future. In the applied form, the author's ambition is to help the quality development of this urban landscape on the basis of recommendations presented at the end of the thesis.

Klíčová slova

městská krajina, reprezentace, městská regenerace, gentrifikace, urbanismus, Praha, Palmovka

Keywords

urban landscape, representation, urban regeneration, gentrification, urbanism, Prague, Palmovka

Title/název práce

Palmovka – trhlina v městské struktuře

Palmovka: A Rupture in the Urban Structure

Poděkování

Na tomto místě bych nejprve rád poděkoval vedoucímu mé práce, doc. PhDr. Zdeňku Uherkovi, CSc., za jeho odborné vedení, cenné rady, otevřenost, čas a vstřícný přístup. Dále chci také poděkovat Mgr. Petru Gibasovi, MSc., Ph.D., doc. Mgr. Jakubu Grygarovi, Ph.D., doc. Mgr. Martinu Hájkovi, Ph.D., Jeromu Krasovi, Ph.D., Mgr. Michalu Lehečkovi a ostatním konzultantům za další tak užitečné a zajímavé podněty a připomínky, tolik důležité pro vývoj projektu. Zároveň děkuji za participaci na výzkumu a za nezištnou pomoc všem informátorům, kteří jsou uvedeni v tomto textu. Nakonec chci ještě vyjádřit vděčnost za pomoc a podporu mým blízkým, tedy rodině, Elišce a Štěpánovi. Bez nich by pro mě bylo mnohem složitější tuto práci dokončit.

Obsah

ÚVOD	3
1 TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČÁST	9
1.1 Krajina jako výzkumný koncept	10
1.1.1 Co se skrývá pod konceptem krajiny?.....	11
1.1.2 Dimenze a rysy krajiny	14
1.2 Regenerace městského prostoru a související procesy	17
1.2.1 Deindustrializace a vznik brownfieldů.....	18
1.2.2 Městská regenerace	20
1.2.3 Gentrifikace.....	22
1.3 Výzkumné otázky	25
1.3.1 Jaký má krajina Palmovky charakter?.....	26
1.3.2 Jak je krajina Palmovky reprezentována jednotlivými aktéry?.....	27
1.3.3 Jakou podobu by měla mít vize rozvoje Palmovky?.....	28
1.4 Metodologie výzkumu Palmovky	29
1.4.1 Metodologická esence této práce	30
1.4.2 Hlavní zdroje dat a metody jejich sběru.....	32
1.4.3 Doplnkové zdroje dat	33
1.4.4 Informátoři	35
1.4.5 Analýza získaných dat.....	39
1.4.6 Reflexe vědecké práce.....	40
2 ANALYTICKÁ ČÁST	43
2.1 Palmovka aneb výzkum městské krajiny	44
2.1.1 Geografické vymezení zkoumaného terénu	45
2.1.2 Historické proměny Palmovky.....	49
2.1.3 Současný charakter Palmovky a specifika této krajiny.....	55
2.2 Reprezentace krajiny Palmovky	60
2.2.1 Palmovka jako (ne)městská krajina.....	61
2.2.2 Palmovka jako historická krajina	65
2.2.3 Palmovka architektonická a urbanistická.....	69
2.2.4 Palmovka a její veřejné prostory	72
2.2.5 Palmovka jako dobré místo k životu.....	76
2.2.6 Palmovka jako problémová krajina.....	78
2.2.7 Palmovka a její obyvatelé	80

2.2.8	Reprezentace Palmovky dle skupin aktérů.....	82
2.3	Palmovka a dynamika jejího vývoje	84
2.3.1	Představení aktérů vyjednávajících o Palmovce	85
2.3.2	Vyjednávání o budoucí podobě Palmovky.....	88
2.3.3	Potenciál a hrozby vývoje Palmovky	90
2.3.4	Transformace Palmovky v českém a zahraničním kontextu.....	93
2.3.5	Doporučení budoucímu vývoji.....	95
ZÁVĚR	.....	100
SUMMARY	.....	104
POUŽITÁ LITERATURA	.....	106
TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE	.....	114
SEZNAM PŘÍLOH	.....	128
PŘÍLOHY	.....	130

Úvod

„Palmovka představuje důležité metropolitní subcentrum s významným potenciálem celoměstských vazeb, a zároveň těžiště celé spodní části údolí Rokytky. Současně se jedná o urbanisticky jedno z nejkomplicovanějších míst v Praze, jehož stávající stav formují tři vzájemně provázaná témata: nedořešené celoměstské dopravní vazby (komunikační síť), nevyjasněná urbanistická struktura a nejasná artikulace charakteru a náplně jednotlivých veřejných prostranství.“ (UNIT architekti s. r. o. 2017, s. 3)

Antropologové se s oblibou zabývají tématy, která jsou mnohoznačná a mnohvrstevnatá a která často zasahují i do jiných vědních oborů. Proto není neobvyklé, že jedním z těchto témat je i krajina a vztah člověka k ní. Krajina nejen pro mě představuje zajímavý prostor ke zkoumání, protože se jedná o něco, čehož jsme přímou součástí, a co vnímáme svými smysly. Krajina na lidi působí různě podle jejich zkušeností a očekávání, s kterými do ní přicházejí nebo v ní pobývají, a které formují i představy jaké (si) o ní vytvářejí. A právě vztah člověka a krajiny, rozdílnosti a shody v její reprezentaci mezi různými skupinami lidí je hlavním problémem, kterému věnuji tuto práci, tedy problému vnímání a reprezentace podoby městské krajiny a jejího vývoje.

Jak naznačuje úvodní citace z *Analytické studie oblasti Palmovka* od architektonického studia UNIT architekti (2017), jako výzkumný terén jsem si zvolil krajinu Palmovky – součást pražské čtvrti Libně, která je sama o sobě zajímavá svým charakterem a minulostí. Jedná se o krajinu z historického, urbanistického, dopravního nebo i majetkového hlediska velmi komplikovanou. V průběhu historie se zde nastřádalo několik urbánních vrstev, které toto území znepřehlednily a zkomplikovaly jeho možnou regeneraci a transformaci.

Na Palmovce existuje náznak městské blokové struktury z devatenáctého a dvacátého století. Dále zde nalezneme nedokončené dopravní stavby, proluky a prázdné prostory po zbořených továrnách a obytných budovách a mnoho dalšího. Pro mě osobně Palmovka představuje pomyslnou trhlinu v městské struktuře (ačkoliv je sama o sobě centrem Libně, potažmo Městské části Praha 8). Tato trhlina narušuje klasické představy o tom, jak má vypadat vnitřní město kupříkladu ve srovnání se sousedním Karlínem. Komplikovaný a nejednoznačný charakter Palmovky je prvním důvodem, proč jsem si tuto

krajinu vybral k bádání. Od začátku projektu mě zajímalo, jestli je mé vnímání Palmovky podobné tomu, jak ji reprezentují nejenom zdejší obyvatelé, ale i další aktéři, kteří jsou s ní více či méně nějakým způsobem spjati.

Dalším podnětem k výběru Palmovky jako výzkumného terénu byla zcela jistě bohatá a zajímavá historie této části Prahy. Můžeme zde pozorovat hned několik důležitých historických rovin, které současnou podobu tohoto území ovlivnily. Jednak je to zemědělská minulost vinic a viničních usedlostí, z nichž právě usedlost Palmovka dala název této lokalitě. Dále industriální minulost, která byla promítnuta i do existence železniční trati protínající dříve centrální část tohoto pražského předměstí. Společně s Josefovem je Libeň také místem, s kterým je v Praze nejvíce spojena přítomnost židovského obyvatelstva usídleného ve zdejším ghettu nedaleko dnešního Libeňského mostu. Další rovina paměti může být označena jako hrabalovská Libeň, protože spisovatel Bohumil Hrabal byl s Libní až do své smrti neodmyslitelně spjat (Horčáková a kol. 2006) a dodnes je po něm pojmenované veřejné prostranství v oblasti Palmovky známé jako náměstí Bohumila Hrabala, na kterém se nachází autobusové nádraží.

Třetím důvodem pro výběr tohoto výzkumného terénu byla skutečnost, že území v současnosti prochází velmi diskutovaným urbanistickým vývojem. Novostavby a stavební záměry dle mého soudu a dle názoru některých urbanistů a architektů příliš dobře nereflektují charakter Palmovky a nezapadají do zdejší městské struktury. Například to znamená, že nové projekty nedotváří bloky, které jsou typické pro vnitřní město, privatizují veřejný prostor nebo nerespektují historii a duch místa. Logicky mě tedy zajímalo, jak na otázku nové výstavby na Palmovce a na to, jak proměňuje podobu této městské krajiny, reagují nejenom místní obyvatelé.

S tímto souvisí i poslední důvod mého výzkumného zájmu o Palmovku. Tím je snaha zastupitelů Městské části Praha 8, Magistrátu hl. města Prahy, Institutu plánování a rozvoje hl. města Prahy, architektů, urbanistů, developerů a dalších aktérů tento stavební vývoj usměrnit, dát mu jednotnou koncepci a připravit vizi rozvoje Palmovky. Tzv. Palmovka 2030 má za cíl vytvoření konkrétního regulačního plánu, kterému by měly být podřízeny dílčí projekty zástavby tohoto území. V době, v které vychází tato práce, stále probíhá diskuze mezi jednotlivými subjekty a aktéry o tom, kterým směrem konkrétně by se měl vývoj Palmovky ubírat, co se týče urbanismu, architektury, dopravního řešení, veřejného prostoru, zeleně atd. A právě i tato diskuze mě v souvislosti s touto městskou

krajinou zajímala vzhledem k tomu, že probíhá již řadu let bez nějakého zásadního východiska a posunu. Kromě dílčích úprav veřejných prostorů je zatím budoucnost Palmovky a stejně tak i některých zdejších staveb (kupříkladu projekt nové radnice) nejistá.

Nabízí se otázka, jak takto složitou krajinu zkoumat. Je současná podoba Palmovky a její nejednoznačný charakter problémem samotného místa (jeho zanedbanosti a neefektivního využití) nebo se skutečný problém nachází v lidské reprezentaci tohoto prostoru a zkušenosti s ním? Je negativní reprezentace Palmovky, která ve veřejném diskurzu převládá, odrazem skutečného problému spojeného s touto městskou krajinou nebo se jedná o území, jež má ve skutečnosti své kvality a přináší místním obyvatelům určitou hodnotu? V tomto případě by problém nespočíval v samotné Palmovce, ale v našem nebo potažmo v mém chápání toho, co je a co není kvalitní městská čtvrť.

Na krajinu, potažmo na město můžeme nahlížet ze dvou hlavních východisek. Materialisticky (deskriptivně analyticky) nebo konstruktivisticky. Podstata materialistického přístupu k (městské) krajině spočívá v jejím chápání jakožto prostředí, které se nachází vně nás a které obsahuje určitý jasně daný charakter, jenž jej utváří (Cílek 2004). Abych byl konkrétnější, uvedu příklad problémů městské regenerace a gentrifikace, které patří mezi důležitá témata sociální geografie, a zároveň jsou také podstatným definičním prvkem materiální podoby městské krajiny.

Pro město a jeho části jsou kriticky důležité možnosti rozvoje – čtvrti bez rozvoje stagnují nebo přímo upadají, naopak rozvíjející se čtvrti žijí bohatým městským životem. Potenciál rozvoje spočívá v jejich reurbanizaci. Obdobně jako v jiných městech Evropy a USA, jak uvádějí Temelová s Novákem (2007), se i v pražském kontextu šíří trend zahušťování centra. Projevy tohoto trendu lze pozorovat také v souvislosti s vytvářením nového *Metropolitního plánu Prahy* (2019c). Jeho tvůrci z Institutu plánování a rozvoje hl. města Prahy preferují zastavování centra města na úkor jeho rozšiřování do krajiny. Slovem zahušťování se přitom nemyslí pouze výstavba ve stavebních prolukách, ale mnohem širěji i zastavování a transformace volných ploch, např. brownfieldů¹.

---

¹ V práci používám český plurál namísto anglického brownfields vzhledem k tomu, že termín v této podobě proniká jak do odborného tak veřejného českého diskurzu.

Dřívější převážně průmyslové čtvrti širšího jádra města v důsledku deindustrializace procházejí postupnou, nicméně radikální proměnou, která se projevuje městskou regenerací a s tím související gentrifikací. Do území přicházejí noví obyvatelé s vyšším socioekonomickým statusem a původní obyvatelé jsou postupně vytlačováni (Kubeš 2017) především kvůli zvyšujícím se cenám nájmu, čímž se mění kromě architektonického a fyzicko-geografického charakteru území i jeho demografie. Mezi pražské čtvrti, které podobnými procesy v posledních desetiletích prošly, lze zařadit například Smíchov v oblasti kolem křižovatky Anděl (Temelová a Novák 2007) nebo Karlín.

Podobně jako tyto části Prahy se i okolí stanice metra linky B v Libni Palmovka stalo krajinou transformace z průmyslové části města na kancelářskou a obchodní čtvrť, protože se zde také nacházejí rozsáhlé bývalé průmyslové plochy a fragmenty zrušené železniční tratě. Oproti situaci v nedalekém Karlíně je proměna mnohem pomalejší a z urbanistického hlediska méně korigovaná. Podle místních politiků či architektů má Palmovka obrovský potenciál rozvoje, který však zůstává nenaplněný.

V tomto ohledu je tedy Palmovka charakterizována jako městská krajina s jasně danými rysy a problémy, která nutně potřebuje nějakou proměnu. Je tomu skutečně tak? Jedná se o jediné možné chápání Palmovky? Na příkladu této městské krajiny mě tedy zajímá, v čem její reprezentace jako nedokončeného projektu spočívá a jaké jsou její další úrovně. Je Palmovka z pohledu různých aktérů skutečně územím, které nutně potřebuje radikální proměnu nebo jej lze označit za příjemné místo k životu, jehož současná podoba má být co nejvíc zachována? Jaká jsou očekávání (naděje a obavy) jednotlivých aktérů související s rozvojem Palmovky? A jak s tím souvisí gentrifikace?

Proti materialistickému pohledu na město a městskou krajinu, který je typický pro klasickou sociální geografii, stavím přístup zakořeněný v sociální antropologii a novou kulturní geografii. Podle tohoto přístupu krajina není jen něčím a priori, ale je do jisté míry konstruována našimi představami o ní. V tomto smyslu odkazuji především na českého antropologa Petra Gibase, podle kterého lze krajinu, tzn. i městskou čtvrť chápat ve třech vzájemně propojených rovinách: reprezentace, procesu a prožitku. Krajina resp. v tomto případě čtvrť je nejen místem, kde se protínají významy, symboly a mocenské tenze, je také polem změny a vyjednávání o této změně. Zároveň i my jakožto lidé krajinu zažíváme a jsme její součástí, určitým způsobem ji zakoušíme. Gibas ve své dizertační práci (2016)

prováděl výzkum postindustriální krajiny Kladna, Ostravy a Mostu, přičemž jeho teoretickým základem bylo právě porozumění krajině ve třech rovinách: reprezentace-proces-zkušenost. Přiznává, že krajina je velmi nejednoznačný koncept, a proto se pokouší o syntézu těchto tří přístupů k jeho lepšímu uchopení.

I pro mě samotného je výzkum Palmovky jako nenaplněného projektu a čtvrti, pro kterou politici a architekti hledají vizi rozvoje, velkou výzvou nejenom z metodologického, ale i z teoretického hlediska. Podobně jako Gibas se v této práci soustřeďuji na různé roviny reprezentace krajiny Palmovky. Zajímá mě, jak je Palmovka a její současná podoba reprezentovaná, a zároveň jaká je dynamika její transformace. Můj výzkum tedy vychází ze dvou odlišných pohledů na město, potažmo na městskou krajinu: materialistický (deskriptivně analytický) pohled klasické sociální geografie zaměřený na řešení problému využití městského prostoru a na konkrétní procesy utvářející městskou krajinu, mezi které patří například gentrifikace nebo suburbanizace, a postmoderní pohled sociální antropologie kladoucí důraz na nejednoznačnost a multidimenzionalitu chápání (městské) krajiny a také na její propojení s člověkem.

Každá práce, vědecký výzkum nebo jakýkoliv projekt by měl mít nějaký smysl, tedy konkrétně výzkumný cíl. Nejinak je tomu i v souvislosti s touto diplomovou prací. Tím mým bylo popsat, pochopit a interpretovat podobu Palmovky na základě pohledů různých aktérů, kterými jsou například místní obyvatelé, podnikatelé, městští zastupitelé, architekti, developeri atd. Splněním tohoto cíle chci ukázat především to, jakým způsobem se v současné době pracuje s obrazem městské krajiny a jejími významy, a také zpochybnit existenci jediného univerzálního pohledu na to, co si představíme pod pojmem kvalitní městské prostředí. To znamená, že zpochybnění neujde ani můj vlastní prvotní názor na Palmovku a její minulou, současnou i budoucí podobu.

Předesílám, že není mým úmyslem, aby tato práce spočívala pouze v akademické rovině. Jakožto člověk, který se dlouhodobě zajímá o urbanismus, veřejný prostor a obecně o městský rozvoj, přirozeně doufám v to, že výsledky mého výzkumu nezůstanou stranou zájmu zastupitelů a urbanistů. Jde mi také o to, aby tato studie napomohla kvalitnímu rozvoji Palmovky a přilehlého okolí a vytvoření vize jejího budoucnosti, která bude v co největší míře naplňovat sdílené představy o tom, jakým směrem by se tento vývoj měl ubírat. S těmito dvěma cíli jsem započal svou práci a také věřím, že se mi je podařilo naplnit.

Tato práce shrnuje výsledky výzkumu, který jsem na Palmovce prováděl od února roku 2018 do dubna 2019. Text jsem uspořádal do dvou hlavních částí. V první představuji teoretická východiska, která formovala můj výzkum daného tématu a analýzu zjištění, a také uvádím metodologii, tedy výzkumné cíle, otázky apod. Druhá analytická část práce obsahuje samotnou analýzu zjištění z terénního výzkumu vycházející ze tří hlavních výzkumných otázek.

1 Teoreticko-metodologická část

Tato část je práce rozdělena do čtyř hlavních kapitol, v kterých nejprve představuji koncepty důležité pro analýzu empirických zjištění a dále také vlastní vědecké metody. V první kapitole se podrobně zabývám konceptualizací pojmu (městská) krajina nejen v antropologii. Zaměřuji se jak na materialistické, tak na konstruktivistické paradigma ve vztahu ke krajině. Rozebírám dimenze krajiny a její charakter. Druhá kapitola je věnována dalším důležitým konceptům, které v této práci využívám, jež souvisí především s urbanismem a sociální geografii. Patří mezi ně deindustrializace, brownfieldy, městská regenerace a gentrifikace.

Zbylé dvě kapitoly nejprve podrobněji rozebírají výzkumné otázky, které jsem si v rámci mého výzkumu kladl. Poté se věnuji metodologii založené především na etnografii a technice polostrukturovaných rozhovorů. Kromě toho také uvádím informace o tom, s kým jsem výzkumné rozhovory prováděl. Dále popisuji metodu analýzy získaných dat. Tuto část práce zakončuji reflexí průběhu výzkumu, pozice ve zkoumaném terénu a obecně vývoje projektu.

1.1 Krajina jako výzkumný koncept

První kapitola této práce je věnována konceptu krajiny jako vše zastřešujícího pojmu, který se prolíná celým textem a představuje základ mého vědeckého zkoumání. Krajinou se zabývám vzhledem k mému oborovému zázemí především v kontextu současné sociální antropologie a nové kulturní geografie. Krajina je pro mě konceptem, který se vynořuje v průběhu celé této práce a propojuje teoretickou i analytickou část do jediného koherentního celku.

V první podkapitole nejprve představuji samotný koncept a základní vědecké přístupy k němu v českém i zahraničním kontextu. Uvádím také krátký exkurz do historie vědeckého chápání tohoto pojmu. Dále se věnuji podrobněji krajině a jejím vlastnostem a dimenzím, což je důležité pro expozici mého vlastního porozumění tomuto konceptu. Zaměřuji se především na její dynamiku a také na dvojí vzájemné působení ve vztahu mezi člověkem a krajinou.

1.1.1 Co se skrývá pod konceptem krajiny?

Hlavním konceptem, který rozvíjím v této práci a na kterém stavím i analýzu svého empirického materiálu, je krajina. Tento koncept jsem se rozhodl využít ze dvou důvodů. Prvním z nich je skutečnost, že se v současné době jedná o velmi oblíbené téma jak pro přírodní a společenské vědy, tak pro širokou veřejnost (Pauknerová a Gibas in Blažková a Červinková 2015). Krajinou se zabývají různorodé vědecké obory a diskurzy, což je podmíněno její atraktivitou a přesahem do žitého světa každého z nás. Krajina je mnohvrstevnatá a nabízí velké množství podnětů k vědeckému bádání nejenom pro antropology, ale i pro biology a ekology, archeology, historiky nebo třeba sociology². V neposlední řadě se jedná o důležité téma pro sociální geografů.

Druhý důvod spočívá v tom, že výzkumný terén Palmovky vnímám také jako mnohvrstevnatý skrývající velké množství významů a diskurzů a nechtěl jsem se ve svém výzkumu soustředit jen na dílčí záležitosti, mezi jaké patří například veřejný prostor, paměť místa nebo třeba komunita. Naopak bylo mým záměrem postihnout Palmovku co nejvíc komplexně jako určitou mozaiku reprezentací, významů, procesů a mnohého dalšího, co lze „ukrýt“ v konceptu krajiny, tedy popsat a interpretovat v tomto konceptuálním zarámování.

V zásadě lze rozlišit dva vzájemně odlišné vědecké diskurzy podle toho, zda krajinu pojímají jako něco materiálního podobného životnímu prostředí nebo konstruovaného, založeného třeba jen na pouhém myšlenkovém základě (Pauknerová in Soukupová 2012, s. 53). Materialisté krajinu chápou jako něco a priori daného, co existuje samo o sobě mimo člověka a nějakým způsobem na nás působí a ovlivňuje naše smýšlení o ní. Toto chápání krajiny je zakořeněno v dosud převládajícím (Gibas a Pauknerová 2009) přírodovědném diskurzu, v rámci kterého je krajině přisuzováno jako synonymum přírodního prostředí, tedy kus země utvářený vzájemným působením antropogenních a přírodních činitelů (Evropská úmluva o krajině 2000). Tyto činitelé jsou vždy provázány s určitým historickým základem (Cílek 2004). Takto tedy krajinu dosud chápal převládající vědecký diskurz.

---

² Pro podrobnější vhléd do tématu krajiny a jejího výzkumu napříč archeologií a antropologií doporučuji sborník *Výzkum krajiny: vybrané antropologické a archeologické metody* (Křišťuf a Zíková et al 2015).

Naopak vědci tíhnoucí více ke konstruktivistickému pohledu z podstaty svého vědeckého přesvědčení krajinu chápou jako něco fluidního, mnohoznačného a mnohvrstevnatého a především provázaného s představami člověka, který je její přímou součástí. V tomto významu krajina není to samé jako přírodní prostředí a není to jen nějaký svět existující sám o sobě mimo nás (Ingold 1993, s. 156). Krajina je tedy součástí člověka a on je zase propojen s ní, přičemž tyto dva prvky od sebe nelze oddělovat, jako tomu dosud bylo v převládajícím vědeckém diskurzu.

Současní sociální antropologové a geografové tedy krajinu chápou mnohem komplexněji než jako pouhý materiální svět okolo nás. Nejsou to pouhé stromy, kameny, skály atd. Po dlouhý čas tomu tak ale nebylo a sociální antropologové považovali krajinu za samozřejmou, nevěnovali ji například oproti kultuře nebo příbuzenským vztahům pozornost (Krištuf a Zíková et al 2015, s. 10) a popisovali ji pouze jako fyzické prostředí, čímž se vlastně svým přístupem příliš nelišili od přírodních vědců. Až na výjimky tedy antropologické výzkumy otázku krajiny opomíjely a vynechávaly. Můžeme ale nalézt několik historických výjimek. Jednou z těch významnějších je klasické dílo Bronislawa Malinowského *Argonauti západního Pacifiku* (1984), v kterých je mimo jiné také řešena otázka vztahu mýtu a krajiny a jakým způsobem se mýtus promítá do domorodých představ o ní.

Zásadní přelom v antropologickém přístupu ke konceptu krajiny přichází až koncem osmdesátých a začátkem devadesátých let společně s tzv. postmoderním obratem ve vědě, kdy obecně vzrostl zájem o otázky prostoru (Krištuf a Zíková et al 2015, s. 11). Tento přerod také vychází ze zájmu nové kulturní geografie o krajinu koncem sedmdesátých let využívající fenomenologický přístup k tématu zaměřující se na prožitek člověka z městského prostředí (například Tuan 1977 nebo Lynch 2004³). Mezi významné antropology, kteří na přelomu osmdesátých a devadesátých let vynikají svým zájmem o krajinu, můžeme zařadit například Jamese S. Duncana (1988), jenž krajinu chápe jako intertextuální síť významů (tedy ryze konstruktivisticky), dále Margaret Rodman (1992) interpretující krajinu komplexněji nejenom ve vztahu ke kontextu, ale i k jejímu obsahu, nebo Erica Hirsche (1995) soustředující se na krajinu jako neustálý proces přerodu. Nynější proud sociální antropologie a nové kulturní geografie vychází z tohoto obratu na počátku devadesátých let. Česká sociální antropologie a geografie touto proměnou prošla

---

³ Kevin Lynch je známý svou knihou *Obraz města*, v které rozvádí koncept mentálních map a jejich využití při výzkumu města na základě orientace člověka v městském prostoru.

koncem prvního desetiletí dvacátého století (Gibas 2016, s. 38 – 51), kdy na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy začaly diskuze ohledně změny vědeckého přístupu ke zkoumání krajiny s větším zaměřením na člověka a jeho vztah k ní.

Čím je tedy krajina v tomto vědeckém pojetí? Lze ji považovat především za vysoce komplexní koncept, jenž v sobě ukrývá množství protikladů, které však nevytváří překážku v jeho vědecké aplikaci, ale naopak jej obohacují (Wylie 2007). Fakt, že v sobě krajina obsahuje konceptuální rozpory například mezi člověkem a přírodou nebo pozorovatelem a pozorovaným, jej činí z vědeckého hlediska zajímavým a podnětným. Krajinu tedy nelze jednoznačně definovat. Je stejně tak materiální, jako konstruovanou, je symbolickou i skutečnou. Obě tyto dimenze se vzájemně prolínají, ovlivňují a obohacují. Současná antropologie krajiny je tedy zaměřena především na to, jak lidé konstruují a vyjednávají materiální svět kolem sebe (Rodman 1992) a jak je tento svět zároveň ovlivňuje.

Krajina je obzvlášť v českém kontextu tradičně chápána především jako opak města, tedy člověkem nenarušené prostředí, i když hovořit o ní pouze v protikladu k městu nemá žádné racionální odůvodnění. Naopak jak město, tak relativně přirozené přírodní prostředí bez zásahu člověka představují dvě různé formy krajiny. Jediný rozdíl spočívá v míře přetvoření krajiny člověkem a také v její reprezentaci. Městský i ne-městský terén představuje pro antropology pole bádání o stejné důležitosti. Mnohdy krajina, která se nám na první pohled zdá nezasažená člověkem, je tak ve skutečnosti konstruována, jak uvádí Pauknerová (in Blažková a Červinková 2015) v souvislosti s vysvětlením „rozdílu“ mezi městskou a ne-městskou krajinou.

Plyne z toho tedy hlavní teoretický závěr pro tuto práci. Definici krajiny nelze zjednodušit pouze na protiklad k městskému prostředí, ale je to jakýkoliv soubor prostorů a míst, která s sebou pro nás přinášejí určité významy. Stejně tak ji není možné ponížít pouze na materiální přírodní prostředí kolem člověka, ale naopak je nutné a vědecky obohacující zkoumat ji vždy ve vztahu k člověku a k významům, reprezentacím a procesům, které se k ní pojí a které ji také ovlivňují.

1.1.2 Dimenze a rysy krajiny

V této podkapitole jednak více rozvedu jednotlivé dimenze a vlastnosti krajiny, a zároveň tím představím své vlastní chápání tohoto konceptu, tedy způsob, jakým s ním operuji v rámci této práce. Toto chápání vychází z již zmíněného současného proudu sociální antropologie a nové kulturní geografie, jež stojí na pomezí mezi ryzím materialistickým a konstruktivistickým pojetím krajiny (Pauknerová in Soukupová 2012, s. 53). To znamená, že krajina rozhodně oplývá svou materiální stránku, ale její reprezentace není nikdy jednoznačná a jednotlivé diskurzy o ní se mezi sebou z podstaty kontextu liší.

Krajina, tak jak ji vnímají sociální antropologové, tedy i já, má specifický charakter, který Gibas a Pauknerová (2009) shrnují do čtyř hlavních bodů. Jednak je krajina vždy subjektivní. V každém okamžiku je s ní spojen nějaký unikátní osobní prožitek, který vychází ze způsobu, jakým jedinec prožívá svět kolem sebe a jak mu rozumí. Krajina také odkazuje na různá místa a různé časy, díky čemuž se pro nás stává interaktivní. Vždy je spojena nejenom s přítomností, ale do představ o ní se propisuje i její historický vývoj a možná budoucnost.⁴ Dále oplývá vnitřní dynamikou, v rámci které na nás působí, ale zároveň ona sama je ovlivněna lidmi, tedy i politickým vyjednáváním o ní samé.

Čtyři velmi podobné či stejné rozměry krajiny jsou též zmiňovány v multioborovém sborníku *Výzkum krajiny: Vybrané antropologické a archeologické metody* (Křišťuf a Zíková et al 2015, s. 9). Prvním z nich je opět materialita. Krajina, ať už se jedná o pouhou představu, vždy obsahuje hmotné prvky, které ji utvářejí, jakými jsou hory, lesy, tovární komíny atd. Tato materialita je patrná i z pouhé představy o krajině jako určité morfologické struktuře nebo i z jejích vizuálních reprezentací, jakými jsou například fotografie. Druhý rozměr představuje podobně jako u Gibase a Pauknerové (2009) její političnost, protože krajina je vždy dynamickou a proměnlivou, jelikož ji utvářejí vyjednávání mezi aktéry rozhodování. Jako třetí rozměr je zmiňováno jednání krajiny vůči lidem. Krajina tedy není pasivním prostředím, ale oplývá vlastní schopností jednat vůči nám a vyvolává nějaké emoce, reakce či jednání ze strany člověka. Čtvrtou dimenzí je podle autorů subjektivita vnímání krajiny. Tedy vždy záleží na konkrétním člověku, jak krajinu prožívá, jak ji chápe a přistupuje k ní.

---

⁴ Právě krajina Palmovky je tomu dobrým výzkumným příkladem vzhledem k rozličným historickým vrstvám a rovinám, ať už v materiálním stavu či v rovině paměti. Viz *Historické proměny Palmovky*.

Krajina je v pojetí mnoha antropologů chápána často jako něco nestálého a jako nikdy nekončící proces vývoje a proměn (Massey 2006), přičemž intenzita této transformace se liší podle jednotlivých míst, které krajinu utvářejí jako celek. Jelikož obsahuje množství protikladných konceptů, mezi kterými vyvstává napětí (Hirsch 1995), k nimž patří aktualita a potencialita, místo a prostor, uvnitř a vně a nakonec obraz a reprezentace, toto napětí způsobuje neustálou změnu krajiny. Tato její dynamická vlastnost se projevuje také tím, jak na ni jednak působíme my, jakožto lidé, a naopak také tím, jak krajina působí na nás (Pauknerová a Gibas in Blažková a Červinková 2015, s. 13 – 15). Jedná se vždy o vzájemné dvojí působení v rámci vztahu mezi člověkem a krajinou.

Tim Ingold (1993) vliv člověka na krajinu vysvětluje prostřednictvím konceptu *taskscape*, který v sobě zahrnuje aktivity a jednání člověka vůči krajině, jež jsou vzájemně provázané a ovlivňují materiální i sociální rozměr krajiny. Dvojí dynamiku působení lze dobře ukázat na příkladu výstavby tzv. Kolektivního domu v Litvínově (Daňková in Blažková a Červinková 2015, s. 65 – 76), který byl sám o sobě pokusem člověka přetvořit krajinu v modernistickém duchu, a zároveň tato krajina samotná měla ve výsledku vytvořit nového socialistického člověka. Na každého krajina působí jinak a lze to také zajímavě uvést v kontextu úvodu knihy Michaely Hečkové *O městech a lidech* (2016, s. 8), kdy experimentální dřevěné pódium v městské krajině nechává jednu skupinu lidí chladnou, druhou na chvíli vytrhne z vyšlapané cesty a třetí vyzve k posazení se na lehátko a k poslechu hudby z pódia.⁵

Jak vyplývá z předchozích odstavců, krajina je skutečně velmi komplexním konceptem, a proto je složité nalézt pouze jediný a správný způsob, jak k ní přistupovat a jak ji zkoumat. Podle Petra Gibase (2016) lze tento teoreticko-metodologický problém překlenout a krajinu vnímat ve třech hlavních rovinách či dimenzích zároveň tak, jak na ní nahlíží různé vědecké práce ze spektra sociální antropologie a nové kulturní geografie. Za prvé je to rovina reprezentace, která spočívá v tom, jakým způsobem formuje naše přemýšlení o krajině ji samou a jak krajina ovlivňuje naše vlastní reprezentace (Cosgrove 1998). Druhou rovinou je proces přetváření krajiny, který se skládá z jednotlivých okamžiků založených na protnutí materiální struktury a času, čímž jsou krajina a její části vždy v nějakém časovém bodě unikátní. Třetí rovinu úvah o krajině můžeme nazvat

---

⁵ Michaela Hečková je spoluautorkou projektu *Piána na ulici* a zaměřuje se na snahu oživit veřejné prostory. Kniha *O městech a lidech* (2016) je tematicky zaměřena na tyto prostory v různých českých městech a na projekty jejich oživení.

prožitkem, tedy tím, jak krajinu zažívají různí lidé odlišným způsoby. Tato poslední rovina zachází více do fenomenologického přístupu⁶ ke zkoumání krajiny. Já se prací Petra Gibase inspiroji a svou práci z hlediska vědeckého a tematického zaměřuji především na první dvě zmíněné dimenze krajiny, tedy na roviny reprezentace a procesu. Z tohoto směřování práce také vycházejí mé výzkumné otázky, jež uvádím v metodologické kapitole.

---

⁶ Pro větší vhled do fenomenologie krajiny či místa lze využít například práci humánního geografa a fenomenologa Davida Seamona *A Geography of the Lifeworld: Movement, Rest and Encounter* (1979).

1.2 Regenerace městského prostoru a související procesy

Tato kapitola doplňuje a vyvažuje předchozí více konstruktivisticky laděnou opačným materialistickým pohledem na konkrétní prostorové fenomény městské krajiny, jichž se v rámci této práce v souvislosti s Palmovkou dotýkám. Touto kapitolou se tedy snažím v duchu současného sociálně antropologického přístupu odstranit dichotomii mezi konstruktivistickým a materialistickým diskurzem provázaným s (městskou) krajinou. Tím pádem je mým cílem zkombinovat – v antropologickém a kulturně geografickém kontextu – relativně abstraktní koncept krajiny s konkrétně pozorovatelnými jevy utvářejícími město.⁷

Kapitolu dělím do dvou podkapitol, v kterých rámcově představím tři termíny související se sociální, urbanistickou a architektonickou proměnou městské krajiny, přičemž tato odborná označení v analytické části aplikuji v kontextu zkoumaného území Palmovky. Nejprve se zaměřuji na proces deindustrializace, který postihl vyspělé země během druhé poloviny dvacátého století a který výrazně podnítl proměnu Palmovky v posledních třiceti letech. S deindustrializací souvisí také termín *brownfieldy* původem z angličtiny označující bývalé industriální plochy čekající na nové využití v postindustriální éře. Druhým termínem, kterému se v této kapitole věnuji, je *městská regenerace*, jelikož se v souvislosti s Palmovkou často zmiňuje oživení její fyzické podoby a také možný potenciál této proměny. Kapitulu zakončuji rámcovým uvedením do problému *gentrifikace*, jakožto fenoménu zasahující Prahu v posledních několika málo letech a ovlivňující jak sociální skladbu obyvatelstva vnitřního města, tak jeho prostorovou a architektonickou dimenzi. Všechny tyto procesy a termíny spolu inherentně souvisí jak teoreticky, tak z hlediska mého výzkumu. Jsou důležité pro pochopení dynamiky krajiny Palmovky, a proto jsem se na ně během svého terénního výzkumu také zaměřil.

---

⁷ V tomto smyslu je tato kapitola velmi důležitá pro pochopení současné podoby krajiny Palmovky a její proměny, prezentované zejména v poslední kapitole věnované její dynamice.

1.2.1 Deindustrializace a vznik brownfieldů

Úvod této práce naznačil, že je Palmovka krajinou zaujímavější v rámci Prahy postavení především jako území s potenciálem transformace, ke které vyzývají hlavně rozsáhlé bývalé průmyslové areály v oblasti nedaleko stejnojmenné stanice metra na východ řeky Vltavy.⁸ Tato industriální část krajiny prodělala koncem dvacátého století poměrně radikální proměnu související jak s lokálními politickými změnami, tak s globálními ekonomickými procesy charakterizovanými deindustrializací, což je proces, kterým vyspělé země procházejí od šedesátých let dvacátého století (Temelová a Novák 2007, s. 1). Deindustrializace znamená v globálním měřítku přesouvání průmyslu z vyspělých zemí do semiperiferních a periferních částí světa. V rozvinutých zemích naopak roste zaměstnanost v sekundárním sektoru.

V lokálním měřítku to má za důsledek výše zmíněné rušení starých průmyslových podniků v centrech měst, k decentralizaci průmyslu a poptávce po rozvojových plochách v okrajových částech města, tzv. *greenfields*⁹ (Temelová a Novák 2007, *ibid.*), typicky je to dnes pozorovatelné například v okolí dálnice D1 na jih od Prahy, kde na „zelené louce“ vyrůstají rozsáhlé skladové areály, průmyslové a komerční zóny (Temelová a Ouředníček 2008). Důsledkem procesu deindustrializace v centrálních částech měst vznikají velké rozvojové plochy opuštěných průmyslových areálů a zrušených továren, takzvané brownfieldy (Temelová a Novák 2007, *ibid.*). Jejich existence s sebou přináší problémy vzhledem k možné kontaminaci půdy nebo třeba koncentraci sociálně patologických jevů, ale také velký potenciál rozvoje vzhledem k jejich často výhodné situovanosti.

V českém kontextu existuje oficiální definice těchto ploch stanovená Ministerstvem průmyslu a obchodu, v které se tvrdí, že „brownfields je nemovitost (pozemek, objekt, areál), která je nedostatečně využívána, zanedbaná a může být i kontaminovaná. Vzniká jako pozůstatek průmyslové, zemědělské, rezidenční, vojenské či jiné aktivity. Brownfields nelze vhodně a efektivně využívat, aniž by proběhl proces regenerace.“ (Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky 2008, s. 3) Jak vyplývá z definice, jednotlivé brownfieldy se mezi sebou liší například svým historickým využitím (továrny, železniční depa, přístavy atd.), rozlohou, polohou, stářím, ale třeba i mírou kontaminace půdy nebo hodnotou staveb, které se zde nachází.

---

⁸ Viz příloha č. 6.

⁹ Neboli výstavba „na zelené louce“.

Dalším důležitým faktorem kategorizace je ekonomický potenciál regenerace sestávající se z nákladů na zásah do území, finančních rizik a předpokládaného výnosu. Evropská expertní síť CABERNET věnující se otázkám proměny brownfieldů (2006) podle ekonomického potenciálu tyto plochy rozděluje na: *self developing sites* (rozdvíjejí se bez podpory veřejné sféry), *potential development sites* (s částečnou podporou veřejné sféry) a *reserve sites* (pouze s podporou veřejné sféry, pro soukromého investora je regenerace nerentabilní).

Dle mého názoru lze brownfieldy na Palmovce zařadit do první kategorie vzhledem k dlouhodobému zájmu soukromých developerů o tyto pozemky a vysokému potenciálu rentability z důvodu jejich polohy blízko stanice metra ve vnitřním městě a jejich transformačnímu charakteru v *Návrhu Metropolitního plánu* (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy 2019c). Specifickým typem bývalého průmyslového areálu je na Palmovce oblast Libeňského přístavu, kterou by bylo možné označit pojmem *waterfront brownfield*¹⁰ (Doucet 2010), jelikož se nachází v přímém kontaktu s pobřežím Vltavy. Přestavbu a regeneraci bývalého přístavu v současné době provádí společnost Crestyl.

Brownfieldy na Palmovce nejsou jediným rozsáhlým územím tohoto druhu v Praze. Podobné rozvojové plochy se nacházejí například na Smíchově, z něhož část v okolí křižovatky Anděl¹¹ prošla proměnou v administrativní a komerční čtvrť na přelomu tisíciletí (Temelová a Novák 2007). Rozsáhlá oblast železničních brownfieldů na jih od autobusového nádraží Na Knížecí na svou regeneraci čeká v rámci projektu Smíchov City (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy 2019e). Další podobné plochy můžeme nalézt i v jiných bývalých průmyslových čtvrtích Prahy nacházejících se blízko centra města (Temelová a Novák 2007, s. 2), mezi které patřily třeba Holešovice nebo Karlín. Stejně jako Palmovka i ony v budoucnu pravděpodobně projdou regenerací.

Specifikem těchto bývalých průmyslových areálů v postsocialistických zemích je skutečnost, že na rozdíl od západních zemí čelí mnohem většímu tlaku developerů danému radikálními ekonomickými změnami po roce 1989 a globalizací světového trhu, což ještě více znesnadňuje jejich rekonstrukci a adaptaci na nové využití (Kiss 2002). To je i důvodem, proč velké množství historických průmyslových budov v Čechách chátrá nebo již bylo zdemolováno. Palmovka budiž jedním z mnoha příkladů.

---

¹⁰ Neboli brownfield nacházející se na nábřeží.

¹¹ Jedná se o pozemky bývalé Ringhofferovy továrny, kde se například vyráběly tramvaje. Viz *Dvě Prahy* (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy, 2019b).

1.2.2 Městská regenerace

Brownfieldy se tedy často stávají objektem zájmu developerů i města s ohledem na jejich možný přerod, proto s tímto termínem úzce souvisí právě pojem *městská regenerace* (*urban regeneration*). Přičemž Kubeš (2017, s. 140 – 141) ještě rozlišuje mezi termínem regenerace a revitalizace. Městská regenerace představuje „uvedení zástavby a infrastruktury čtvrti do původního stavu a její doplnění dalšími prvky tak, aby odpovídala soudobým požadavkům“, kdežto městská revitalizace je určitým zastřešujícím termínem obsahujícím regeneraci a je popisována jako „oživení či znovuoživení zástavby a sociálního prostředí čtvrti.“ V tomto smyslu je tedy regenerace zaměřena pouze na fyzické oživení čtvrti (Kubeš 2017, *ibid.*). Kromě toho Kubeš zmiňuje ještě termín renesance čtvrti, což je fakticky synonymum k regeneraci, protože se jedná o její fyzickou obrodu či modernizaci.

Další autoři jako například Novák a Temelová (2007) mezi těmito termíny nerozlišují, regeneraci a revitalizaci užívají ve stejném významu nebo revitalizaci vágně chápou jako přístup k regeneraci, kterému chybí jasné metody (Roberts 2000, s. 18 in Kostelecký, Patočková a Illner 2012, s. 43). Z těchto důvodů budu dále v této práci užívat termín městská regenerace nebo jednoduše regenerace.¹²

Podle Kosteleckého, Patočkové a Illnera (2012, s. 43) stojí za městskou regenerací konkrétní politiky s cílem „zlepšení či znovuoživení situace v nějaké teritoriálně definované oblasti ve městě.“ Jedná se o multidimenzionální koncept. Couch a Fraser (2003) a Roberts (2000) rozlišují různé dimenze této regenerace, které mají podobu sociální, fyzickou, ekonomickou a environmentální. Tím pádem se jedná jak o fyzickou přestavbu čtvrti, tak například o zlepšení kvality zdejších veřejných prostorů, opravení domů, zvýšení ekonomického potenciálu čtvrti nebo nastěhování nových ekonomicky silnějších obyvatel.

Kostelecký, Patočková a Illner také rozlišují čtyři základní formy nebo dimenze politiky městské regenerace (s. 43 – 47). Je možné rozlišovat mezi tím, zda se jedná o fyzickou, sociální nebo komplexní regeneraci (nejčastější typ zahrnující obě formy), kdy se v rámci prvně zmíněné jedná o zlepšení fyzického prostředí čtvrti, tedy například domů nebo veřejného prostoru. Sociální regenerace naopak směřuje na zvýšení statusu obyvatel.

---

¹² V těchto termínech panuje jak v odborném, tak ve veřejném diskurzu chaos a často jsou buďto významově zaměňovány nebo chápány jako synonyma. Kubeš (2017, s. 141) zmiňuje ještě další podobné termíny jako rekultivace čtvrti nebo rehabilitace čtvrti.

Další dimenzi regenerace představuje skutečnost, do jaké míry je tržně orientovaná nebo naopak směřující na budování komunity. Tyto dvě dimenze se liší tím, do jaké míry spoléhají na tržní síly nebo na investice do uzdravení komunity v dané lokalitě, zvýšení jejího statusu a tím většího zapojení místních obyvatel do trhu práce, čímž vymizí nebo se zmenší dosavadní sociální problémy.

Regeneraci lze také definovat podle míry zapojení místních obyvatel v tomto procesu, tedy dnes již v praktické rovině poměrně časté participace, a s nimi spojené například veřejné diskuze mezi obyvateli, zastupiteli, architekty, developery atd. Ostatně ani snaha o regeneraci Palmovky se participačním setkáním nevyhnula, jak ještě rozvedu v analytické části práce. K tématu participace musím zmínit dnes již klasický text *A Ladder Of Citizen Participation* (Arnstein 2019), v němž je uveden teoretický koncept participačního žebříku, prostřednictvím něhož je definována škála od nezapojování obyvatel do politik regenerace přes pouze symbolickou participaci po plné zapojení. Často je používán anglický termín *tokenism* (tokenismus), který lze přeložit jako pouhé symbolické zapojení obyvatel pro uspokojení potřeb veřejné diskuze.

Poslední dimenzí regenerace, kterou Kostelecký, Patočková a Illner uvádějí (ibid.), lze vysledovat v tom, nakolik se jedná o jedinou koordinovanou politiku řešící území komplexně na základě konkrétního předem vytyčeného strategického cíle nebo o více nekoordinovaných politik, které řeší v území pouze dílčí záležitosti a problémy, přičemž tato nekoordinovanost může vycházet z úrovně resortů místního zastupitelstva (v případě Palmovky na úrovni Městské části Praha 8) nebo ze složitého administrativního rozdělení města (zde na úrovni Prahy). S ohledem na skutečnost, že celá Palmovka leží na území Městské části v Libni, je nekoordinovanost politik regenerace způsobena jinými důvody, ke kterým se také ještě dostanu v analytické části.

1.2.3 Gentrifikace

Gentrifikace představuje termín označující zvyšování socio-ekonomického statusu městské čtvrti kvůli příchodu nových bohatších obyvatel, čímž je vytlačována původní chudší vrstva (Kubeš 2017, s. 137 – 138). Podstatou gentrifikace je tedy přesun obyvatel do vnitřních částí města. S tímto fenoménem souvisí také fyzická proměna této čtvrti týkající se opravy domovního fondu, revitalizace veřejného prostoru nebo výstavby nových luxusních bytů. Většina vědců chápe gentrifikaci tímto nebo podobným způsobem, ať už je to v českém kontextu například Sýkora (1993, s. 101) nebo v zahraničním Chris Hammet (1991). Jako první s tímto termínem začala operovat britská socioložka Ruth Glass (1964) ve své studii o proměně vnitřních částí Londýna. Od té doby se gentrifikace stala vděčným výzkumným tématem jak pro geografy, tak sociology nebo antropology a začala být zkoumána nejenom v lokální perspektivě, ale i planetární (Ward a Jayne 2017, s. 135) se zaměřením na globální měřítko tohoto fenoménu.

Gentrifikace opět významně souvisí jak s deindustrializací, tak s městskou regenerací, jelikož se noví obyvatelé stěhují do těch částí města, které dlouho chátraly, přičemž se často jedná o bývalé průmyslové čtvrtě. V postsocialistickém kontextu je tento proces specifický především tím, že začal na rozdíl od západních měst o něco později, přičemž Kubeš, který zkoumá gentrifikaci v Českých Budějovicích, uvádí rok 2005 (2017, s. 138) Ranou fází tohoto fenoménu v Praze sleduje již Sýkora (1993) na počátku devadesátých let. V pražském kontextu sociální proměnu čtvrtí vnitřního města zkoumali ještě například již zmínění Temelová a Novák (2007), kteří se zaměřili na křižovatku Anděl a její nejbližší okolí na Smíchově. V postsocialistických zemích je také gentrifikace obvykle směřována odshora dolů (Grabkowska 2015, s. 214). To znamená, že iniciativa o sociální i fyzický přerod čtvrti pochází obvykle od politiků.

Příčiny vzniku gentrifikace jsou vysvětlovány jednak ze strany poptávky (například Lees, Slater a Wyly 2008) nové střední třídy obyvatel po bydlení v centru města díky blízkosti zaměstnání a možností kulturního života nebo ze strany nabídky (například Smith 1979) developerů s ohledem na ekonomickou výhodnost opravy starých budov v centru města. Gentrifikace je někdy zaměňována s termínem *reurbanizace*, avšak reurbanizace označuje jakýkoliv nárůst počtu obyvatel ve městě nebo ve čtvrti, který se nemusí nutně pojít s přílivem obyvatel s vyšším sociálním statusem (například Grabkowska 2015 nebo Ouředníček a kol. 2015). To znamená, že termín reurbanizace je gentrifikaci nadřazen.

Tento fenomén se projevuje ve svých důsledcích v několika dimenzích. Warde (1991) uvádí pět takových dimenzí, přičemž se jednak proměňuje fyzický a funkční charakter prostoru čtvrti, zvyšuje se hodnota zdejších pozemků, do čtvrti se stěhují obyvatelé s vyšším sociálním statusem a naopak obyvatelé s nižším odcházejí. Tito nově příchozí mají velmi podobný životní styl a potřeby. Posledním rysem je nárůst bytových jednotek v soukromém vlastnictví. Jako hlavní pozitivum gentrifikace pro danou čtvrť lze tedy chápat opravu zdejších domů a veřejného prostoru a vzniku dalších služeb pro obyvatele. Problémem je na druhou stranu vytlačení původních obyvatel a možná ztráta dosavadního rozmanitého charakteru čtvrti.

Je nutné zmínit, že gentrifikace je proces, tudíž jsou rozlišovány různé fáze a tedy i formy, v jakých se v určitém okamžiku svého průběhu nachází a jak ovlivňuje výše zmíněné dimenze, s kterých se skládá. Kubeš (2017, s. 138 – 140) ozřejmuje tyto fáze podle socioekonomického a sociokulturního statusu obyvatel, kteří se do čtvrti stěhují. Zmiňuje jednak takzvané *yuppies* (termín Smith 1987 in Kubeš 2017) a *yupps* (termín Karsten 2003 in Kubeš 2017). Termín *yuppies* je zkrácené vžitě označení anglického *young urban professionals*, tedy česky mladí obyvatelé s vysoko-příjmovým zaměstnáním. Jsou to například lidé, kteří pracují na vysokých manažerských pozicích, v médiích, ve finančních službách atd. Toto jsou takzvaní *typičtí gentrifikéři*¹³. Pokud ve čtvrti založí rodinu, stávají se z nich *yupps*. Této typické gentrifikaci někdy předchází takzvaná *pionýrská fáze* gentrifikace, kdy se do čtvrti nejprve stěhují *pionýři gentrifikace*, což jsou například umělci, mladí lidé, homosexuálové a další.

Dále bych chtěl ještě zmínit dva termíny označující specifické formy gentrifikace. *Marginální gentrifikaci* (Hannigan 1995) a *new-build gentrification* (Davidson a Lees 2005). Marginální gentrifikace představuje je charakteristická tím, že se do čtvrti i v plné fázi procesu nadále stěhují lidé, kteří nepatří mezi typické gentrifikéry, ale jedná se například o různé alternativní umělce, mladé a nezaopatřené nebo také o svobodné matky, čímž jsou podobní pionýrům gentrifikace. Význam termínu *new-build gentrification*¹⁴ vyplývá z etymologické podstaty tohoto označení. Tato forma gentrifikace je tudíž typická výstavbou zcela nových budov a kondominií na území městské čtvrti, tudíž jejím rysem není adaptace starých budov.

---

¹³ Aktéři gentrifikace.

¹⁴ Rozhodl jsem se ponechat původní anglický termín z důvodu neustáleného překladu. Kubeš (2017, s. 39) jej překládá jako novostavbová gentrifikace.

Z této kapitoly je patrné, že gentrifikace představuje významný sociálně prostorový fenomén současnosti a týká se jak západních měst, tak postsocialistické Evropy. V Praze jej můžeme pozorovat především od začátku jedenadvacátého století, kdy mimo jiné v souvislosti se snahou o regeneraci bývalých průmyslových čtvrtí a areálů například na Smíchově, v Karlíně nebo na Vysočanech probíhá demografická změna složení zdejšího obyvatelstva. Tomuto fenoménu se budu v souvislosti s výzkumnou lokalitou více věnovat v kapitole o současném charakteru této krajiny, jelikož i Palmovka prochází podobnou proměnou. Otázkou pro mě zůstává, v jaké míře je možné tuto proměnu sledovat a jak ji reprezentují obyvatelé této krajiny a jiní aktéři, kteří s ní přicházejí do styku.

1.3 Výzkumné otázky

V rámci této práce si kladu tři hlavní výzkumné otázky, které jsou definovány jak teoretickým zakotvením uvedeným v přechodí části, tak samotnými empirickými zjištěními. Vzhledem k tomu, že tato práce je postavena především na tématu rozdílů reprezentace městské krajiny, týkají se první dvě otázky toho, jaký má pro různé aktéry včetně mě krajina Palmovky charakter a jak tento charakter reprezentují. Třetí otázka je směřována na dimenzi dynamiky krajiny. Nyní představím podrobně všechny tři hlavní výzkumné otázky a také dílčí podotázky, které se k nim pojí.

1.3.1 Jaký má krajina Palmovky charakter?

První výzkumná otázka je úzce provázána s materialistickým diskurzem chápání krajiny. V rámci této otázky se snažím najít nějaké objektivní kvality Palmovky, přičemž v hledání odpovědi na tuto otázku se ubírám cestou důkladného průzkumu současného charakteru tohoto území, jeho historického vývoje a možných úvah o budoucnosti včetně neuskutečněných vizí minulosti. Nepopírám, že se do odpovědi na tuto otázku do jisté míry promítá mé vlastní chápání této krajiny. V čem se však liší tato výzkumná otázka od té, která následuje, je skutečnost, že se snaží v co největší míře hledat neutrální a bez citového zabarvení možný výklad toho, co je Palmovka. Následující otázka totiž směřuje více na konstruktivistický diskurz chápání krajiny a na různorodé reprezentace, které jsou k ní vztažené.

V souvislosti s deskripcí krajiny Palmovky a jejích typických rysů mě zajímá jednak, jak je tato lokalita přibližně geograficky vymezena, abych věděl, z čeho mám vycházet při analýze možných reprezentací této krajiny. Soustředím se také na historický vývoj tohoto území, který bude vodítkem k pochopení toho, jak jeho současnou podobu reprezentují různí aktéři. Zároveň tím získám důležitý spojovací článek obrazu dynamiky této krajiny a pochopím, jakými zásadními historickými proměnami prošla.

Důležitý rys městské krajiny spočívá v tom, jaké různé urbánní struktury se v ní nacházejí, jaké jsou mezi nimi rozdíly nebo naopak podobnosti a v jakém jsou vůči sobě vztahu. Z důvodu toho, že na první pohled je pro mě Palmovka krajinou různorodou a mnohovrstevnatou, i tato dílčí otázka je důležitá a nezbytná k pochopení a interpretaci jejího charakteru. Tomu napomůže i výzkum podoby a funkcí zdejšího veřejného prostoru a toho, kým a jakým způsobem je využíván.

Budu se také snažit najít rysy, které jsou alespoň z mého hlediska pro Palmovku specifické, zkrátka čím je výjimečná především v pražském kontextu. S tím je propojena i otázka podobnosti s jinými městskými krajinami. Závěrečnou dílčí otázkou, která souvisí s charakterem zkoumané krajiny, je její sociální dimenze úzce související s proměnou skladby obyvatelstva ve čtvrtích vnitřního města, tedy i s možnými dopady gentrifikace. Zajímám se o to, zda se v této krajině vůbec gentrifikace uplatňuje, případně v jakém rozsahu a jakým způsobem.

1.3.2 Jak je krajina Palmovky reprezentována jednotlivými aktéry?

Druhá výzkumná otázka, jak jsem naznačil, sleduje spíše konstruktivistickou rovinu chápání pojmu krajina v dimenzi reprezentace Palmovky a její současné podoby. Odpověďmi na tuto otázku se budu snažit dekonstruovat svůj vlastní a také široce rozšířený pohled na tuto krajinu a hledat i další alternativní reprezentace, které se budou vždy do nějaké míry překrývat. Zajímá mě tedy, jak Palmovku konstruují různí aktéři, kteří s touto krajinou přicházejí do styku, ať už jsou to běžní obyvatelé, místní podnikatelé, zastupitelé, developéři, zástupci občanských spolků a mnozí další. V odpovědi na tuto otázku chci vytvořit jakýsi ucelený obraz Palmovky, kterým se budu snažit poukázat právě na její rozmanitost.

Jednak chci zjistit od základu to, co pro tyto aktéry krajina Palmovky znamená, jak ji vymezují a čím ji především charakterizují. Například se ptám na to, jaké důležité dominanty se v této krajině nacházejí nebo které trasy jsou využívány nejčastěji pro pohyb. Chci se dozvědět odpověď na to, jestli je Palmovka reprezentována jako ucelená krajina nebo jako oblast rozdrobená na jednotlivé části. Zajímá mě, zda lidé vůbec o Palmovce uvažují jako o krajině, která má nějakou identitu a s kterou se nějakým způsobem ztotožňují.

Zcela jistě do povahy těchto reprezentací bude zasahovat více či méně již zmíněný historický vývoj této krajiny, dále také její současný stav, ať už jeho architektonická, urbanistická, estetická nebo jiná dimenze. Poslední dílčí otázka sleduje osu budoucího vývoje krajiny Palmovky a především to, jak reprezentace ovlivňuje a přetváří její postupná proměna a budoucí plány s tímto územím, které je v současné době nejčastěji chápáno jako provizorium, s kterým by se mělo co nejdříve něco provést ve smyslu revitalizace a dalšího rozvoje.

1.3.3 Jakou podobu by měla mít vize rozvoje Palmovky?

Poslední z hlavních výzkumných otázek, které si v této práci kladu, souvisí s dimenzí krajiny jako s procesem neustálého vývoje. Stejně jako každá jiná krajina je i Palmovka množinou neustále se proměňující materiální podoby všech jejích dílčích míst, a zároveň i toho, jak ji lidé reprezentují a jak ona sama reprezentuje společenský kontext, kterého je součástí. Palmovka je krajinou, která prochází během několika málo let velkou materiální proměnou a s tím se právě postupně vyvíjí její reprezentace, jak jsem naznačil v souvislosti s druhou výzkumnou otázkou. Zajímá mě tedy, kdo jsou ti důležití aktéři, kteří zasahují do procesu proměny tohoto území, a případně jakým způsobem. V souvislosti s tím je pro mě důležitá odpověď na otázku, jak jsou místními obyvateli reflektovány a reprezentovány oficiální plány na transformaci Palmovky ze strany architektů a urbanistů a MČ Praha 8 a zda jsou s nimi ve shodě či v rozporu.

Právě otázka způsobu provádění participace občanů je možným vodítkem k pochopení toho, jak hledání vize rozvoje krajiny Palmovky konvenuje i s jinými případy u nás a v zahraničí a jaké jsou analogie nejen v řešení, ale i v krocích. S tím souvisí zajímavá otázka, jakým způsobem se s podobnými územími pracuje nejenom u nás, ale i v zahraničí. V úvodu píši, že mým cílem je, aby práce nezůstávala pouze v akademické rovině, ale pomohla nalézt rozvojový potenciál Palmovky, který bude odpovídat samotnému charakteru krajiny, jak jej hledám v první výzkumné otázce, a zároveň také představám a různorodým reprezentacím aktérů, kdy se budu snažit najít nějaké společné styčné body a průsečíky, které se stanou náповědou k tomu, jaká jsou možná doporučení budoucímu vývoji krajiny. Tato doporučení představím v závěru analytické části práce.

1.4 Metodologie výzkumu Palmovky

Poslední kapitola první části práce podrobněji osvětluje vlastní metody výzkumu v krajině Palmovky. Vzhledem k multioborové podstatě konceptu zakořeněného především v archeologii, historii, geografii, antropologii, sociologii, geologii a dalších vědách lze také k bádání o ní využívat různorodé metody sběru dat, ať už jsou to metody dálkového průzkumu Země, povrchový průzkum nebo třeba procházení archivních mapových zdrojů. Na základě tématu mého výzkumu i oborového zaměření sledující sociální dimenzi krajiny (tedy jejího sejetí s člověkem) je základem metodologie mého výzkumu práce především s kvalitativními daty založenými na polostrukturovaných rozhovorech a terénním pozorování.

Metody mé výzkumné práce jsou zakořeněny v etnografii, která je základem sociálně antropologického výzkumu a sestává se z různých dílčích metod sběru dat a jejich další analýzy. Nyní postupně představím jednak podstatu svého vědeckého přístupu k získávání výzkumných dat, dílčí metody (mezi které patří výzkumné rozhovory a zúčastněné i nezúčastněné pozorování), doplňkové metody jako analýza oficiálních dokumentů a statistik a vizuální materiály (historické mapy, letecké snímky a fotografie z terénu).

1.4.1 Metodologická esence této práce

Od začátku projektu této práce jsem o ni uvažoval jako o něčem, co nemůže být drženo v mantinelech jediného druhu výzkumného přístupu a jediné výzkumné metody. Jako je koncept krajiny komplexní, taktéž i samotná Palmovka, musela být metodologie tohoto výzkumu také taková. Proto je založena na několika pilířích, které nyní představím.

První volbou, kterou sociální vědec musí před začátkem bádání učinit, je příklon ke kvantitativnímu nebo kvalitativnímu typu výzkumu či ke snaze o jejich vzájemné propojení a obohacení. Já se sice z podstaty svého oborového ukotvení zaměřuji především na kvalitativní výzkum, ale rozhodně usiluji o jejich kombinaci, protože oba dva mají své výhody a pro naše bádání je efektivním přínosem, pokud je zkusíme propojit (Strauss a Corbin 1999, s. 11 nebo Křišťuf a Zíková et al 2015, s. 30 – 31). Na základě toho jsem se snažil využít výhody kvalitativního výzkumu v jeho větší citlivosti k pochopení zkoumaných jevů do hloubky a k nalezení jejich podstaty. Protože pracuji s lidskými reprezentacemi krajiny a s její dynamikou, jevil se mi kvalitativní přístup jako přirozený. Na druhou stranu je jeho nevýhodou obtížná standardizace a kategorizace dat včetně samotné analýzy a generalizace poznatků. Tuto nevýhodu jsem se zejména v rozhovorech s mými informátory snažil překlenout částečnou mírou strukturovanosti otázek a témat.

Další pilíř metodologie spočívá v tom, že se jedná o případovou studii. Podstatou této práce je výzkum specifické krajiny Palmovky, která je svým charakterem výjimečná a neopakovatelná. Na druhou stranu je chybou antropologa, pokud se pídí pouze po jednotlivostech, zůstává v rovině mikroetnografické s minimálním přesahem mimo zkoumaný terén a nesnaží poznatky z případové studie zevšeobecňovat. Cílem této práce tedy není zůstávat v rovině krajiny Palmovky, ale zasadit ji, její reprezentace a vývojové procesy do nějakého širšího kontextu. Problémem sociálně antropologické práce ale je – jak jsem již naznačil v předchozím odstavci – složitost generalizace získaných poznatků. Proto mé metody výzkumné práce inspiroval především Michael Burawoy (2009) se svou metodou rozšířené případové studie, podle níž by měl antropolog svůj výzkum rozšiřovat na biografii informátorů, na prostorový a historický kontext vyvázaný ze zkoumané lokality, na makroprocesy, které ji ovlivňují, a na úpravu nebo případné revidování teorie, z které vychází. Svůj výzkum tedy chápu jako studii propojující lokálnost s širším kontextem, který ji nějakým způsobem ovlivňuje a přetváří.

Třetím pilířem této práce je vlastní etnografie a technika brikoláže. Etnografie představuje základ antropologického bádání, kdy jediným skutečně možným předpokladem vědeckého poznání o zkoumané společnosti, kultuře nebo lokalitě je dlouhodobý pobyt přímo v ní (Silverman 2005, s. 49). Já jsem sice přímo na Palmovce nikdy nebydlel a to ani během samotného výzkumu, avšak dlouhodobě se v této lokalitě pohybuji a tuto krajinu velmi dobře znám. Zároveň jsem se snažil zúčastnit se přímo některých setkání, participací s občany a debat týkajících se rozvoje této lokality.¹⁵ Důležité pro mě bylo „na vlastní kůži“ zažít, jací lidé se v této krajině pohybují, jak spolu o ní vyjednávají a jak v průběhu tohoto vyjednávání své názory na Palmovku a představy o ní reprezentují.

Pro etnografickou práci je typické skládání a kombinování různorodých výzkumných metod, tedy přístup, který bychom mohli nazvat jako *brikoláž* (Křišťuf a Zíková et al 2015, s. 31 – 33). Termín *brikoláž* pochází od klasického antropologa Clauda Léviho-Strausse (1996 a 2011), který ve svém díle vysvětluje rozdíl mezi vědeckým myšlením a myšlením přírodních národů, kdy vědec využívá exaktní termíny k pochopení reality, kdežto *bricoleur* skládá a přeskupuje vše, co je dostupné. Podobným způsobem se antropolog stává *bricoleurem*, protože k pochopení zkoumané reality přistupuje eklekticky se snahou využít co nejvíce dostupných metod a zdrojů dat z rozhovorů, pozorování, obrazového materiálu, nahrávek a mnohého dalšího. To mu poskytuje výborný prostředek k nazírání na zkoumaný problém z různých úhlů pohledu a umožňuje mu jeho hlubší pochopení.

Právě *brikoláž* je užitečným postupem pro zkoumání tak komplexního a mnohovrstevnatého konceptu, jakým je krajina. S tímto přístupem jde ruku v ruce sebe-reflexivita a neustálé přehodnocování a re-interpretace datového materiálu i teoretického základu, protože kvalitativní výzkum není založený na pevně daných hypotézách. Ty jsou naopak vytvářeny a neustále upravovány v průběhu výzkumu s tím, jak se proměňují zkušenosti badatele a tím i jeho porozumění, čímž vzniká takzvaný hermeneutický kruh poznání. Během svého výzkumu jsem se takto snažil využít veškerých dostupných prostředků k pochopení krajiny Palmovky.

---

¹⁵ Jednalo se především o diskuze v rámci participačních setkání týkajících se projektu vize Palmovka 2030 a úpravy veřejných prostranství v okolí stanice metra. Viz *Analytická studie oblasti Palmovka. Součást přípravy projektu Vize Palmovka 2030* (UNIT architekti, s.r.o. 2017) a také příloha č. 21.

1.4.2 Hlavní zdroje dat a metody jejich sběru

Ke sběru výzkumných dat jsem tedy použil rozličné metody, přičemž pozici nejdůležitější metody zaujaly takzvané polostrukturované rozhovory s různými aktéry na Palmovce. Jak píše v předchozí podkapitole, nevýhody povrchnosti strukturovaného dotazování a naopak špatné možnosti kategorizace a generalizace nestrukturovaného dotazování jsem se snažil překlenout zkombinováním obou přístupů v rámci polostrukturovaného dotazování. To znamená, že jsem se při svých rozhovorech s informátory snažil dotknout určitých témat, která byla společná všem bez ohledu na jejich sociální, ekonomické, kulturní nebo jiné zázemí. Mezi tato témata patřilo například obecné vnímání Palmovky a jejích částí, s kterých se sestává, zdejších veřejných prostorů, její minulosti, budoucnosti, urbanismu, architektury atd.¹⁶ Na druhou stranu, každý z mých rozhovorů byl v něčem jiný a vždy jsem se informátorovi snažil dát tolik prostoru k vyjádření se, jak jen to bylo možné. A pokud bylo nutné nějaké téma, na které jsme během rozhovoru narazili, rozvinout více do hloubky, sám jsem informátora pobízel k podrobnější diskuzi doptáváním.

Mé výzkumné rozhovory si tedy byly do jisté míry podobné svou tematickou strukturou a některými otázkami, ale zároveň se lišily tím, na co se kladlo během daného setkání důraz. Také se lišily například charakterem daného informátora, jeho zaměstnáním, místem bydliště, mírou angažovanosti v daném území nebo mírou expertizy, která byla logicky častěji větší u architektů, urbanistů, developerů a politiků. Právě s nimi jsem probíral témata z více expertního hlediska s ohledem například na urbanismus krajiny, její dopravní řešení nebo na charakter a funkci veřejných prostorů.

Druhou významnou metodou sběru dat pro mě byl přímý pobyt v terénu (zúčastněné nebo nezúčastněné pozorování), na různých akcích věnovaných participaci politiků, developerů a architektů s občany. Jak píše v předchozí kapitole, na Palmovce se pohybuji dlouho a tuto krajinu a její širší okolí jsem několikrát procházel především za účelem pozorování jejích dílčích míst a prostorů, jejího charakteru, jejích pozitivních stránek i problémů, zkoumání její denní dynamiky a života ve veřejném prostoru a také za účelem vytváření vlastního vizuálního materiálu.¹⁷

---

¹⁶ Pro ilustraci je součástí práce v příloze č. 22 šablona polostrukturovaného dotazníku. Jedná se pouze o nástin hlavních témat a otázek. Každý rozhovor byl v něčem jiný.

¹⁷ Část tohoto materiálu uvádím v rámci příloh této práce.

1.4.3 Doplnkové zdroje dat

Mezi doplňkové zdroje dat pro můj výzkum patřily jednak oficiální dokumenty a záznamy ze zasedání zastupitelstva Městské části Praha 8, které jsou zveřejňovány na webových stránkách (MČ Praha 8 2019), především pak v oddílu věnovanému rozvoji Městské části. Dále jsem se soustředil na stránky platformy PalmovkaTEĎ.cz (Palmovka Teď! 2019), která byla vytvořena Městskou částí Praha 8 za účelem propagace a informování obyvatel vztahující se k projektu proměny Palmovky a hledání vize společně s architektonickým studiem UNIT architekti. Kromě toho jsem také průběžně sledoval facebookové stránky skupin obyvatel Libně, v kterých se často řeší témata související s Palmovkou a s blízkým okolím. Jednalo se o stránky *Libeň, náš domov*, *LIBEŇ, KARLÍN, Praha 8 - Libeňáci a Karlíňáci sobě* a *Libeňská kronika*. To jsem činil zejména z důvodu zachování přehledu o aktuálním dění ve zkoumaném terénu a o názorových uskupeních na Palmovce. Poslední zmíněná skupina je užitečná především díky sdílení reprodukci historických fotografií, map a jiných materiálů věnovaných Libni a její minulosti.

Dále jsem využíval různé architektonické a urbanistické studie Palmovky, přičemž základním a nejvíce aktuálním materiálem, z kterého jsem vycházel, byla *Analytická studie Palmovky* (UNIT architekti, s.r.o. 2017) od výše zmíněného architektonického studia a také *Návrh Metropolitního plánu* (2019c) Institutu plánování a rozvoje hl. města Prahy, který v současné době prochází schvalovacím obdobím s možným dokončením v roce 2022.¹⁸ Kromě těchto dokumentů jsem procházel také starší mapy Libně a Palmovky a archivní regulační plány (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy 2019a a 2019d) věnující se tomuto území, abych lépe pochopil jeho urbanistický a historický vývoj. Neopomenul jsem také využít demografických a urbanistických statistik ze Sčítání lidu, domů a bytů z let 2001 a 2011 (Český statistický úřad), které jsem potřeboval především pro zachycení možného fenoménu gentrifikace na Palmovce.¹⁹

Posledním doplňkovým zdrojem materiálu se pro mě staly historické fotografie Palmovky.²⁰ Také jsem se v několika málo případech inspiroval u vizuálních sociologů a antropologů, k nimž se řadí například Piotr Sztompka (2007), Sarah Pink (2006) nebo Jerry

---

¹⁸ Na webových stránkách IPR je k nahlédnutí jak textová, tak mapová část. Obě dvě jsem využil k analýze území.

¹⁹ Soustředil jsem se především na demografické statistiky týkající se přírůstku mladých obyvatel, obyvatel s vysokoškolským vzděláním a bytů v soukromém vlastnictví (tedy rysů procesu gentrifikace).

²⁰ Mnoho z těchto fotografií lze nalézt v publikaci *Libeň: zmizelý svět* (Jungmann 2012), případně dále reprodukováné prostřednictvím facebookových stránek obyvatel Libně zejména ve skupině *Libeňská kronika*.

Krase, kteří vizuální materiál využívají jako základ k pochopení některých sociálních jevů. Kupříkladu Judith N. DeSena a Jerry Krase (2015) aplikují srovnání vlastních historických a současných fotografií newyorského Brooklynu k sledování a porozumění jeho proměny v posledních dekádách souvisejících s fenoménem gentrifikace. Já sám jsem některé ze svých vlastních fotografií i historických snímků jednak využil k porozumění proměně krajiny Palmovky v souvislosti s porovnáním současného stavu a dále také v několika málo případech v rozhovorech s mými informátory, kteří na Palmovce žijí již delší dobu a mají možnost s odstupem během rozhovoru s interpretací fotografií (Sztompka 2007, s. 68 – 73) reprezentovat jejich vlastní porozumění této krajině a jejímu historickému vývoji.²¹

---

²¹ Viz například přílohy č. 10 a 11.

1.4.4 Informátoři

Snažil jsem se, aby v této práci zaznělo co nejrozmanitější spektrum hlasů, protože je pro mě jakožto pro výzkumníka důležité vyvarovat se v co největší míře tomu, aby zůstal některý zajímavý pohled a názor opomenut, i když především vzhledem ke kvalitativnímu charakteru výzkumu přiznávám, že to nikdy není zcela možné. I přesto bylo mým cílem, abych měl od každého okruhu aktérů v krajině Palmovky minimálně jeden rozhovor, který bude reprezentovat ostatní podobné názory, a zároveň dotvářet mozaiku reprezentací, kterou v rámci výstupů z výzkumu hodlám představit. V souvislosti s tímto přístupem nyní stručně uvedu základní informace o charakteru mých informátorů bez toho, abych nějak porušil jejich anonymitu.

Celkově jsem provedl rozhovory s více než čtyřiceti osobami. Tyto rozhovory se lišily svou délkou, formou a mírou otevřenosti, kterou vůči mně informátoři zaujali. Třicet čtyři z těchto rozhovorů lze považovat za hloubkové a plnohodnotné z hlediska množství i kvality probraných témat. Ostatní informátoři mi poskytli již méně času a prostoru zeptat se na vše, co mě zajímá, Hranice mezi jednotlivými okruhy informátorů jsou spíše volné a různě se překrývají, protože například někteří zastupitelé na Palmovce přímo bydlí a jsou tedy i jejími obyvateli.²²

Prvním okruhem informátorů, na který jsem se zaměřil, byli z logiky věci právě zastupitelé Městské části Praha 8, jíž je Palmovka součástí. Klasické výzkumné rozhovory jsem provedl se dvěma politiky (pánové **Jan** a **Martin**), kteří vůči sobě byli na radnici v opozici, čímž jsem chtěl zabránit tomu, aby závěry z výzkumu byly příliš zatíženy jediným politickým pohledem na Palmovku. Zároveň jsem se několikrát bavil na téma Palmovky s pracovníci místní Agendy 21, které zodpovídají za udržitelný rozvoj Městské části.²³ Tito politici mi poskytli pohled na krajinu Palmovky nejenom ze strany zastupitele Městské části Praha 8, ale také běžného obyvatele, protože oba z nich se v sousedství Palmovky každý den pohybují. Zároveň mi na začátku výzkumu poskytli užitečný vhled do celé problematiky této krajiny, obzvlášť pak jejího budoucího rozvoje.

Do další skupiny informátorů bych zahrnul jednak běžné obyvatele (například pan **Richard**, pan **Daniel** nebo paní **Pavla**) a pak také místní podnikatele, protože ti buďto na

---

²² Přehled těchto informátorů včetně jejich pozic v jednotlivých okruzích uvádím v přílohách č. 23 až 25. Pro účely této práce a anonymizace dat místo jejich pravých jmen využívám pseudonymy.

²³ K roku 2019 je Agenda 21 s volbou nových zastupitelů na podzim 2018 v rámci MČ Praha 8 již zrušena v důsledku snahy o ušetření výdajů.

Palmovce také přímo bydlí, bydleli nebo k ní mají velmi důvěrný vztah vzhledem k tomu, že pro ně představuje místo jejich hlavních pracovních aktivit. S tím souvisí i některá specifická témata, ke kterým se v jiných rozhovorech nedostal. Těmi jsou například možnosti podnikání na Palmovce, vliv zdejšího prostředí na jejich podnikání nebo třeba podpora ze strany radnice. Jednalo se především o majitele kaváren a jiných zařízení restauračního typu (například pan **Lumír** nebo paní **Monika**). V rozhovorech s obyvateli Palmovky vždy záleželo na konkrétním člověku, co akcentuje jako důležité v souvislosti s touto krajinou. Vždy jsem se však snažil držet pěti hlavních témat polostukturovaného rozhovoru, a to jejich úvodního představení, vlastní reprezentace krajiny, podoby zdejšího veřejného prostoru, historických proměn a budoucího vývoje.²⁴

Protože mě zajímá i budoucí vývoj krajiny Palmovky, nemohl jsem ve svém výzkumu vynechat pohled významných developerů, kteří se nějak angažují v souvislosti s místním rozvojem, ať už je to přímo v oblasti stanice metra Palmovka nebo v jejím nejbližším okolí. Soustředil jsem se především na společnosti Metrostav a Crestyl (pánové **Vlastimil** a **Emil**), které dlouhodobě rozvíjejí novou kancelářskou a bytovou výstavbu převážně na území brownfieldů, jež jsou též významnou součástí Palmovky. Původně jsem měl v plánu vycházet více i z výpovědí firmy Landia, která se angažuje ve výstavbě na místě současného autobusového nádraží na Palmovce, ale nakonec se mi podařilo získat pouze několik málo krátkých vyjádření (pan **Stanislav**). Podrobněji tyto aktéry představím v kapitole týkající se budoucnosti rozvoje Palmovky, s kterým souvisela logicky i větší část těchto rozhovorů.

Nemohl jsem opomenout ani názory architektů a urbanistů, ať už těch, kteří se přímo angažují v proměně Palmovky, nebo je samotné území zajímá a mají k němu vztah, či se jím v minulosti zabývali. Nejvýznamnějším aktérem tohoto druhu je v současné době studio UNIT architekti (pan **Kryštof**), které pro Městskou část Praha 8 zpracovává projekt proměny veřejného prostoru na křižovatce Palmovka kolem stanice metra (například 2018a), dále také proměnu tzv. Palmoveckého kopce (2018f), který se také nachází v blízkém okolí stanice nedaleko rozestavěné budovy plánovaného nového sídla radnice. Zároveň se angažují v procesu tvorby vize Palmovka 2030. Dále jsem také oslovil zástupce Institutu plánování a rozvoje hl. města Prahy (paní **Eva**), jakožto orgánu spadajícího pod Magistrát hl. města Prahy, který především pracuje na tvorbě nového *Metropolitního plánu*

---

²⁴ Opět viz příloha č. 22.

Prahy (2019c) a dále také spolupracuje s různými subjekty v rámci konkrétních území jako poradní orgán na vytváření urbanistických a architektonických studií. Ptal jsem se ještě zástupce (pan **Oldřich**) dalšího architektonického studia, které sice v současné době na žádném projektu v souvislosti s Palmovkou nepracuje, ale o území se aktivně zajímá podobně jako i o další v širším centru Prahy a v minulosti pracovali na developerském projektu v těsném sousedství zkoumaného území.

Instituce a organizace, které se s Palmovkou navzájem ovlivňují, patří do dalšího okruhu informátorů, na který jsem se zaměřil. Zde jsem se soustředil jednak na vzdělávací instituce jako ZŠ Palmovka (paní **Bohumila**) a Mateřská škola Sokolovská (paní **Jarmila**), dále na kulturní instituce jako Divadlo pod Palmovkou (pan **Ivo**) a Sdružení Serpens, které má v pronájmu budovu Nové libeňské synagogy (pan **Ctírad**), pak také na církevní organizaci Křesťanské společenství Praha (pan **Štěpán**), která sídlí v ulici Na Žertvách přímo u jednoho z výstupů ze stanice metra. Rozhovor jsem provedl i se zástupcem FTV Prima (pan **Čeněk**) taktéž sídlící v této ulici. Kromě toho jsem v souvislosti s židovskou stopou na Palmovce a v Libni jako takové oslovil akciovou společnost Matana (pan **Norbert**), která se stará o majetek Židovské obce v Praze, tedy také o synagogu a o okolní pozemky, jež jí patří.²⁵ Jako relativně nový subjekt, který se v území objevil až v minulém roce, jsem o rozhovor poprosil Komunitní centrum Rubikon a Zahrada (paní **Anna**), které se nachází na kopci Hájek nedaleko Palmovky. Významnou část pozemků zde také vlastní Dopravní podnik hl. města Prahy včetně autobusového nádraží. I tato organizace je tedy důležitým aktérem, a proto jsem s prosbou o rozhovor oslovil i ji (pan **Patrik**).

Občanské spolky, sdružení a iniciativy představují poslední oblast informátorů, s kterými jsem hovořil. Oslovil jsem spolek Naše Libeň (pan **Viktor**), který sice nesídlí přímo na Palmovce, ale i tak se o ni zajímá. Dále jsem provedl rozhovor se spolkem 8Jinak! (paní **Irena**), který byl od svého vzniku výrazným protihlasem vůči zastupitelům Městské části Praha 8 a sám dokonce přišel s vlastní vizí rozvoje Palmovky. Mluvil jsem se zástupcem iniciativy Libeňský most, nebouřit, nerozšiřovat (pan **Jiří**) z podstaty jejich zájmu především o Libeňském mostě a jeho nejbližším okolí. Dále jsem hovořil i se zástupci iniciativy Zažít Libeň jinak (paní **Lucie** a paní **Pavla**), která pořádá komunitní akce v rámci projektu Zažít město jinak neziskové organizace Auto*mat. Jeden z ročníků

---

²⁵ Jedná se o pozemky v těsném sousedství synagogy mezi ulicemi Zenklova, Na Žertvách a Ludmilina a také o pozemek bývalého židovského hřbitova přiléhajícího z jižní strany k Libeňskému mostu. Viz Geoportál ČÚZK (2019).

této akce se také konal přímo na Palmovce. Dalším zajímavým komunikačním partnerem pro mě byli zahrádkáři z již zmíněného Palmoveckého kopce (paní **Natalie**), konkrétně ZO ČZS Palmovka, jejichž kolonie je také důležitou součástí genia loci této krajiny.

Všechny výše zmíněné informátory jsem před začátkem rozhovoru uvedl do problematiky, kterou řeším ve své práci, představil jsem jim účel výzkumu a také způsob nakládání s daty, které využiji jen pro zpracování této práce s co největší mírou generalizace za účelem zachování anonymity.

1.4.5 Analýza získaných dat

Základem mého přístupu k interpretaci získaných dat je hermeneutická analýza, kterou jsem využil k pokud možno co nejhlubšímu porozumění textům, z kterých jsem během analýzy vycházel, ať už se jedná o přepisy výzkumných rozhovorů, terénní zápisky a memy, zápisy ze zúčastněného a nezúčastněného pozorování a dalších zdrojů dat tak, jak jsem je představil v předchozích podkapitolách.

Tradice hermeneutického přístupu k bádání je založena na takzvaném hermeneutickém kruhu (Křišťuf a Zíková et al 2015, s. 115), který představuje podstatu mé metodologické práce jako takové. Znamená to, že jsem se svá výzkumná data snažil podrobit hloubkové analýze jednotlivostí, které jsem opět vztahoval k celistvé struktuře datového záznamu. Tento proces funguje v pomyslném kruhu a je založen na neustálém revidování interpretací, které ze své podstaty není nikdy zcela hotové a konečné. Kupříkladu to znamená, že jsem jednotlivé rozhovory a tudíž i kategorie reprezentací krajiny Palmovky neustále nově interpretoval, kategorizoval a hledal společné průniky.

1.4.6 Reflexe vědecké práce

Stejně jako každý výzkumný projekt i tento projekt prošel od svého začátku proměnou, která souvisí s tím, jak postupně krystalizovalo samotné vědecké poznání a snaha zaměřit se na hlavní výzkumný problém, kterým se pro mě stala reprezentace městské krajiny v souvislosti s procesem její změny. Považuji za vhodné nyní představit, jak se tento projekt v průběhu času proměnil. Zároveň také považuji za důležité objasnit mé vlastní postavení ve výzkumném terénu a své vztahy se samotnými informátory.

Na začátku výzkumného projektu nebyl hlavní výzkumný problém zcela zřetelný a upřesněný, jak bych si logicky přál. Měl jsem poměrně nejasnou představu o tom, že mě zajímá antropologie města a témata s ní související především ve vztahu k Praze. Nejenom jako jejího obyvatele, ale i jako sociálního vědce. Na podzim roku 2017, kdy jsem začal přemýšlet o tom, jaké konkrétní výzkumné téma by mě v souvislosti s antropologií města zajímalo, jsem přišel s myšlenkou zaměřit se na proměnu čtvrtí širšího jádra Prahy v posledních letech v souvislosti s městskou regenerací a gentrifikací. V tomto případě mě zaujal Karlín, jenž po povodních v roce 2002 touto proměnou prochází a velmi dynamicky se rozvíjí. Poté jsem ale zjistil, že Karlínu a tématu jeho proměny bylo již věnováno poměrně dost sociologicky ražených závěrečných prací, takže jsem se rozhodl i po konzultaci s vedoucím mé práce pro jiný výzkumný terén. Vybral jsem si Palmovku.

S vedoucím jsme se shodli na tom, že Palmovka pro nás oproti Karlínu představuje zajímavější výzkumný terén vzhledem k jejímu mnohovrstevnatému a různorodému charakteru, specifickému historickému vývoji a jisté neuspořádanosti a neupravenosti, která pro mě osobně – jak jsem se přesvědčil později – i pro některé mé informátory představovala jakési provizorium, s kterým se nic neděje, krajinu, kde se zastavil čas. A i když to tak v některých částech Palmovky skutečně může působit, je tomu naopak. Palmovka se rychle mění. Otázkou pro mě bylo, zda k lepšímu pro její obyvatele nebo pro někoho jiného. Koncem roku 2017 jsem se tedy rozhodl, že se zaměřím na případovou studii území Palmovky, přičemž hlavní otázkou se pro mě stal nejprve problém podoby zdejšího veřejného prostoru a architektury, který se mi zdál na první pohled jako nezúčastněnému pozorovateli velmi významný.

K Palmovce jsem zpočátku – ač bylo mou snahou se toho vyvarovat – přistupoval více jako k problémové části Prahy, protože tak na mě jednak vždy působila pocitově, a také jsem s tímto obrazem setkával v médiích. Nicméně jsem se samozřejmě snažil v

rozhovorech s informátory hledat to, co na Palmovce považují za pozitivní, zkrátka důvody, proč je to třeba dobré místo k životu. Pomalu jsem tak v průběhu roku 2018 získával ucelený pohled, jakousi mozaiku, která Palmovku reprezentovala a uváděla ji jako skutečně pestrou krajinu, jež nemá jen negativní stránky, ale i mnohá pozitiva.

Jak jsem se také přesvědčil, pro mé informátory nebyla příliš podstatná a důležitá otázka percepce podoby zdejšího veřejného prostoru, která pro mě zpočátku představovala primární výzkumnou otázku²⁶, ale na Palmovku a na její podobu nazírali – pro mě překvapivě – velmi komplexně. Snažili se mi představit hned zkraje výzkumného rozhovoru to, co pro ně tato krajina představuje z urbanistického, historického, sociálního nebo třeba dopravního hlediska. Toto zjištění mě utvrdilo v tom, že i já sám udělám lépe, pokud opustím příliš konkrétní téma veřejného prostoru a budu vnímat Palmovku více v kontextu mnohvrstevnaté reprezentace krajiny tak, jak o tom píše právě Petr Gibas (2016). Proto jsem se na přelomu let 2018 a 2019 nakonec rozhodl během postupného vyhodnocování získaných dat z výzkumu a přehodnocování svého teoretického a konceptuálního rámce, že jako hlavní koncept využiji (městskou) krajinu s ohledem na to, že nejlépe dokáže vystihnout mé vlastní pojetí i pojetí informátorů uvedeného tématu. Tímto způsobem tedy pokročil můj vědecký projekt.

Jako vždy jsem si opět vědom chyb, které antropolog může během svého výzkumu učinit a tím zapříčinit větší míru zkreslení výzkumných dat. Tyto chyby jsou trojího druhu (Kandert 1999, s. 139 – 140). První vyplývá z fenomenologického balíčku vědění, kterým každý z nás v souvislosti s názorem na nějaký problém, téma nebo otázku oplývá, což ovlivňuje jeho interpretace. V mém případě je to dáno především ukotvením v sociálně antropologickém vědeckém poli, které se konkrétně projevuje například v mém chápání pojmu krajina založeném jak na materialistickém, tak na konstruktivistickém paradigmatu. Zároveň jsem si vědom toho a snažím se to i reflektovat, že jsem od začátku k Palmovce přistupoval právě jako k městské krajině, která je nedokončená, něco jí chybí a nepředstavuje pro mě klasické blokové město, jež jsem vždy vnímal jako nejlepší urbanistickou formu. A právě této chyby jsem se snažil vyvarovat touto reflexí společně se snahou dát prostor odlišným názorům na krajinu Palmovky, na čemž je založena celá diplomová práce.

---

²⁶ V souvislosti s tématem veřejného prostoru pro mě zpočátku projektu byla důležitá publikace Petra Kratochvíla *Městský veřejný prostor* (2015) a studie *Analýza uživatelů a užívání městského veřejného prostoru hl. m. Prahy* (2014) od Zdeňka Uherka a Veroniky Beranské.

Druhou chybou je takzvaná průběžná chyba, která plyne z reakce informátorů na přítomnost výzkumníka, což se týká lhaní nebo uvádění nepřesných informací, které mají například navodit lepší obraz v očích badatele o nich samotných. I tuto chybu musí antropolog vzít v potaz a nebrat výpovědi automaticky jako exaktní a pravdivé, ale právě jako něco, co je specifickou reprezentací a interpretací reality, o což jsem se také snažil a vždy jsem veškeré výpovědi ověřoval i ve vztahu k jiným informátorům a dalším možným úhlům pohledu na konkrétní otázku.

Třetí druh chyby je založen na tom, že se badatel přílišně ztotožňuje se zkoumanými a nechá se tak opět ovlivnit při interpretaci výzkumných dat. V mém případě si troufám tvrdit, že jsem se této chybě vyhnul úplně vzhledem k tomu, že jsem se snažil si po celý čas výzkumu udržovat dostatečný odstup a nestát se přímou součástí jedné nebo druhé skupiny informátorů, abych nikomu příliš nestránil. Ostatně nyní na závěr této kapitoly bych svou pozici ve výzkumu rád uvedl na pravou míru.

Jakožto výzkumník a student, který se až do roku 2018 na Palmovce příliš nepohyboval, jsem se logicky setkával místy s nedůvěrou ze strany informátorů, která pramenila především z počáteční nejasnosti ohledně mého vztahu k radnici, tedy k jejich zastupitelům, někdy i k partnerům, s kterými jednali o budoucím vývoji čtvrti. Již na začátku roku 2018 jsem radnici skutečně nabídl spolupráci na výzkumu s tím, že bych vzhledem ke snaze o aplikovatelnost mých závěrů rád nabídl výsledky jako určitou pomoc při hledání vize rozvoje Palmovky oficiálně pojmenované Městskou částí Praha 8 jako Palmovka 2030. Setkal jsem se s kladnou a velmi vřelou podporou. Dozvěděl jsem se, že budou velmi rádi, pokud jim tento materiál po odevzdání diplomové práce poskytnu.

Nikdy jsem však pro Městskou část Praha 8 nepracoval ani se oficiálně neangažoval v jejich projektu rozvoje Palmovky, což bylo z hlediska zachování větší neutrality výzkumníka v terénu z mého pohledu ideální. Zároveň jsem se ale setkal s podporou, která se projevila kupříkladu dodáním zajímavých materiálů týkajících se rozvoje, doporučení oslovení dalších možných informátorů nebo také pozvánek na různé diskuze s aktéry rozvoje Palmovky a dalších částí Libně, což velmi oceňuji. Musel jsem sice občas vysvětlovat informátorům, jak je to vlastně s mou pozicí ve výzkumném terénu, ale rozhodně se nejednalo o něco, co by představovalo výraznou překážku při provádění výzkumných rozhovorů.

2 Analytická část

Druhou část diplomové práce věnuji samotným výsledkům mého bádání v krajině Palmovky. Rozhodl jsem se ji uspořádat do kapitol logicky podle tří hlavních výzkumných otázek, které se staly základem mého sběru dat a jejich analýzy. Tudiž v první kapitole představuji krajinu Palmovky tak, jak o ní hovoří odborná literatura, a také na základě svého vlastního vnímání tohoto prostoru, z kterého jsem vycházel především na začátku samotného projektu diplomové práce. Druhá kapitola je naopak provázána s otázkou, jak je Palmovka reprezentována různými aktéry v tomto území. Představuji tedy určitý tematický průřez pohledů na toto území, na jeho vývoj i současný stav, čímž tyto pohledy konfrontuji s předchozí kapitolou. Tématem poslední kapitoly je budoucnost a možná vize proměny Palmovky. Souvisí s procesuální dimenzí konceptu krajiny. Tato kapitola je také nejvíc směřována k možné aplikaci výsledků tohoto výzkumu pro skutečná politická opatření týkající se rozvoje území.

2.1 Palmovka aneb výzkum městské krajiny

První kapitola je zaměřena především na materiální dimenzi krajiny Palmovky a na její historický vývoj. V této kapitole nejprve vymezím Palmovku jako výzkumný terén, tak jak jej v této práci chápu ze svého pohledu, přičemž budu vycházet z historie lokality a vývoje této krajiny, zároveň také ze současných oficiálních dokumentů, které se k ní vztahují. Dále se soustředím podrobněji na samotný historický vývoj krajiny, který je také důležitý pro pochopení její současné podoby, již se věnuji v poslední podkapitole včetně určitých specifik, které se podle mého názoru k Palmovce pojí.

2.1.1 Geografické vymezení zkoumaného terénu

Pro účely této práce je důležité nějakým způsobem vymežit území, kterým se zabývám, aby bylo čtenáři jasné, v jakém kontextu se ocitáme. Je však nutné pochopit, že výzkumný terén nemůže být nikdy vymezen přesnými a neprůchodnými hranicemi. Naopak obzvlášť v etnografické práci je nutné brát v potaz mikroperspektivu výzkumného terénu vždy v souvislosti s makroperspektivou, které je součástí. To znamená, že krajinu Palmovky nemohu považovat za něco výlučného a pevně ohraničeného.

Chápu ji jako specifické území, které je ovlivňováno například i svým umístěním v Libni, šířeji v Městské části Praha 8 a ještě šířeji v Praze. Z těchto důvodů pro mě Palmovka představuje krajinu volně přecházející v další krajiny a tím pádem i další významy a reprezentace, které je třeba považovat za důležité pro její interpretaci a pochopení. Nic to ovšem nemění na tom, že mým hlavním záměrem bylo pochopit určité konkrétní území, které jsem si před začátkem výzkumu vymežil na základě svého vlastního rozhodnutí. Zároveň jsem také vycházel z urbanistických a jiných dokumentů, které se k Palmovce vztahují a také ji nějakým způsobem ohraničují a definují.

Místní označení Palmovka má několik rovin významů, které jsou podmíněny historickým vývojem této krajiny, čímž se liší i reprezentace toho, co lze označit za Palmovku a co ne. Pokud bychom pátrali v historii po původu samotného jména Palmovka, objevili bychom, že takto byla označována od konce 17. století viniční usedlost na nároží dnešních ulic Zenklova a Sokolovská. V roce 1686 tuto usedlost zakoupila Voršila provdaná za šlechtice Daniela Palmu, z čehož vychází etymologie názvu objektu č. p. 59 a přilehlých pozemků (Jungmann 2010, s. 14). Tato usedlost zanikla koncem 19. století, kdy byly její pozemky rozparcelovány za účelem výstavby bloků činžovních domů a také objektu školy – současné ZŠ Palmovka. Na místě samotného objektu usedlosti byl v letech 1909 až 1910 postaven architektem Emilem Králíčkem a stavitelem Matějem Blechou velkorysý objekt paláce Palmovka²⁷ ve stylu geometrické secese, v jehož přízemí se nacházela kavárna (Jungmann 2010, *ibid.*). V květnu 2019 je zde kavárna nově obnovena po rekonstrukci přízemních prostor.

V nejužším slova smyslu tedy lze označit Palmovku jako křižovatku ulic Sokolovská a Zenklova, které dala název právě zdejší viniční usedlosti podobně, jako tomu bylo i s jinými pomístními názvy v Libni (Kotlaska, Balabenka, Stírka a další). Později v

---

²⁷ Viz příloha č. 1.

roce 1990, kdy byla přibližně dvě stě metrů severněji od paláce Palmovka na křižovatce ulic Zenklova a Na Žertvách otevřena stanice metra linky B Palmovka, přirozeně bylo toto označení rozšířeno i na tuto křižovatku. Dnes na základě mého vnímání a vnímání informátorů a dalších lidí označení Palmovka představuje především tuto křižovatku nad stanicí metra, tedy jakési centrum Libně a Městské části Praha 8, které však kdysi reprezentovalo periferii města. Protínala ji totiž železniční trať, v osmdesátých letech dvacátého století odstraněná při přestavbě křižovatky během výstavby metra.²⁸

V širším smyslu ale lze Palmovku vymezit mnohem komplexněji než jako pouhou křižovatku a její nejbližší okolí. Krajina Palmovky v sobě totiž obsahuje místa a prostory, které se navzájem ovlivňují a které také ovlivňují vnímání a reprezentaci tohoto území jako celku. Všechna tato místa a prostory mají specifický a nezaměnitelný charakter, který dohromady utváří krajinu Palmovky jako pestrou mozaiku urbánních vrstev. To znamená, že Palmovka není jen křižovatkou (křižovatkami) v blízkosti stanice metra, ale také zosobňuje širší okolí, které je tímto centrem dění a dynamiky ovlivněno nejvíce.

Palmovka je také krajinou brownfieldů – tedy zbytků industriálních ploch, jež od devatenáctého století určovaly podobu území především na západ od křižovatky směrem k Vltavě a tedy okolí Libeňského mostu. To znamená území přibližně ohraničené ulicemi Zenklovou, Voctářovou, Vojenovou a řekou Vltavou. Jedná se tedy o krajinu čekající na svůj přerod a i v *Návrhu Metropolitního plánu* je vedena jako transformační plocha (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy 2019c). Deindustrializace zasáhla krajinu Palmovky v materiálním kontextu opravdu výrazně a z původních továren se v této lokalitě příliš nedochovalo.

K Palmovce patří i území bývalého židovského ghetta v Libni v okolí ulic Zenklova, Koželušská, Voctářova a Vojenova, z kterého se dodnes dochovaly dva původní domy (č. p. 595 a 589). Toto území je dnes podrobena velkému tlaku developerů společností Metrostav a Central Group. Dnes je především sídlem společnosti Metrostav, která patří mezi hlavní aktéry diskuzí o budoucím rozvoji Palmovky.²⁹ V roce 2019 zde společnost dokončila další fázi svého projektu kancelářských budov Palmovka Open Park v bezprostředním sousedství Libeňského mostu. K bývalému ghettu také patřil starý hřbitov, který je od roku 1965 zasypaný a přiléhá z jihu k témuž mostu. Kromě toho další

---

²⁸ Viz příloha č. 2

²⁹ Viz příloha č. 20.

památkou na židovskou komunitu v Libni zůstává Nová libeňská synagoga, která se nachází přímo nad stanicí metra Palmovka na samotné křižovatce, kde po demolicích okolních domů během výstavby metra zbyla jako solitér s přilehlým malým parkem. Dnes jej využívá Sdružení Serpens především k pořádání různých kulturních akcí. Objekt čeká na kompletní rekonstrukci.

Dále nedílnou součástí této krajiny tvoří činžovní domy z devatenáctého a dvacátého století, které jsou postaveny v blocích mezi ulicemi Sokolovská, Zenklova, Na Žertvách, Elsnicovým náměstím a náměstím dr. Václava Holého. Tyto domy a domovní bloky vytvářejí klasické městské prostředí tím, že drží uliční čáru (jsou vystavěny rovnoběžně s hranou ulice a těsně k ní doléhají) a přesně vymezují veřejné prostory v podobě parků a náměstí, čímž Palmovce v tomto ohledu alespoň zčásti dodávají organizovaný a městský charakter, který je protipólem chaotické nové zástavby na bývalých brownfieldech a nejasného prostoru proluk v okolí autobusového nádraží (náměstí Bohumila Hrabala), křižovatky Palmovka a bývalého Židovského města.

Náměstí Bohumila Hrabala označuje autobusové nádraží při ulici Na Žertvách nad druhým východním výstupem ze stanice metra. Vzniklo demolicí bloků činžovních domů a také drobné zástavby v ulici Na Hrázi, kde žil mimo jiné pětadvacet let spisovatel Bohumil Hrabal. Ten Libeň proslavil ve svém literárním díle. Jižní část ulice Na Hrázi včetně domu Bohumila Hrabala ustoupila právě výstavbě autobusového nádraží. V tomto rozsáhlém a málo využívaném prostoru se dlouho plánuje nová výstavba.

K okrajovým územím Palmovky, které s touto krajinou také přicházejí do kontaktu, patří oblast bývalého Libeňského přístavu, kde nyní (květen 2019) společnost Crestyl pokračuje ve výstavbě svého administrativně – obytného komplexu Docks, jehož podstatou je propojení s řekou Vltavou. Dále lze do této krajiny zařadit oblast Libeňského zámku a přilehlých Thomayerových sadů, které představují reprezentativní část bývalé libeňské obce, pozdějšího města. Dále můžeme ještě uvažovat oblast tzv. Palmoveckého kopce na kterém se nachází objekt bývalého plynojemu – ikony moderní architektury v Libni. Specifickou oblastí je kopec Hájek, na kterém jsou dodnes zachovány nouzové kolonie z třicátých let dvacátého století Kotlaska a Hájek, které samy o sobě představují zajímavé prostředí na rozhraní mezi zahrádkářskou kolonií a čtvrtí rodinných domů zachovávající si svůj genius loci provizorního nouzového bydliště úzkých uliček s natěsnanými stavbami.

Všechny tyto prostory a místa utvářejí krajinu Palmovky a tedy i můj výzkumný terén.³⁰ Opakuji, že toto vymezení je nutné, abych mé výzkumné pole nějak geograficky zarámoval s případným přesahem, přičemž vycházím z Burawoyových tezí o rozšířené případové studii. Hranice zkoumaného území jsou fluidní, stejně jako je těžko ohraničitelnou jakákoliv krajina. Ostatně to bude více patrné z kapitoly věnované reprezentacím Palmovky mými informátory.

---

³⁰ Viz přílohy 3 a 4.

2.1.2 Historické proměny Palmovky

Historie krajiny Palmovky je neoddelitelně svázána s historií Libně jako takové, a proto považuji za důležité představit alespoň rámcově³¹ kontext vývoje této nynější pražské čtvrti a centra Městské části Praha 8 a až poté konkrétněji přímo zkoumaného území tak, jak jsem jej přibližně vymezil v předchozí podkapitole. Cílem této podkapitoly není postihnout všechny zajímavé a důležité historické okamžiky této lokality, což by ostatně přesahovalo téma i vědecké ukotvení mé práce, ale vyzdvihnout určité vrstvy historie Palmovky, které jsou podstatné pro pochopení jejího současného charakteru.

Tento historický vývoj lze pro účely práce rozdělit z hlediska urbanistické proměny Libně do třech období nebo fází. První označuji jako zemědělskou.³² Začíná se vznikem Libně během středověku a končí přibližně v polovině devatenáctého století. V této fázi jsou pro zdejší krajinu typické především vinice a viniční usedlosti na kopcích rozestých v okolí Rokytky a Vltavy, které výrazně určovaly tehdejší podobu Libně. Z názvů těchto usedlostí také vycházejí současné pomístní názvy definující jednotlivé oblasti této pražské čtvrti, k nimž patří právě například Palmovka.

Druhou fází definuje průmyslový vývoj, a proto ji označuji za industriální. Tato fáze začíná přibližně v polovině devatenáctého století, kdy se na pomezí Libně a Karlína rozvíjí první větší továrna dodnes známá pod názvem Rustonka. Libeň v období přibližně do druhé světové války zažívá bouřlivý průmyslový rozvoj, s kterým souvisí výstavba tří železničních tratí, přístavu, ale také bloků nových činžovních domů, které ji svým charakterem více začleňují k Praze jako její plnohodnotnou součást, kterou se stává oficiálně roku 1901.³³ Tři roky předtím fungovala jako samostatné město.

Poslední výrazná fáze proměny Libně nastává ve druhé polovině dvacátého století, během které zde nepřibývají nové továrny ani domovní bloky, ale naopak přichází častěji jejich demolice v souvislosti s plány na celkovou modernistickou přestavbu tohoto území provázanou s výstavbou metra linky B, silničního II. okruhu základní komunikační sítě a tzv. Holešovické přeložky neboli železniční tratě z Hlavního nádraží do nádraží Holešovice. Všechny tyto fáze historického a urbanistického vývoje vtiskly krajině Libně a Palmovky dnešní tvář a charakter. Nyní podrobněji představím jednotlivé fáze.

---

³¹ Pro podrobnější vhléd do historie Libně včetně fotografického materiálu mapových listů doporučuji publikaci *Praha-Libeň* (Horčáková a kol. 2006).

³² Viz příloha č. 5.

³³ Viz příloha č. 6.

První zmínka o Libni pochází z roku 1363 (Jungmann 2012, s. 7) a etymologie názvu je pravděpodobně odvozena od přídavného jména libý neboli krásný, i když kronikář Václav Hájek z Libočan jej přisuzoval sepjetí s kněžnou Libuší, která prý založila roku 720 zdejší dvůr. Jisté je, že osada byla založena pravděpodobně ve 13. – 14. století podél potoka Rokytky v oblasti dvou tvrzí na místě dnešního Libeňského zámku a v lokalitě Podviní, kde je dnes park na rozhraní Libně a Vysočan.

Pro založení osady byly důležité příhodné podmínky, mezi které patřila přítomnost vodního toku, charakter reliéfu a také umístění na křižovatce důležitých cest českého středověkého státu vedoucích na sever například do Lužice a do Polska (Horčáková a kol. 2006, s. 2). Vzhledem ke své strategické poloze byla Libeň také často ovlivněna pohybem vojsk, která zde tábořila a také několikrát v historii zpusťovala toto území, zejména pak během osmnáctého století. Další důležitý komunikační uzel představovala v Libni řeka Vltava³⁴, po které se tudy plavilo zboží. Zároveň však odjakživa přinášela problémy související se záplavami (Horčáková a kol. 2006, s. 3 – 4). Těmito záplavami trpělo především zdejší Židovské město, jež se rozkládalo přímo na břehu původního ramene Vltavy, které se nacházelo východněji od současného, než bylo koryto řeky regulováno v devatenáctém a dvacátém století. Židovská minulost představuje další důležitou historickou stopu, kterou můžeme na Palmovce nebo potažmo v Libni vysledovat dodnes.

Židé se v Libni začali usazovat nejspíše v šestnáctém století a poprvé jsou zmiňováni v roce 1561 (Horčáková a kol. 2006, *ibid.*). Osídlili území vymezené dnešními ulicemi Zenklova, Koželušská, Vojenova, Voctářova a Chocholešská.³⁵ Důvody této migrace spočívaly v jejich perzekuci a vyhánění z pražského souměstí, přičemž právě v šestnáctém století jsou doloženy tři takovéto velké vlny. Židé si zvolili údolí soutoku Rokytky a Vltavy jako příhodnou oblast k usazení patrně z důvodu blízkosti křižovatky cest a možnosti vyčkávání na vývoj situace v Praze ohledně případného návratu. Vzhledem k blízkosti vodního toku se živili řemesly, k jejichž vykonávání byl dostatek vody podmínkou (Jungmann 2012, s. 31), například vyděláním kůží či jejich barvením. Zdejší ghetto prosperovalo díky ochraně a privilegiím, které Židům vlastníci libeňského panství udělili, a proto počet obyvatel výrazně narůstal až do devatenáctého století. Zároveň libeňští Židé přispěli místnímu průmyslovému rozvoji a byli zakladateli mnoha továren v Libni.

---

³⁴ Viz příloha č. 7.

³⁵ Viz příloha č. 8.

Ghetto bylo typické křivolakými uličkami a hustou zástavbou nízkých domků s pavlačovými byty v prvním patře kvůli častým povodním (Horčáková a kol. 2006, s. 4). Pohromou byla pro obyvatele ghetta Druhá světová válka a holocaust, během kterého většina zdejších obyvatel zahynula. V padesátých a šedesátých letech byla většina původních domů z ghetta zbořena a v roce 1965 byl zasypán starý židovský hřbitov u paty Libeňského mostu.

Jedinými viditelnými dochovanými památkami zůstává Nová Libeňská synagoga z roku 1858 (Rozkošná a Jakubec 2004, s. 321) a dva původní domy v Koželušské ulici³⁶, které vytvářejí zajímavý architektonický kontrast ke kancelářským budovám společnosti Metrostav. Z původního židovského hřbitova se na Palmovce dochovala pouze východní zeď. Nový židovský hřbitov byl pro zdejší komunitu založen v roce 1893 a dodnes je v menší rozloze dochován na rozhraní Kobylis a Střížkova při Střelničné ulici (Rozkošná a Jakubec 2004, *ibid.*).

Nejvýznamnější stavbou v Libni byl od šestnáctého století její zámek, jehož budova ze severní strany ohraničuje Elsnicovo náměstí a tedy i zkoumanou lokalitu Palmovky. Zámek stojí patrně na místě původní středověké tvrze a v historii byl několikrát přestavován. Nejdůležitější přestavba proběhla v osmnáctém století, kdy byl zámek za přispění Marie Terezie rekonstruován v rokokovém stylu a rozšířen o východní křídlo. Zámek má bohatou historii, která přesahuje svým významem lokalitu Libně, protože zde byl například podepsán v roce 1608 tzv. Pražský mír mezi císařem Rudolfem II. a jeho bratrem Matyášem, na zámku byli ubytováni Marie Terezie, její syn Josef II. nebo třeba francouzský král Karel X. po své abdikaci v roce 1830 (Horčáková a kol. 2006, s. 3). Dodnes představuje reprezentativní budovu Libně i Městské části Praha 8 a slouží jako jedno ze sídel zastupitelů. Jistě má potenciál přitahovat turisty nejenom z Prahy.

Pro krajinu Libně byly již od středověku typické viniční usedlosti. Jejich vznik podpořil svým výnosem Karel IV. v roce 1358, kdy měly být 3 míle od města zakládány na vhodných místech (Jungmann 2012, s. 84). Většina vinice zanikla a v devatenáctém století již usedlosti sloužily hlavně jako hospodářské dvorce. Mnohé z nich měly významnou historii. Například na Palmovce v sedmdesátých letech devatenáctého století pobýval básník Vítězslav Hálek, který zde prý napsal své poslední verše. Sousední Balabenka zase proslula svou hudební minulostí, jelikož se zdejších koncertů účastnili například hostitelé

---

³⁶ Viz příloha č. 9.

Mozarta manželé Duškovi. Kromě toho zde žil také tvůrce textu české národní hymny František Škroup (Horčáková a kol. 2006, s. 4). Palmovka a Balabenka³⁷ (obě již zaniklé) nebyly jedinými zemědělskými usedlostmi Libně, ale v průběhu historie jich v této oblasti na východ a severovýchod vltavského meandru vyrostlo celkem čtyřicet pět, z nichž dvě nyní leží mimo libeňské katastrální území v Proseku (Horčáková a kol. 2006, mapový list č. 26).

Viniční a obecně zemědělská minulost je dnes promítnuta především v pomístních názvech. Velká část těchto usedlostí zmizela během devatenáctého století, kdy se Libeň přibližovala svým charakterem městu a na místě vinic a polností začaly vyrůstat průmyslové podniky a nové bloky činžovních domů, jako tomu bylo právě v případě usedlosti Palmovka. Dnes je tedy tato zemědělská a viniční stopa v Libni již těžko rozeznatelná.

Devatenácté století a průmyslová revoluce pro Libeň a tedy i pro Palmovku představuje největší proměnu. Tehdy tato krajina podobně jako další pražská předměstí začala růst jak do šířky díky rozsáhlým industriálním komplexům, tak do výšky kvůli výstavbě továrních komínů. Libeň, která tehdy stále patřila mezi pražská předměstí, se rázem proměnila v průmyslovou vesnici. Právě tento rys industrializace předměstí stranou historického centra byl typický pro východní střední Evropu (Musil 2001, s. 279). Tvář pitoreskní kopcovité krajiny Palmovky plné viničních usedlostí tedy proměnil bouřlivý průmyslový rozvoj. Mezi továrny, které v té době vznikly, patřila v oblasti Palmovky například strojní přádelna, barvírna a tkalcovna Bratři Perutzové, továrna na barvení kůží Ludwig Jellinek nebo Schönbergerova jirchárna (Jungmann 2012, s. 115).

Tento vývoj v Libni ještě více podnítila výstavba železnice a to hned tří tratí. První z nich byla od čtyřicátých let devatenáctého století trať z dnešního Masarykova nádraží směrem přes nádraží Libeň, takzvaná olomoucko-pražská větev severní dráhy císaře Ferdinanda (Jungmann 2012, s. 134). Další dvě vznikly v sedmdesátých letech devatenáctého století. Jednalo se nejprve o trať z dnešního Hlavního nádraží do nádraží Vysočany, součást Turnovsko-kralupsko-pražské dráhy. Třetí trať odbočky Rakouské severozápadní dráhy také vedla do Vysočan, ale z dnes již neexistujícího nádraží na Těšnově, které bylo stejně jako celá tato trať zrušeno a zdemolováno v osmdesátých letech dvacátého století. Tato trať procházela Palmovkou přímo prostředkem dnešní ulice Na

---

³⁷ Viz příloha č. 10.

Žertvách³⁸, kudy dnes vede tramvajová trať. Dlouho představovala významnou součást zdejšího genia loci, který dodával místu určitý „periferní“ dělnický charakter.

Samotná dnešní křižovatka nad stanicí metra Palmovka byla zajímavá tím, že zde existovalo výjimečné křížení tratí tramvaje a železnice.³⁹ Také z původních továren se toho na Palmovce příliš nedochovalo. Většina z nich byla kompletně srovnána se zemí ve druhé polovině dvacátého století a na přelomu tisíciletí. To se týká továren jak na jižní, tak na severní straně Libeňského mostu. Dodnes na Palmovce železniční a industriální minulost připomíná například původní nízká staniční budova Dolního nádraží Severozápadní dráhy stojící blízko samotné křižovatky, dále také komín a hala z bývalé přádelny bratří Perutzů (dnes součást developerského projektu Palmovka Open Park).⁴⁰

Poslední významné změny urbanistické struktury v Libni nebo potažmo na Palmovce nastaly během dvacátého století, obzvláště v jeho druhé polovině (Horčáková a kol. 2006, s. 12), kdy zde vznikaly důležité dopravní stavby jako je tzv. Holešovická přeložka spojující Hlavní nádraží s Holešovicemi (vedením tratě rozdělují Libeň v oblasti Horova náměstí na dvě části). Toto rozdělení ještě zvýraznilo zkapacitnění Povltavské ulice a výstavba jejího pokračování – Čuprový ulice – podle dlouhodobých vizí a plánů pokračování trasy Městského okruhu (napojení tzv. tunelového komplexu Blanka a Jižní spojky). Mezi další stavby, které významně ovlivnily podobu krajiny Palmovky, patří stejnojmenná stanice metra B na křižovatce ulice Zenklova s ulicí Na Žertvách a s tím související konstrukce nového autobusového nádraží.

Všechny tyto velké dopravní stavby si vyžádaly rozsáhlé zábory území a demolice historických staveb, především činžáků. Tím ale toto území „rozbily“ a zneřehlednily, obraly jej o městský charakter. Obětí těchto dopravních staveb se na Palmovce staly činžovní domy v oblasti autobusového nádraží i přímo v sousedství křižovatky nad stanicí metra, kde se mimo jiné nacházela budova rabínského domu při synagoze. Také byl zbořen dům rodiny Novákových, kterou popravili během heydrichiády. V padesátých a šedesátých letech proběhla demolice již zmíněného židovského ghetta, i když jeho zbourání bylo plánováno již v meziválečném období (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy 2019d).

Nakonec bych v souvislosti s historickou identitou Palmovky a Libně rád zmínil spisovatele Bohumila Hrabala, jehož dům (bývalá kovárna) ustoupil autobusovému nádraží

---

³⁸ Viz příloha č. 11.

³⁹ Viz příloha č. 12.

⁴⁰ Viz příloha č. 13.

(náměstí Bohumila Hrabala) v osmdesátých letech dvacátého století. Spisovatel Bohumil Hrabal, ač se v Libni nenarodil, prožil v domě v ulici Na Hrázi významnou část svého života a Libeň, případně oblast Palmovky, byla častým dějištěm jeho literárních děl, například povídkové sbírky *Pábitelé* (1964) nebo románu *Něžný barbar* (2008). Hrabal Libeň ve svém díle popisoval svým vlastním specifickým autorským způsobem a vykresloval ji jako krajinu se zvláštním geniem loci maloměsta až jakési periferie. Dodnes je Hrabal s Libní spojován a nejvýznamnějším vizuálním pojátkem jeho zdejšího života a působení je tzv. Hrabalova zed'⁴¹, nástěnná malba z roku 1999 od slovenské výtvarnice Tatiány Svatošové nacházející se u východu ze stanice metra směrem do ulice Na Hrázi přibližně v místech, kde jeho dům stával (Jungmann 2012, s. 43).

Podkapitola představila jen ty nejdůležitější historické vrstvy ovlivňující současnou podobu krajiny Palmovky, které jsou do ní nadále nějakým způsobem ve větší či menší míře vepsány. Logicky není nejstarší zemědělská a viniční historie již dnes v krajině tolik patrná jako industriální minulost a demolice druhé poloviny dvacátého století. Tyto demolice současný charakter krajiny významně ovlivnily a dodnes způsobují určité problémy v jejím budoucím vývoji – rozháranost a nekoncepčnost. Rozhodně je ale bohatá historie Palmovky možným potenciálem a vodítkem k tomu, jak tuto krajinu uchopit a jak jí porozumět i v jejím složitém a rozmanitém charakteru.

---

⁴¹ Viz příloha č. 14.

2.1.3 Současný charakter Palmovky a specifika této krajiny

Předchozí podkapitola nastínila, jakým způsobem historický vývoj ovlivnil podobu Palmovky. To jsem využil k lepšímu pochopení a porozumění tomu, čím je v současné době tato krajina charakteristická a specifická, což v následujících odstavcích podrobněji rozvedu. Krajina Palmovky má podle mého soudu v rámci Prahy několik zajímavých specifik, jež z ní pro mě vytvářejí výjimečný výzkumný terén. I na tato specifika se chci soustředit. Pokusím se vyzdvihnout její rysy, které se v Praze neopakují tak často nebo vůbec.

Palmovka zároveň představuje krajinu s velkým a nenaplněným potenciálem (UNIT architekti s. r. o. 2017, s. 6). Tento potenciál vychází z charakteru území a podrobně jej rozeberu v kapitole věnované možné vizi pro Palmovku. V této části vycházím především z práce architektonického studia UNIT architekti, které zpracovalo pro Městskou část Praha 8 *Analytickou studii oblasti Palmovka* (UNIT architekti s. r. o. 2017) za účelem možné tvorby dlouhodobé vize rozvoje této krajiny, takzvané Palmovky 2030. Kromě toho využívám i své vlastní poznatky z terénního průzkumu.

Prvním specifikem této krajiny je zcela jistě poloha Palmovky a s tím související výborná dopravní dostupnost vytvářející významný potenciál vývoje. Jedná se o území, které je jakousi branou do centra města (UNIT architekti s. r. o. 2017, s. 21). Právě ta skutečnost, že se Palmovka tradičně nachází na křižovatce cest, z ní činí místo, kde se snoubí většina druhů dopravy, které ve městě běžně nalezneme. Palmovka je srovnatelná například s křižovatkou Anděl na pražském Smíchově. Typicky tu lze podobně jako na Andělu nalézt křížení pěší, tramvajové, podzemní a silniční dopravy. Navíc je plánován i větší rozvoj železniční dopravy s napojením na MHD v souvislosti s výstavbou nové železniční zastávky U Kříže na rozhraní Dolní a Horní Libně – tedy nedaleko Palmovky samotné (PRO CEDOP s.r.o. 2018 a Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy 2019c).

Tato dopravní dimenze krajiny s sebou nese jak pozitiva, tak negativa pro toto území. Sice vytváří potenciál budoucího rozvoje lokality, ale zároveň to, jak je Palmovka sama o sobě z urbanistického hlediska složitou krajinou, ještě více znesnadňuje nějaké její koncepční uchopení. Problémem je, že místo, aby tento dopravní potenciál Palmovky podpořil její rozvoj, je tomu právě naopak. Palmovka nadále zůstává pouze komunikačním uzlem bez jasné koncepce. Pojí se k ní extrémní nejistota ohledně budoucnosti plánovaných obytných, komerčních i dopravních staveb.

Podstatným rysem Palmovky jsou rozsáhlé veřejné prostory a zelené plochy bez jasného charakteru a funkce na pomezí dopravních křižovatek, parků, náměstí a městské divočiny, kterým chybí nějaký jednotící prvek, koncepce a zejména kvalita v ohledu estetickém i pobytovém. Zároveň je pro ně typická zanedbaná údržba. Ač je Palmovka součástí vnitřního města a centrální lokalitou, zdejší zelené plochy nemají charakter parků, ale spíše volné přírody.

Na druhou stranu obsahují rekreační potenciál vzhledem ke svému sejetí s řekou Vltavou a s potokem Rokytkou. Bohužel velká část břehů Vltavy a Rokytky zatím zůstává špatně přístupná nebo nepřístupná, jelikož se před nimi nacházejí rozsáhlé brownfielity bývalého přístavu a zbořených továren, které buďto procházejí proměnou, nebo na ni stále čekají.⁴² Tato proměna je chystána v rámci takzvané *Koncepce pražských břehů* Institutu plánování a rozvoje hl. města Prahy (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy. Kancelář veřejného prostoru 2014).

Křižovatka Palmovka sice představuje jakýsi centrální bod celé Libně, avšak jako klasické náměstí s pobytovou funkcí nefunguje. Takový typ veřejného prostoru této lokalitě chybí. Celá oblast kolem stanice metra, ulice Na Žertvách, náměstí Bohumila Hrabala⁴³, prostoru před synagogou a prostranství před rozestavěným projektem radnice utváří jeden rozsáhlý veřejný prostor s nejasným charakterem na pomezí dopravní křižovatky, náměstí, nádraží, sadu a parku.

Zde jsou také nejvíc viditelné problémy, které přináší nejistota ohledně budoucího vývoje, chybějící vize a nedostatečná údržba. Lze to pozorovat například na existenci autobusového nádraží (paradoxně nazývané náměstím Bohumila Hrabala, i když takový charakter pozbývá), které dlouhodobě čeká na svou proměnu s výstavbou administrativně bytového komplexu. Samotná křižovatka tramvají je rozsáhlá a nepřehledná, jsou zde bariéry bránící plynulému průchodu pěších, zarostlá a neudržovaná zeleň, rampa vjezdu do garáží negativně poznamenávající podobu tohoto prostoru a mnoho dalšího, jak uvádějí UNIT architekti ve své studii (2017, s. 54 – 55). Tento nejasně definovaný prostor plný bariér, proluk⁴⁴ a zbytkových zákoutí navíc přináší ztrátu sociální kontroly a koncentraci sociálně-patologických jevů jako je kriminální činnost, opilectví, vandalismus nebo jiné výtržnosti, jak jsem se přesvědčil během terénního výzkumu i z vlastních rozhovorů.

---

⁴² Viz příloha č. 15.

⁴³ Viz příloha č. 16.

⁴⁴ Viz příloha č. 17.

Vzhledem k nastíněnému složitému územnímu vývoji a mnoha fragmentům historických stop, nedokončených urbanistických koncepcí a plošných asanací je dnes Libeň a především pak Palmovka krajinou a městskou čtvrtí, pro kterou je charakteristický urbanistický chaos a nekoncepčnost vycházející z chybějící regulační studie a nějaké vize budoucího vývoje. Zatím se projevuje viditelně především snaha postihovat jen dílčí záležitosti daného území jako například veřejné prostory nebo zeleň. Komplexní řešení dosud chybí.

Palmovka je jakousi zvláštní brikoláží sestávající se z klasického blokového města, původní zástavby vesnického rázu, zbytků židovského ghetta, velkých dopravních staveb, parků a zelených ploch, které jsou spíše méně udržované a mají charakter městské divočiny (obzvláště oblast okolí Libeňského mostu, kde jsou brownfieldy po bývalých továrnách). Chybí jí organizovanost ostatních čtvrtí širšího jádra Prahy jako je například Žižkov nebo Vinohrady. Tuto různorodost a neuspořádanost Palmovky ještě navíc podporuje poměrně složitá majetková struktura v tomto území (UNIT architekti s. r. o. 2017, s. 122 a Geoportál ČÚZK 2019), kdy část pozemků patří přímo Magistrátu, díl Městské část Praha 8, další Dopravnímu podniku hl. města Prahy, Židovské obci v Praze, developerským společnostem Metrostav, Central Group, Crestyl atd.

Všechny tyto rozmanité struktury jsou výsledkem neuskutečněných vizí devatenáctého a dvacátého století, kdy do této krajiny zasáhla jak výstavba klasických obytných bloků, tak modernistické plánování zaměřené na funkční oddělení částí města, solitérní domy v zeleni a stavby velkých dopravních projektů mezi nimi (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy 2019a a 2019d). Palmovka je tedy velmi různorodou krajinou, obsahuje v sobě mnoho rozdílných urbánních struktur. Proto je velkou výzvou vytvořit vizi vývoje, která promění nevýhody vyplývající z této neuspořádanosti v pozitiva promítnutá v zachování jedinečného genia loci. Zajímavé je, že místní zastupitelé pestrost Palmovky akcentují a příkládají jí důležitost podle *Strategického plánu udržitelného rozvoje Městské části Praha 8 na období 2017–2026* (PROCES – Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o. 2015). I z tohoto dokumentu vychází současná snaha radnice, architektů a dalších aktérů podpořit rozvoj Palmovky se záměrem zachovat její různorodost a specifický charakter.

Unikátní historická identita patří mezi další ze specifika, která jsou vnímána výrazně kladně. Málokterá pražská čtvrť se může pochlubit tak zajímavou historií jako Libeň. Nejčastěji je vyzdvihována židovská minulost svým významem téměř srovnatelná s

Josefovskou na Praze 1. Mezi další unikáty zcela jistě patří Libeňský zámek, který má sám o sobě historickou důležitost i v evropském kontextu, Výrazné je samozřejmě také působení spisovatele Bohumila Hrabala v Libni, dále železniční minulost nebo místa spojená s druhým odbojem, na něž odkazují názvy ulic a náměstí v Libni.

Problémem je, že přímo na Palmovce se z této historie dochovalo materiálně velmi málo vzhledem k demolicím během dvacátého století překračující přelom tisíciletí. Příkladem za všechny může být současný stav Nové libeňské synagogy, která potřebuje nutně rekonstrukci a stejně tak revitalizaci i okolní prostor.⁴⁵ Ani na historický Judenstadt není v krajině příliš upomínáno a to a ani v místech Koželušské ulice, která byla jeho centrem, kolem něž se rozkládalo. Stejně lze v souvislosti s pozapomenutou historií upozornit na stav bývalého Dolního nádraží v Libni, které je také zchátralé a čeká na nové využití.⁴⁶

I přes negativa, které se k Palmovce nadále pojí, je nutné zmínit, že se z ní v posledních letech pravděpodobně stává vzhledem k jejímu potenciálu atraktivní lokalita pro mladé a vysokoškolsky vzdělané obyvatele (Český statistický úřad 2001 a 2011), kdy je na Palmovce a v jejím okolí zaznamenán přírůstek mladých (25-39 let) ekonomicky aktivních obyvatel s vysokoškolským vzděláním. To lze přičíst nástupu procesu gentrifikace a vzniku nových developerských bytových projektů zejména v oblasti Libeňského poloostrova v místech bývalého přístavu. Pro Palmovku je tedy typickou formou gentrifikace již zmíněná new-built gentrification.

Závěrem této podkapitoly lze tedy shrnout základní poznatky o krajině Palmovky a jejím současném charakteru. Jedná se o území dopravně vytížené na pomezí vnitřního města a periferie, které má díky své poloze výrazný potenciál rozvoje. Zároveň je ale jejím rysem extrémní urbanistická rozdrobenost a chaotičnost vycházející jak z prostorové podstaty lokality, tak ze složitého historického vývoje. Tato nejednoznačnost způsobuje některé problémy pojící se s tímto územím, jako například chybějící kvalitní zelené plochy a veřejné prostory, špatná prostupnost lokality, koncentrace sociálně-patologických jevů a obecně nejistota a složitá spolupráce ohledně budoucího vývoje.

Touto podkapitolou také zakončuji kapitolu věnovanou představení krajiny Palmovky z pohledu mého vlastního porozumění tomuto prostoru založeného na výzkumu

---

⁴⁵ Viz příloha č. 18.

⁴⁶ Viz příloha č. 19.

a pozorování přímo v terénu a také na dokumentech a expertních studiích. V následujících kapitolách budu toto porozumění konfrontovat s rozdílnými představami a reprezentacemi Palmovky, čím se budu snažit docílit nestrannosti a podobné brikoláže, jakou je podstata této rozmanité krajiny.

2.2 Repräsentace krajiny Palmovky

„Je to dost fragmentované území. A s tím souvisí to, že se tam objevuje spousta rozdílných struktur, drobná městská zástavba, původní kolonie, je tam zástavba klasických činžáků a do toho vlastně moderní zástavba posledních let, která v některých případech nemusí být tak kvalitní. Ale ta kvalita je také dost ovlivněná tím, do jakého prostředí je zasazená. Celkově je fragmentace pro Palmovku dost specifická a pak také nedořešená dopravní situace.“ (rozhovor se paní Evou, zaměstnankyní IPR)⁴⁷

Tato kapitola ilustruje to, jakým způsobem je krajina Palmovky reprezentována různými aktéry, kteří s ní přicházejí do styku, a zároveň také to, jak ona sama reprezentuje sociální kontext a přístupy k současnému městu. Nejprve rozvíjím obecně otázku toho, v čem spočívá hlavní identita této krajiny a co je pro ni typické. Jaké jsou například její kladné stránky nebo kde naopak lidé nacházejí problémy a negativa, které se k ní pojí. Dále se zabírám reprezentacemi jejího historického vývoje a promlouváním minulosti do současné podoby této krajiny. Zabývám se také architektonickou dimenzí Palmovky a jejím dopadem na tyto reprezentace. Na krajinu, obzvlášť na městskou je nutné pohlížet i ze sociálního hlediska, to znamená, jací lidé zde žijí. S tím souvisí i poslední téma této kapitoly a tím je, jak tito lidé využívají krajinu Palmovky (to znamená zdejší veřejný prostor) a jak reprezentují jeho podobu.

---

⁴⁷ Všechny citace z rozhovorů jsem pro účel lepší srozumitelnosti mírně upravil po gramatické a stylistické stránce.

2.2.1 Palmovka jako (ne)městská krajina

Jaký význam v sobě skrývá slovo Palmovka, o jaké území nebo krajinu se v rámci Prahy jedná a jaké jsou její nejdůležitější rysy? Všechny tyto otázky v podobné či stejné formě, které jsem svým informátorům pokládal, se vlastně překrývají s otázkou, kterou jsem v předchozí kapitole položil sám sobě. Těmito otázkami jsem také začínal hned po úvodním představení většinu výzkumných rozhovorů, jelikož je napomohly hned zpočátku dále rozvíjet do hloubky. Z tohoto důvodu začínám kapitolu věnovanou různým dimenzím reprezentace krajiny Palmovky touto obecněji laděnou podkapitolou.

Jak jsem předpokládal, ani pro mé informátory Palmovka není zcela jasně definovaná část pražské Libně. Každý z komunikačních partnerů toto území ohraničuje trochu jinak. Buďto jako bezprostřední okolí křižovatky nad stejnojmennou stanicí metra nebo i jako její širší okolí včetně bloků činžovních domů blízkých ulic Sokolovská a Na Žertvách, dále bývalého židovského ghetta a hřbitova. Podobně jsem si tento výzkumný terén definoval já na začátku výzkumu.

Důležité je ovšem zmínit, že název dnešní stanice metra Palmovka a křižovatky je především původními obyvateli Libně reprezentován jako umělý. Jak popisují v podkapitole o historii této krajiny, původně vypadala oblast kolem stanice metra zcela jinak a do osmdesátých let dvacátého století tudy místo tramvajové tratě vedla železniční trať na nádraží Těšnov. Nacházel se zde atypický přejezd tramvají na trati dnešní ulicí Zenklova přes železniční koleje. Tím pádem byla křižovatka občas v rozhovorech označovaná jako „Šraňky“ podle závor železničního přejezdu, který se zde nacházel. Až později se ujal i název podle nově postavené stanice metra linky B.

Tím tedy Palmovka získala úplně nový význam, čímž se proměnil i vztah k této krajině. Tento rozdíl v pojmenování reprezentuje například pan Dominik, který na Palmovce vyrůstal, a nepřímo i další informátoři, již zažili ještě historický charakter krajiny před zánikem železniční tratě a výstavbou metra. Původní název Palmovka nesla křižovatka ulic Zenklova a Sokolovská, při které stála stejnojmenná usedlost naproti rozestavěné budově Centra Palmovka – plánované radnici. Takže i tato skutečnost je důvodem nevyjasněnosti toho, kde území končí a kde začíná. Většinou je tedy jako Palmovka chápáno širší okolí stanice metra, tedy činžovní domy mezi ulicemi Na Žertvách a Sokolovská, oblast ulice Na Hrázi a autobusové nádraží, neudržovaný prostor mezi rozestavěnou radnicí a Libeňským mostem, někdy také území bývalého židovského ghetta.

Palmovka a její nejbližší okolí je v současné době nejčastěji reprezentována jako provizorium, s kterým by se mělo co nejdříve něco provést, to znamená přistoupit k její regeneraci – fyzickému oživení. Palmovce tedy podle výpovědí chybí městský charakter například blízkého Karlína. Na druhou stranu je zmiňováno také to, že Palmovka byla vždy periferním místem Prahy s provizorním a nikdy nedokončeným urbanistickým charakterem, což je patrné z její dnešní různorodosti. Z výpovědí v rozhovorech tedy vyplývá, že je vnímána spíše jako provizorní prostor a jako průchozí křižovatka a ne místo, se kterým by se lidé výrazně identifikovali. Tento provizorní charakter Palmovky dobře ilustruje například výpověď pracovníka Metrostavu pana Vlastimila:

„Byla to periferie. Byl tady vlak. A ty zásahy, které se tady provedly v sedmdesátých letech, kdy se tady dělala ta spojka (pozn. Holešovická přeložka), tak do toho zasáhly a na tom urbanismu to dnes vidíme. Asi nejhorší je dnes řešení ulice Na Žertvách, kde vznikla tramvajová trať a kde je dnes parkoviště. Negativně vnímám to, že Libeňský most vede odnikud a končí parkovištěm...“

Zkoumané území je tedy obecně z urbanistického hlediska reprezentováno jako jedno z nejsložitějších v Praze. Tato situace je podmíněna historicky nedokončenými urbanistickými koncepcemi, asanacemi dvacátého století a množstvím různých fragmentů minulosti Libně. Problémem Palmovky je tedy její nekonceptnost, charakter, který neodpovídá městu, ale periferii, a obecně prostorový chaos. Často ji také informátoři vnímají jako pouhou křižovatku cest⁴⁸, což vlastně velmi dobře koresponduje i s jejím historickým charakterem a všudypřítomnou dopravní důležitostí nejenom v lokálním libeňském měřítku, ale i celopražském. Tato křižovatka byla historicky umístěna na protnutí ulic Zenklova a Sokolovská. Na tuto dopravní historii Palmovky se odvolává například pan Ctírad, podle něhož výstavba metra narušila historickou návaznost tramvajové a jiné dopravy a rozbila původní strukturu území.

Navíc se podle obyvatel jedná o část města, která večer příliš neožívá nočním životem. Nejsou zde zajímavé podniky. Lidé z okolních částí Prahy nemají mnoho důvodů sem jet, protože Palmovka funguje především jako dopravní uzel. Není místem, kde by člověk trávil volný čas a vyhledával jej pro schůzky pracovního nebo osobního rázu.

---

⁴⁸ Tato reprezentace koresponduje s definicí uzlového bodu, specifického typu veřejného prostoru dle Kevina Lynche (2004).

Jediné skutečné funkční náměstí je náměstí dr. Václava Holého, které se však nachází mimo samotnou Palmovku. Nesídlí zde také žádná významná instituce, nejsou zde zatím žádné větší komerční prostory.

Přispívá tomu i charakter zdejšího veřejného prostoru, kterému dominují zchátralé betonové zídky, zarostlé keře, vyšlapané cesty přes trávu nebo provizorní buňky jako zázemí pro řidiče tramvají. Na druhou stranu je tento stav veřejného prostoru vnímán často spíše neutrálně, což si vysvětlují tím, že jsou na to místní již zvyklí vzhledem k dlouhodobému provizornímu stavu Palmovky. Málokdo z informátorů mu přikládal nějaký důležitý význam.

„Přijde mi, že zrovna Palmovka je takové místo, které má hrozně nevyužitý potenciál... Ted' je to v podstatě jen taková křižovatka, kde chodí plno lidí a nic se s tím neděje.“

Další citace z rozhovoru s paní Olgou ukazuje, že významnou součástí identity Palmovky je naopak její nenaplněný potenciál, který byl mnohokrát reflektován. Tento potenciál souvisí s častým srovnáním se smíchovským Andělem nebo se sousedním Karlínem. Palmovka je tímto způsobem zařazována do kontextu rozvíjejícího se širšího jádra Prahy. Na rozdíl od jiných čtvrtí této městské zóny se však rozvíjí velmi pomalým tempem.

I tak jsou obyvatelé Libně rádi, že se jejich bydliště postupně proměňuje a shodují se většinou na tom, že k lepšímu, takže o ní začínají smýšlet lépe. Například ještě asi před pěti až deseti lety byla Palmovka spojována s kriminalitou a s varnami drog, což se výrazně zlepšilo. Úroveň kriminality v Libni se snížila i díky služebně státní policii na Palmovce, a zároveň kvůli likvidaci heren, které byly také spojovány s distribucí drog. Lokalita je proto nyní vnímána jako bezpečnější prostor. Přesto je Palmovka i nadále spojována se sociálně patologickými jevy a s kriminalitou, které nepřispívá k pozitivnímu obrazu krajiny, a je jedním z hlavních důvodů snahy toto území pozvednout a regenerovat. O to se dle svých vyjádření snaží především developeři ze společností Metrostav a Crestyl, jak jsem dozvěděl z rozhovorů s pány Vlastimilem a Emilem.

Obecně lze tedy tvrdit, že Palmovka je krajinou očekávání a neustálého napětí ohledně její nejisté budoucnosti. Je reprezentována jako křižovatka cest, přičemž sama tato krajina neustále stojí na rozcestí dalšího vývoje s nejasnou vidinou budoucnosti. Chybí jí

nějaké jednoznačné pojítka, jež by propojilo obrovskou různorodost území. Je to také krajina, která skutečně není městem uspořádaných bloků činžovních domů a veřejných prostorů nebo živoucí a pulzující čtvrtí vnitřní Prahy. Jedná se o území s velkým potenciálem reprezentovaným ve většině rozhovorů, tedy logicky jak developery, tak zastupiteli i ostatními aktéry. Otázkou je, v čem tento potenciál konkrétně spočívá. Snažil jsem se hledat odpověď i na to, zda může být jeho důležitou součástí i historická identita krajiny Palmovky. Odpověď na tuto otázku se pokusím nalézt v následující podkapitole.

2.2.2 Palmovka jako historická krajina

„Myslím si, že kdybyste se zeptal lidí, tak málokdo bude vědět, že tady bylo druhé největší židovské osídlení po Židovském městě v Praze a že se tady schovala řada Židů při pogromech.“ (rozhovor s panem Dominikem, místním podnikatelem a bývalým obyvatelem Palmovky)

Jak jsem již psal v kapitole o historických proměnách Palmovky nebo obecně Libně, tato pražská čtvrť zejména ve druhé polovině dvacátého století prošla několika vlnami asanací, které dodnes poznamenávají její tvář a mnoho z cenné historie zhmotněné do domů, krámků nebo fabrik bylo v průběhu tohoto století nenávratně ztraceno. I tato dimenze současného charakteru Palmovky je v rozhovorech nějakým způsobem reprezentována. Mě osobně zajímalo, zda se i po demolicích a ztrátách na historických památkách bude jevit tato dimenze v rozhovorech s mými informátory jako důležitá či nikoliv (a naopak bude mít marginální význam). Proto jsem během interview téměř vždy větší či menší časový úsek věnoval tomuto tématu.

Vztah k historii Libně bych definoval jako ambivalentní právě z toho důvodu, že se množství významných historických stop v čase vytratilo a zůstávají jenom zlomky, kupříkladu zchátralá synagoga osamocená v neudržovaném a zanedbaném prostoru křižovatky nad stanicí metra⁴⁹, poslední dva původní nijak neoznačené domy z bývalého židovského ghetta⁵⁰ nebo provizorní základní kámen Centra Bohumila Hrabala nedaleko Hrabalovy zdi⁵¹ při severní straně současného autobusového nádraží. Tato zeď je sama o sobě také stranou zájmu. Informátoři se v tomto duchu většinou shodují, že Libeň má sice bohatou a zajímavou historii, která svým významem nezdávka přesahuje lokální dimenzi, a mělo by být na ní minimálně ve veřejném prostoru více upomínáno více, na druhou stranu tato historická identita není považována za až tak důležitou pro budoucí rozvoj Palmovky. Nemá tím pádem podle většiny informátorů tak vysoký turistický potenciál, jako je tomu v jiných částech Prahy.

Ze všech možných historických vrstev byla největší důležitost v souvislosti s Palmovkou přikládána židovské minulosti a dále spojení se spisovatelem Bohumilem Hrabalem. Naopak v rozhovorech byla zmiňována nejméně viniční a zemědělská historie,

---

⁴⁹ Viz příloha č. 18.

⁵⁰ Viz příloha č. 17 a 20.

⁵¹ Viz příloha č. 14.

jelikož tuto součást minulosti již málokdo z informátorů znal nebo přímo zažíval. Jméno Palmovka sice pochází od viniční usedlosti, ale ta již dávno neexistuje a poslední taková usedlost v této krajině (Balabenka) na místě před rozestavěnou budovou radnice již od šedesátých let dvacátého století nestojí, takže i z tohoto důvodu nebyla tato součást historické identity Palmovky reflektována,

Oproti tomu židovská minulost Libně je považována za velmi významnou i díky tomu, že Židé dlouho hráli roli ve zdejším společenském životě, zakládali libeňské továrny a dodnes na tuto minulost upomíná Nová libeňská synagoga. Negativně je však často vnímána zchátralost a špatná údržba židovských památek na území Palmovky, která je ale na druhou stranu vysvětlována složitou majetkovou situací ohledně pozemků a nejistotou ohledně urbanistického a dopravního řešení, z které vyplývá dosavadní neochota investovat do rekonstrukce synagogy a do případné revitalizace prostoru bývalého hřbitova. Ostatně podobně je tomu i u dalších prostor nejenom v krajině Palmovky ale i v Libni jako takové. Informátoři se shodují, že minimálně synagoga by si zasloužila rekonstrukci a častější využití, protože v současné době může být kvůli problémům s vytápěním užívána ke kulturním akcím a okrajově při náboženských událostech pouze několik měsíců v roce.

Po dlouhou dobu byla pro Palmovku důležitá její industriální dimenze a v okolí Libeňského mostu se nacházely poměrně rozsáhlé průmyslové prostory. Jak jsem psal, tak tudy také vedla železniční trať, což znamená, že ulice Na Žertvách byla vždy spíše špinavou lokalitou, a proto v současné době nepůsobí jako bulvár, i když je k tomu svou šířkou přizpůsobena. Tato minulost již dnes také není příliš reflektována, protože z industrie na Palmovce zbyla prakticky jediná tovární hala adaptovaná do kancelářského projektu společnosti Metrostav⁵² a k tomu také osamocený komín.⁵³ Na železniční minulost zase upomíná alespoň v malé míře bývalé Dolní nádraží⁵⁴, které by se podle informátorů také dalo využít například pro kulturní či komunitní účely podobně jako budova synagogy. Plán je nyní takový, že se do nádraží přesune zázemí řidičů tramvají z buněk u autobusového nádraží na náměstí Bohumila Hrabala, které provizorně vznikly kvůli plánované výstavbě projektu administrativně bytového komplexu Palmovka ONE na jeho místě. Kromě toho informátoři také uvažovali o muzeu věnovanému železniční trati

---

⁵² Viz příloha č. 13.

⁵³ Viz příloha č. 2.

⁵⁴ Viz příloha č. 19.

nebo židovskému obyvatelstvu či Bohumilu Hrabalovi, čímž by se tyto historické stopy zakomponovaly do budoucí tváře krajiny.

Právě spojení Libně s osobou spisovatele Bohumila Hrabala je reprezentováno informátory jako velmi důležité vzhledem k tomu, že tuto krajinou proslavil ve svém díle a dlouho byl on sám součástí místního koloritu, především hospodského života. Většina pohostinských zařízení, která Bohumil Hrabal často navštěvoval a také popisoval ve svých literárních počinech, je dnes již zaniklá nebo funguje v pozmeněné podobě. Výjimkou může být tzv. Pivní sanatorium U Horkých nacházející se v jednom ze dvou dochovaných domů bývalého ghetta. Dle informátorů by si Bohumil Hrabal zasloužil lepší a důstojnější připomínku než je tomu v případě Hrabalovy zdi, která je dosti zchátralá a neudržovaná. Navíc kvůli soukromému parkovišti v ulici Na Hrázi není zcela přístupná. Dlouhodobě se uvažuje o nějakém komunitním centru, literárním klubu nebo knihovně, která by v Libni na počest spisovatele vznikla.

Podle části informátorů, například pana Dominika, by sám spisovatel uvítal nějakou novou hospodu či jiný méně formální podnik, který by lépe odpovídal jeho povaze a stylu života. O zachování památky na spisovatele uvažuje i současný developer autobusového nádraží na Palmovce, společnost Landia, která by ráda nějaký odkaz na spisovatele do svého projektu zakomponovala. Není však jisté, zda bude zachována samotná Hrabalova zeď. Jednoznačně jsem ale nezaznamenal nějaký silný hlas bojující za její zachování.

V Libni a na Palmovce se nacházejí ještě další historické stopy, ale jen jediná z nich vyvolala v rozhovorech takovou kontroverzi jako otázka zachování a rekonstrukce, či zboření a nahrazení kapacitnější novostavbou Libeňského mostu, který spojuje Palmovku s Holešovicemi. Ostatně tato otázka nehýbala jen lokální veřejnou a politickou diskuzí, ale vlastně do jisté míry ovlivnila také předvolební boj do magistrátního zastupitelstva v roce 2018. Většina obyvatel Palmovky reflektuje historickou hodnotu tohoto mostu. Most podle některých aktérů diskuze obsahuje kubistické prvky. Ale zároveň u něj považují za důležitější dopravní dostupnost, která se s nejistotou ohledně budoucnosti mostu vytrácí. Nyní je doprava na mostě omezena a navíc byl po jistou dobu trvale uzavřen, což místním společně s dlouhodobou rekonstrukcí hlavní tepny Libně – ulicí Zenklova – způsobilo nemalé dopravní problémy. V současné době po zvolení nového pražského zastupitelstva v podzimních volbách roku 2018 lze předpokládat, že bude most skutečně zrekonstruován ve své původní historické podobě. O jeho rekonstrukci

se zasazovala především občanská iniciativa Libeňský most, nebouřit, nerozšiřovat, jejíž hlavní představitel Adam Scheinherr se stal po těchto volbách pražským radním pro dopravu, díky čemuž je pravděpodobné, že bude tato část historické a architektonické identity Palmovky skutečně zachována.

Závěrem lze tedy dodat, že Palmovka má opravdu velmi bohatou a zajímavou historii. Na druhou stranu celkově v rozhovorech nebyl kladen velký důraz na historickou paměť lrajin, což je způsobeno pravděpodobně tím, že se velké množství významných stop v průběhu dvacátého století vytratilo, bylo zdemolováno a asanováno. Proto je vztah k historii Libně a k snaze ji upomínat spíše ambivalentní. Když už je historický charakter Libně a jeho význam reflektován, tak většinou s rozpaky, protože velké množství památek bylo již zbořeno v minulém století (židovské ghetto, dům Bohumila Hrabala atd.) a tato identita je dnes již ve svém materiálním stavu téměř zaniklá.

Historie je zde zosobněna jen v několika málo místech, která jsou osamocena a stranou zájmu (například synagoga nebo zbytky ghetta) a je na ni obecně málo upozorňováno ve veřejném prostoru. Na tom se shodli prakticky všichni aktéři rozhovorů a logicky především ti, kteří mají k historii Libně větší vztah a nejlépe nějaké osobní vzpomínky.

Na druhou stranu i to málo, co z historie zbylo, by mělo být podle názorů komunikačních partnerů zachováno a využíváno, zejména synagoga a bývalé Dolní nádraží. Obecně samozřejmě starousedlíci historii reflektují mnohem silněji a vadí jim dezolátní stav libeňských památek jako například paláce Svět (nejvýznamnější funkcionalistická památka Libně a dějiště povídky Bohumila Hrabala⁵⁵), synagogy nebo Hrabalovy zdi. Z výpovědí lze vyvozovat, že i v historii Palmovky je určitý potenciál a možná i turistický zájem, ale lidé se spíše shodují na tom, že to není to hlavní, co by na Palmovku přitáhlo potenciální nové obyvatele a návštěvníky. Tím je především kvalitní dopravní dostupnost a rozsáhlé zelené prostory směrem k Vltavě.

---

⁵⁵ Viz *Pábitelé* (1964).

2.2.3 Palmovka architektonická a urbanistická

„Z mého pohledu neexistuje nikdo, kdo by řekl, že tohle tady nedovolíme postavit, to sem nepatří. Nějaký citlivý urbanista, který by dbal na to, co se tu bude stavět.“ (rozhovor s paní Jarmilou komentující urbanistický charakter Palmovky)

Nedílnou součástí městské krajiny představuje architektura a urbanismus ve své materiální podobě. Proto pro mě bylo důležité zaměřit se v rozhovorech i na to, jak lidé reprezentují tuto dimenzi krajiny Palmovky. Informátorů jsem se ptal zejména na uspořádání krajiny týkajícího se morfologie urbanistických struktur, veřejných prostorů a cest, dále na nové bytové a komerční projekty, které vznikají především na území brownfieldů v okolí Libeňského mostu, a také okrajově i na stav a podobu dalších budov na Palmovce, které také dotvářejí její identitu.

Zdaleka nejhůře jsou vnímány dvě administrativní budovy, z nichž jedna v dubnu roku 2019 stále ještě není dostavěna a zatím není jisté, jaká bude její budoucnost vzhledem ke sporům mezi Městskou částí Praha 8 a společností Metrostav Development ohledně financování projektu.⁵⁶ Plánovaná budova radnice Městské části Praha 8 se měla stát novým centrem Libně poskytující nejenom administrativní zázemí úředníkům a zastupitelům, ale také pronajímatelné komerční prostory. Součástí projektu měla být také úprava veřejného prostoru před budovou tvořící reprezentativní prostranství. Od roku 2015 byly práce na výstavbě zastaveny kvůli sporům ohledně vlastnictví pozemku, na kterém se plánovaná budova nachází a celý spor byl vyřešen až v roce 2018 s tím, že práce mají být obnoveny. Nestalo se tomu tak.

Tato kauza podle drtivé většiny informátorů vrhá špatný stín na Městskou část Praha 8. Zároveň byl projekt kritizován již na svém počátku částí veřejnosti (například spolkem 8jinak!⁵⁷) kvůli své údajné netransparentnosti a vysoké ceně. Dodnes je také velmi negativně vnímáno to, že v budově nakonec nebudou komerční prostory, pouze úřad. To znamená, že tím zaniká potenciál vzniku místního centra. Kromě vyřízení úředních záležitostí lidé nebudou mít jiný důvod sem chodit. V době vydání této práce je osud rozestavěné budovy stále nejistý, protože Metrostav vypověděl smlouvu o výstavbě.

---

⁵⁶ Viz webové stránky projektu pro podrobnější seznámení s kauzou (Metrostav Development 2019).

⁵⁷ Viz webové stránky spolku (8jinak! 2019) pro více informací ohledně kritiky projektu.

„Těsně před koncem volebního období asi v roce 2010 nebo 2011 byla vypsaná soutěž z našeho pohledu netransparentní. Výběrko bylo formou uzavřeného jednání s konkrétně vybraným dodavatelem, kde se teprve dojednaly podmínky té stavby, takže to vzniklo ve spolupráci s Metrostavem. A ta stavba se nám zdála předražená. Smlouva na zakázku byla podepsána pár dní před koncem volebního období.“ (paní Irena shrnuje pohled spolku 8Jinak! na projekt budovy nové radnice)

Druhou nejvíce negativně reprezentovanou budovou na Palmovce je sídlo Komerční banky v bílé nárožní budově při ulicích Na Žertvách a Zenklova nacházející se přímo u jednoho z výstupů ze stanice metra. Tato budova zde byla postavena koncem osmdesátých let společně s přestavbou křižovatky během výstavby metra. Negativně je jednak vnímána její architektura, která poměrně radikálně vstupuje do veřejného prostoru ulice Na Žertvách vjezdem do garáží, kromě toho jí také chybí aktivní parter, čímž pro své okolí působí uzavřeně. Kromě toho je ale také negativně reprezentován její vztah k historii místa, protože byla postavena na místě zbořeného domu rodiny Novákových, která byla popravena nacisty za ukrývání parašutisty Jana Kubiše. Pamětní deska se ale nenachází na budově Komerční banky, nýbrž na zdi sousedního domu, což může být vykládáno jako určitá neúcta vůči historii. To jsem se dozvěděl z rozhovoru s paní Natálií.

Vztah k ostatním budovám na Palmovce zejména k těm novým na místě brownfieldů je jinak spíše ambivalentní. Většina informátorů je chápe jako nutný pokrok v regeneraci krajiny, ale zároveň by si dokázali představit projekty lépe dotvářející genius loci původní staré zástavby Libně a lépe pracující s veřejným prostorem. Příkladem může být administrativní komplex a sídlo společnosti Metrostav, který podle velké části informátorů příliš dobře nereflektuje své okolí a nezapadá do historické krajiny nízké zástavby domků původního židovského ghetta, na jehož místě se nachází.⁵⁸ Zároveň jsou také negativně vnímány prostory okolo těchto budov, které nejsou ničím kvalitní a nenavazují dobře na síť veřejných prostranství v Libni. Většinou je ještě hůře reprezentován bytový dům společnosti Central Group nacházející se jižně od budov Metrostavu v Koželušské ulici, který je svým charakterem bližší modernistické zástavbě sídlišť v prstenci okolo rostlého vnitřního města, nezapadá mezi tradiční libeňské bloky, nedotváří je a naopak vytváří zbytkové prostory.

---

⁵⁸ Viz příloha č. 20.

Jako problém je v souvislosti s tvorbou současného urbanismu v krajině Palmovky zmiňována také privatizace veřejného prostoru v prostředí developerského projektu Docks společnosti Crestyl, v rámci kterého je vstup k břehům Vltavy částečně nepřístupný kvůli obavě obyvatel nových bytů z krádeží a z jiné kriminální činnosti a také z poškozování nových veřejných prostorů, které v rámci projektu vznikají. Jakmile tedy bude existovat záruka, že se zastupitelé z Městské části Praha 8 o tyto problémy postarají, bude se developer snažit tyto prostory více otevřít veřejnosti. Tento problém privatizace komentuje obyvatel pan Daniel:

„Musím tam mít přece přístup! A oni říkali, že normálně je. Ať si zazvoním na recepci, že mě tam pustí. Což je samozřejmě absurdní.“

Závěrem lze tedy k reprezentaci architektonické a urbanistické stránky Palmovky dodat, že informátoři jsou většinou alespoň s nějakou aktivitou směřující k regeneraci čtvrtě spokojeni. Jsou rádi za to, že se s územím něco děje a staví se zde nové budovy, i když úroveň novostaveb je spíše průměrná. Takto jsou nejčastěji hodnoceny novostavby společností Crestyl a Metrostav, které jsou sice zajímavé, ale do prostředí Libně příliš nezapadají a nedotváří své okolí. Větším problémem je tedy nekvalitní urbanismus než samotná architektura, v čemž se vlastně většina informátorů shoduje a já toto sdílím.

2.2.4 Palmovka a její veřejné prostory

„Každodenní pobývání kolem autobusového nádraží si myslím, že nemůže být příjemné. Je to prostě divný prostor, který vlastně nemá žádné přirozené centrum. Kromě hospůdek, které jsou na hlavní kolem tramvajové trati, tak si tam s chutí nesesednete, nedáte si tam sraz, pokud nemusíte. Je to divný zelený kopeček, ošklivé autobusové nádraží, synagoga, která vypadá opuštěně a je většinou obklopená lidmi bez domova...“ (reprezentace veřejného prostoru na Palmovce v pojetí paní Anny)

V této práci se snažím postihnout i reprezentaci materiální stránky krajiny Palmovky, a proto jsem ve výzkumných rozhovorech nechtěl vynechat otázku zdejších veřejných prostorů, které tuto krajinu také utvářejí stejně jako domy, urbanistická morfologie, historická identita a její obyvatelé. Veřejný prostor na Palmovce a v jejím okolí má skutečně velkorysý charakter vzhledem k asanacím, které se zde odehrávaly ve dvacátém století. Proto zde nalezneme místa, která mají dosti různorodý charakter i funkci. Nyní se pokusím alespoň rámcově uvést, jaké typy veřejných prostorů⁵⁹ v krajině Palmovky můžeme nalézt.

V rozhovorech byly jako nejdůležitější veřejné prostory zmiňovány parky. I když lze již z definice považovat za veřejný prostor i dopravní křižovatku, málokdo o křižovatce Palmovka v tomto duchu přemýšlel.⁶⁰ Větší důraz byl kladen na rekreativní funkci veřejného prostoru než na komunitní a pobytovou. Přesto je zdejší veřejný prostor definován a využíván především z hlediska dopravy. Palmovka je reprezentována hlavně jako dopravní uzel. Ale pokud chceme hovořit o nějakém dalším využití, musíme přemýšlet o širším okolí Palmovky, zejména o prostředí kolem Rokytky a Vltavy nebo o Palmoveckém kopci. Palmovka je zároveň výborný přestupní uzel, a tak je také většinou vnímána všemi komunikačními partnery. Hlavním důvodem je právě to, že zdejší prostory jsou zatím spíše v neupraveném a provizorním stavu. Prostor kolem synagogy příliš nevyžívá k posazení se a jedinou skutečnou zelení je v blízkém okolí zarostlá cesta směrem k obchodnímu objektu řetězce Kaufland v blízkosti Libeňského mostu.

---

⁵⁹ Vycházím z definice veřejného prostoru jako veřejného prostranství zakořeněného v českém právním řádu, jehož podstatou je veřejná dostupnost, což znamená, že do něj má každý volný přístup (Uherka a Beranská 2014, s. 10 – 11).

⁶⁰ Toto zjištění koresponduje se studií Zdeňka Uherka a Veroniky Beranské (2014, s. 67).

Právě chybějící kvalitní a udržované zelené prostory jsou na Palmovce reprezentovány jako jeden z největších nedostatků. Sice je nutné zmínit, že parky v okolí Rokytky a Vltavy jsou hojně využívány a patří mezi oblíbené, ale samotné bezprostřední okolí stanice metra nic takového nenabízí. Lidé proto doufají, že krásný park by mohl vzniknout před novou radnicí nebo v jejím blízkém okolí. Stejně tak jsem se setkal s pozitivními ohlasy na úpravu a revitalizaci celého Palmoveckého kopce. V souvislosti s chybějícími parky jsem také často zaznamenal stížnosti na nedostatek dětských hřišť v okolí nebo skate parků pro mládež. I v tomto případě místní doufají ve změny. Zelených ploch je tedy na Palmovce dostatek, ale funkci kvalitního veřejného prostoru dosud pozbývají, protože je málokdo z informátorů vzhledem k jejich stavu skutečně využívá.

Specifikem Palmovky nebo potažmo celé Libně je skutečnost, že její veřejné prostory pojmenované oficiálně jako náměstí tak doopravdy nefungují a ani nemají jejich charakter. Nefungují především jako místa setkávání a ani se nejedná o reprezentativní součást města. Výjimku představuje nedávno opravené náměstí Dr. Václava Holého, které se nachází na hranici zkoumaného terénu. Podobně jako vedlejší Elsnicovo náměstí však trpí nápurem osobní automobilové dopravy v okolí. Na Palmovce neexistuje venkovní místo, kde by se lidé mohli scházet a kde by bylo možné pořádat například trhy nebo různé kulturní akce. Elsnicovo náměstí i samotná křižovatka Palmovka jsou pro tento účel příliš rušné. Po úpravách křižovatky a ulice Na Žertvách by mohly mít potenciál živoucího veřejného prostoru právě tato místa. Často jsem se ale setkal s názorem, že i po oživení Palmovka zůstane hlavně přestupním bodem, tudíž nakonec by jako skutečné náměstí mohlo fungovat prostranství před budovou radnice. Její budoucnost je ovšem v současné době nejistá.

Jako nezanedbatelnou součást Palmovky a Libně obecně jsem uvedl její sepjetí s vodními toky, jak to zmiňují snad všichni lidé, s kterými jsem vedl rozhovor. Existují dva problémy bránící lepšímu využití míst, která jsou blízko vody. Jednak je to současný stav vodních toků, zejména pak Rokytka, která je vnímána jako silně znečištěná včetně jejího okolí. Zároveň je problémem nepřístupnost břehů. Rokytka je za plotem a nedá se k ní dobře dostat. Velmi negativně je vnímána privatizace břehů Vltavy v okolí nově vznikajícího projektu společnosti Crestyl. Lidé doufají, že po dostavění bude opět celé pobřeží bývalého Libeňského přístavu otevřeno návštěvníkům, nejenom vlastníkům bytů.

Obávají se tak vzniku *gated community*⁶¹ vykořeněné z prostoru Palmovky a nekomunikující s okolní zástavbou. To už reflektoval například pan Daniel v předchozí kapitole.

Co se týče kulturní náplně veřejného prostoru na Palmovce, cítí uží komunikační partneři určitý deficit. Jedinou dobře fungující kulturní institucí je v blízkém okolí Divadlo pod Palmovkou, které má pověst výborné kvality a pozitivně je hodnocena i snaha současného vedení divadla zapojit jej více do komunitního života v rámci sousedských akcí, mezi které patří Zažít město jinak. V krajině Palmovky chybí novostavba nějaké kulturní instituce, například knihovny, která by toto místo pozvedla. Synagoga bohužel nemůže tímto způsobem sloužit po celý rok kvůli jejímu technickému stavu, ale rozhodně má po rekonstrukci potenciál stát se významným kulturním centrem Palmovky. Stejný potenciál má i bývalé Dolní nádraží nebo palác Svět.

Jak píše v podkapitole o historii krajiny, minulost Palmovky skutečně není ve veřejném prostoru příliš zohledňována. Zaznamenal jsem, že se o existenci synagogy v Libni příliš neví. Ještě více je tato skutečnost znát v souvislosti se zasypaným židovským hřbitovem, kde byla teprve před dvěma roky až na popud tehdy ještě aktivisty Adama Scheinherra umístěna informační cedule. Zároveň jsem se setkal s rozporuplnými reakcemi na Hrabalovu zeď a vůbec na stav míst se spisovatelem spojených. Vzhledem k tomu, jak zajímavou a unikátní historii Palmovka má, je málo známa a jistě si zaslouží lepší propagaci. I ona je důležitou součástí její identity.

Jedním z velkých problémů veřejného prostoru na Palmovce je málo živý parter – tedy přízemní část domů, kde se obvykle nacházejí různé obchody nebo restaurační zařízení. Jedná se zejména o ulici Na Žertvách, kde kromě jediné kavárny a oblíbené hospody chybí více podniků tohoto druhu. Zajímavé podniky se nacházejí spíše v postranních uličkách. Zároveň i díky tomu třídy nefungují jako korza. Nejsou zde místa, kde by člověk měl chuť se procházet a tím pádem hledat nějaké podniky a místa k posezení.

---

⁶¹ Pro lepší vhléd do tématu *gated community* a jejímu vnímání ze strany obyvatel v pražském kontextu doporučuji studii Petra Gibase *Ballet amidst fences: placelessness and place-attachment in one Prague suburb* (2010) zaměřenou na vztah k místu v kontextu *gated community* pražské Jenerálky.

Mezi nejčastější uživatele zdejších veřejných prostor patří kromě místních obyvatel cestující, kteří přestupují na návaznou MHD. Ze svého pozorování a ze zkušeností komunikačních partnerů mohu potvrdit, že se na Palmovce lidé příliš často nezastavují a raději procházejí dále. Zřídka kdy jsem zde zaznamenal schůzky pracovního nebo jiného charakteru. Naopak častěji se zde objevují lidé bez domova nebo opilci, kteří svou přítomností do jisté míry obtěžují místní a také nepřispívají dobrému obrazu Palmovky.

Tento obraz se Městská část Praha 8 společně s architekty ze studia UNIT snaží změnit prostřednictvím projektů dílčích úprav veřejných prostorů. Jednak vytvořením nového kvalitního mobiliáře jako jednotícího prvku ulic Na Žertvách a Zenklova před divadlem Pod Palmovkou (UNIT architekti, s.r.o. 2018a). Dále zřízením nové provizorní kavárny na prostranství před budovou Komerční banky jakožto oživení zdejšího nefunkčního parteru (UNIT architekti, s.r.o. 2018c). Třetím a nejzajímavějším prvkem je postavení taktéž provizorní rozhledny z kontejnerů naproti kavárně z druhé strany ulice Zenklova u předmostí Libeňského mostu, která má jednak sloužit jako infocentrum návštěvníkům ohledně budoucnosti Palmovky a také k prohlédnutí si zdejších vznikajících novostaveb přímo v prostoru křižovatky v centru veškerého dění (UNIT architekti, s.r.o. 2018b). Dalším návrhem je úprava samotné křižovatky týkající se především předláždění a odstranění betonových bariér zvýšených zelených ploch činící prostor křižovatky nepřehledným (UNIT architekti, s.r.o. 2018d).

Poslední studii architekti věnují úpravě prostranství před plánovanou budovou radnice, která by měla na základě participace s občany fungovat částečně jako nový park (UNIT architekti, s.r.o. 2018e). Část těchto opatření má tedy pouze provizorní charakter a z toho důvodu jsou reprezentována jako zajímavá, ale ne natolik radikální, aby posunula vývoj a přerod Palmovky dostatečně kupředu, což je některými z mých informátorů také kritizováno. V současné době (květen 2019) probíhá zatím pouze úprava ulice Na Žertvách, ostatní intervence na svou implementaci zatím čekají.

2.2.5 Palmovka jako dobré místo k životu

„Na Libni je nejlepší, že se tady s lidmi znáte, potkáváte se. Sednete na tramvaj a jste za deset minut v centru. Anebo když se potkáme s kámoškou, tak zajdeme na hřiště..., každým směrem tu něco je. Hřiště, restaurace, divadlo... A co tu není, tak je v dojezdové vzdálenosti, takže úplně super...“ (rozhovor s obyvatelkou Palmovky paní Lucií)

Jednoznačně nejvýraznějším pozitivem území Palmovky je podle informátorů výborná dopravní dostupnost. Jednak se zde nachází stejnojmenná stanice metra linky B, která poskytuje rychlé dopravní spojení s centrem Prahy. Toto spojení je dále posíleno tramvajovými tratěmi směrem do Karlína a do Holešovic, ale i severním směrem do Kobylis hlavní osou Libně – Zenklovou ulicí. Kromě toho na Palmovce staví autobusy mířící na Prosek a výrazné zastoupení zde má také automobilová doprava. Především Sokolovská ulice je frekventovanou spojnici centra s východem Prahy. Tento pozitivní význam Palmovky však byl v poslední době narušen uzavřením části Zenklovy ulice v důsledku její rekonstrukce a také nedořešenou otázkou budoucnosti Libeňského mostu, jak jsem zmiňoval v podkapitole věnované reprezentaci historie Palmovky.

Často je jako pozitivum Palmovky zmiňován její značně specifický a různorodý charakter, který je v širším jádru města unikátem. V tomto území spolu koexistuje několik značně odlišných urbánních struktur: částečně dochované historické jádro Staré Libně v okolí Stejskalovy ulice, činžovní domy z devatenáctého a dvacátého století v okolí ulic Na Žertvách a Pivovarnická, zbylé dva domy z původního židovského města, fragmenty industriálních staveb nebo důležité historické budovy jako je Libeňský zámek.

Kromě toho zde postupně vznikají nové byty a kanceláře v místech bývalého Libeňského přístavu a loděnice v rámci projektu Docks. Blízko má sídlo také společnost Metrostav, která je výrazným investorem v oblasti Palmovky. Opravdovým unikátem je bývalá nouzová kolonie Hájek a Kotlaska. Ve srovnání například se sousedním Karlínem

Palmovka nebo potažmo Libeň působí velmi rozmanitým a osobitým dojmem, který by měl být podle mnohých zachován. S různorodostí Palmovky a jejího okolí souvisí i velmi bohatá historie, dále zajímavé stavby, které se zde nacházejí. Velký důraz je kladen na židovskou minulost Libně, kde se nacházelo druhé největší ghetto na území Prahy hned po Josefově. Unikátem je i Libeňský zámek, palác Svět nebo Libeňský most.

Velmi pozitivně byl v rozhovorech dále také hodnocen přístup k vodě, tedy propojení Libně s Rokytkou a s Vltavou, dále také velké množství zelených ploch, které jsou na ně napojeny. Podél vody se navíc nacházejí cyklostezky, díky kterým se lze dostat směrem do centra města, do zoologické zahrady v Troji nebo do parku v Podviní, který je sice součástí Vysočan, ale je hodnocen jako jeden z nejlepších v blízkém okolí. Právě zelené plochy a s tím související dětská hřiště jsou dnes vnímána velmi pozitivně i oproti minulým rokům, kdy se jejich počet zvýšil a mnoho z nich bylo i nově zrekonstruovaných. Mají potenciál přitáhnout nové obyvatele. Soužití s vodou velmi propaguje společnost Crestyl v souvislosti s jejím projektem Docks.

Cílem této podkapitoly tedy bylo na třech příkladech z výpovědí informátorů dokázat, že Palmovka není jen krajinou problémovou plnou negativních jevů, které poznamenávají její percepci a reprezentaci ze strany aktérů v tomto území, ale může být chápána také jako výjimečně kvalitní prostředí ve vnitřní části Prahy s dobrou dopravní dostupností, blízkými rozsáhlými zelenými plochami a řekou Vltavou a také se zajímavými stavbami a historickými strukturami, které jí dodávají unikátní charakter, jímž se liší od sousedního Karlína nebo Holešovic.

2.2.6 Palmovka jako problémová krajina

Ruku v ruce se zmíněnou různorodostí Palmovky je však také reprezentována jako negativum nekoncepčnost a překotný urbanistický rozvoj oblasti, který postrádá jednotnou a dlouhodobou vizi. Nové stavby se staví bez návaznosti na historickou zástavbu Libně, nevytváří kolem sebe kvalitní veřejné prostory nebo je dokonce privatizují. Ve většině rozhovorů jsem nezaznamenal vyloženě negativní vnímání novostaveb a nových projektů, ale spíše to, že chybí udržitelná a jasná koncepce a propojení s okolní zástavbou.

Pokud existuje určitá snaha vytvořit vizi a případně regulační plán pro celé území, chybí často politická vůle dotáhnout ji do konce a držet se kontinuity této vize skrz různé politické garnitury. Příkladem z posledních let mohou být spory o novou budovu radnice a o podobu okolního území. Tuto nejistotu a rozpory ohledně budoucího stavu lidé vnímají mnohem hůře než samotné nové projekty. Ovšem často je tato chybějící vůle a neschopnost politiků vytvořit vizi rozvoje vnímána jako problém nejenom na úrovni Městské části nebo Magistrátu, ale i na úrovni státní. Velký problém pro Palmovku představuje současný stav autobusového nádraží a nevyřešená otázka kolem jeho budoucího vývoje, protože se jedná o projekt, který může buďto výrazně napomoci pozitivní proměně oblasti nebo jí naopak ještě více poškodit.

S chybějící urbanistickou vizí území je úzce provázaná také dosud nejasná dopravní budoucnost. Ani dohady ohledně vedení Městského okruhu v Libni, Libeňské spojky, tunelu pod Palmovkou nebo často propíraného Libeňského mostu nepřispívají řádnému a efektivnímu plánování rozvoje oblasti. Názory na dopravní stavby v Libni zatím zanesené do *Návrhu Metropolitního plánu* (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy 2019c) jsou převážně negativní a nejvíce je zpochybňován plán na tunel pod Palmovkou a rozšiřování Libeňského mostu, které je vnímáno jako nepotřebné. Jako obrovský problém byl také zaznamenán nedostatek parkovacích míst a s tím související neexistence parkovacího domu v oblasti Palmovky.

Méně často byly v rozhovorech zmiňovány jako problém ošklivé a neudržované prostory. Jak jsem již zmiňoval výše, je to spíše marginální problém oproti chybějící urbanistické a dopravní vizi. Vysvětluji si to (a část z mých informátorů také) tím, že místní jsou již na tento stav veřejného prostoru zvyklí, i když samozřejmě vnímají velký rozdíl v kvalitě oproti jiným čtvrtím širšího jádra jako je například Karlín nebo Vinohrady. Často jsem se setkával s pochopením toho, že Městská část se sice snaží o dostatečnou

údržbu veřejného prostoru, ale návštěvníci a procházející lidé se zkrátka chovají bezohledně. I samotný charakter prostoru k tomu vyzývá, protože velkou část pozemků zde vlastní také Dopravní podnik, který se o ně prý nestará dostatečně. Na Palmovce byl také zaznamenán zvýšený výskyt sociálně patologických jevů, mezi které patří především přítomnost drogových dealerů, narkomanů, opilců nebo bezdomovců. Tímto způsobem lokalitu vnímali prakticky všichni komunikační partneři.

Jako poslední důležité negativum v souvislosti se současným charakterem Palmovky určitě musím zmínit špatný stav synagogy a dalších památek, který o ní také vytváří negativní obraz. Navíc velké množství historických domů blokové zástavby je stále zchátralých. Komunikační partneři se shodují na tom, že je důležité tyto stavby rekonstruovat a prosadit jejich budoucí efektivní využití.

2.2.7 Palmovka a její obyvatelé

V této části kapitoly představím to, jak je krajina Palmovky reprezentována v souvislosti s tím, jací lidé v tomto území žijí, jak se v něm chovají a jak se k němu chovají. Soustředěuji se především na otázku, jak je reprezentována skladba obyvatelstva na Palmovce, dále na možné komunitní aktivity a pak také na snahu o přispění ke zlepšení místa k životu v krajině Libně.

Jak zmiňuji již v kapitole věnované současnému charakteru Palmovky, v tomto území postupně přibývá mladých a vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Ptal jsem se mých informátorů na to, zda zaznamenávají nějaké rysy možného procesu gentrifikace. Většina z nich souhlasila s tím, že se Palmovka nebo potažmo Libeň velmi pomalu na rozdíl od sousedního Karlína nebo Holešovic stává atraktivní čtvrtí pro mladé jedince, a to právě díky dobré dopravní dostupnosti, zajímavému prostředí a z ekonomického pohledu také kvůli relativně nízkým nákladům na bydlení, což je při současné složité bytové situaci v Praze poměrně významné pozitivum. Zároveň ale Palmovka stále zůstává méně přitažlivou čtvrtí oproti výše zmíněným vzhledem k pomalé fyzické regeneraci a stále ještě docela vysoké míře kriminality. Také zde chybí dostatečná občanská vybavenost, zajímavé podniky a kulturní vyžití, které jsou naopak typické pro sousední čtvrtě.

Palmovka je stále ještě reprezentována jako demograficky poměrně různorodá krajina a i ze statistik vyplývá, že zde stále ještě zůstávají starousedlíci. To vede k závěru, že zde proces gentrifikace zatím není tolik patrný a pozorovatelný. Lepší vhled do této proměny přinese až další Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021. Už nyní však lze také pozorovat zajímavou skladbu podniků, které na Palmovce postupně přibývají a které si všimli i informátoři, ať už se jedná o etnické restaurace s indickou, vietnamskou a čínskou kuchyní, módní pánské holičství, domácí pekařství nebo umělecký a kulturní klub. V tom bychom naopak jistý zárodek procesu gentrifikace mohli pozorovat.

Zdejší komunitní život je reprezentován jako poměrně neaktivní, což má však svůj historický původ. V Libni nebo v Městské části Praha 8 existují různé občanské spolky a iniciativy snažící se podporovat sousedský život, zlepšovat místa kolem svého bydliště nebo participovat na různých projektech zastupitelů, architektů a developerů. Nic takového jsem konkrétně na Palmovce nezaznamenal a ani nikdo z mých informátorů toto nezmiňoval. Proměnu Palmovky se tedy snaží iniciovat jen několik málo aktivních jednotlivců nebo spolků, jejichž zázemí a bydliště není spojeno přímo s touto krajinou.

Jerry Kruse (1976) zmiňuje čtyři druhy morálních kariér obyvatel městské krajiny, která jim přináší nějaké stigma. Krajina Palmovky může dle rozhovorů přinášet právě takové stigma neudržovaného prostoru, chaosu, neuspořádanosti a špinavosti, s kterým se různí jedinci vypořádávají odlišným způsobem. Někteří toto stigma nevnímají, někteří jej akceptují, další chtějí odejít a aktivisté, kteří stigma také akceptují, se jej snaží zrušit svou činností pro zlepšení prostoru kolem sebe. S takovým typem obyvatele Palmovky jsem se často nesetkával a mí informátoři mi tvrdili to samé. Většina lidí, s kterými jsem se setkal, akceptovala nějakou negativní reprezentaci krajiny Palmovky a reprodukovala ji dál, ale ti samí lidé většinou nebyli příliš aktivní ve veřejné diskuzi ohledně regenerace území.

2.2.8 Reprezentace Palmovky dle skupin aktérů

V rámci svého výzkumu jsem prováděl rozhovory nejenom s politiky, ale i s developery, s místními obyvateli a podnikateli nebo se zástupci občanských sdružení, spolků a iniciativ. Všichni tito aktéři mi nabídli svůj pohled na Palmovku a já nyní představím stručný průřez nejdůležitějších témat, která během rozhovorů s těmito aktéry zaznívala. Touto podkapitolou také zakončuji kapitolu věnovanou reprezentacím krajiny Palmovky, což je také příhodným místem v textu shrnout závěry z ní vyplývající.

Architekti a politici na Palmovce vidí jako největší problém nedostatečnou urbanistickou regulaci, rostoucí dopravní frekventovanost a pak také složité majetkové vztahy vedoucí k problematické spolupráci různých subjektů v rámci území. Zároveň vnímají také to, že historická paměť Palmovky je jistě důležitá, ale přerod území se na této paměti stavět nedá. Podstatou budoucího rozvoje lokality by tedy měla být snaha nalézt nějaký společný konsensus mezi různými aktéry ohledně toho, co jsou kvality této krajiny, její negativa a jaký potenciál toto území obsahuje. Jedině pak je možné připravit a uskutečnit její regeneraci.

Developeri s těmito aktéry vcelku souhlasí. Jako největší problém nevidí ani tak tristní podobu veřejných prostorů, ale především nedořešenou dopravu a po ní hned neexistující regulační plán území. Ke krátkodobým intervencím ve veřejném prostoru jako je předláždění křižovatky nebo rozhledna se staví spíše kriticky, protože se jedná pouze o přechodná opatření a skutečně významné problémy se neřeší. Historii této krajiny logicky dle svých zájmů až tolik nereflektují. Důležitá je pro ně nová moderní architektura, která Palmovku pozvedne a to nejenom co se týče vzhledu území a jeho funkčnosti, tak ve skladbě jeho obyvatelstva. To se podle nich zatím díky jejich projektům postupně daří.

Místní obyvatelé si v rozhovorech nejčastěji stěžovali na to, že Palmovka zůstává stranou zájmu Magistrátu ve srovnání s jinými územími v Praze. Svým dílem za to může nedostatečná snaha zastupitelů MČ Praha 8 lobbovat na magistrátu za jejich zájmy. Opakující se myšlenkou byla přílišná velikost Prahy 8 a různorodost celého území, která brání věnovat se všem jeho částem stejnou měrou. Podobně jako developeri obyvatelé vnímají politiky často jako lidi bez vize budoucnosti pro Palmovku, kteří nejsou schopni dotáhnout do konce její proměnu.

Zdejší podnikatelé stejně jako developeři pochopitelně vidí v Palmovce potenciál ziskovosti, který je však utlumen jejím současným stavem a nejistotou ohledně budoucího vývoje. Zároveň jsem se z rozhovorů dozvěděl, že podpora podnikatelů ze strany zastupitelstva a státních orgánů není zcela dostatečná, přitom by to měli být hlavně oni, kteří budou přispívat ke zlepšení stavu lokality.

Mezi všemi těmito aktéry tedy povětšinou panuje shoda na tom, že Palmovka je krajinou chaotickou a různorodou bez jasné vize a koncepce, krajinou s velkým avšak nenaplněným potenciálem, který spočívá v její poloze, dobré dopravní dostupnosti, rozsáhlých zelených plochách, bohaté historii, různorodosti a zajímavém charakteru míst, která ji utvářejí.

2.3 Palmovka a dynamika jejího vývoje

Tento výzkum provádím v době, kdy se výrazně posouvá snaha proměnit a zkvalitnit území Palmovky a vytvořit prostředí, které bude plnohodnotnou součástí širšího jádra Prahy. Proto se v této kapitole snažím i já určitým dílem napomoci k vytvoření takové vize a představení potenciálu rozvoje této krajiny. Nejprve uvádím, kteří aktéři mají v souvislosti s budoucností Palmovky největší slovo. Objasňuji způsob, jakým tito aktéři mezi sebou vyjednávají. Dále pokračuji podkapitolou, v které představuji potenciál rozvoje i riziková místa této krajiny. Kapitulu uzavírám shrnutím v podobě doporučení budoucímu vývoji Palmovky.

2.3.1 Představení aktérů vyjednávajících o Palmovce

V rámci vyjednávání o budoucí podobě Palmovky lze identifikovat několik významných aktérů. Nejdůležitějšími aktéry zasahujícími do vývoje jsou z logiky věci především Městská část Praha 8, dále developerské společnosti Metrostav, Crestyl a Landia. Dalším důležitým aktérem je Dopravní podnik, který vlastní rozsáhlé pozemky v okolí Palmovky, zejména pak autobusové nádraží na náměstí Bohumila Hrabala. Do podoby Palmovky dále významně zasahují UNIT architekti, kteří v současné době spolupracují s MČ na již zmíněné proměně křižovatky Palmovka, prostranství před budovou radnice a Palmoveckého kopce.

Nezanedbatelným hlasem je zde také Židovská obec vlastníci synagogu a území bývalého židovského hřbitova. Do diskuze o budoucí podobě Palmovky se také stále více zapojuje Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy a Magistrát hl. města Prahy, který pověřil pana ing. Karla Taberyho funkcí koordinátora spolupráce těchto aktérů. Mezi nejvýznamnější občanské spolky patří 8Jinak!, jenž funguje jako jakýsi alternativní hlas vůči zastupitelstvu. Kromě těchto subjektů se do dění okolo Palmovky ve větší či menší míře zapojují místní podnikatelé, aktivní obyvatelé a další veřejné instituce jako například základní a mateřské školy, komunitní centrum Rubikon nebo Divadlo pod Palmovkou. Nyní podrobněji představím všechny tyto aktéry a jejich roli při vyjednávání o budoucí podobě krajiny Palmovky

Městská část Praha 8 je vůbec první aktér ve vyjednávání o krajině Palmovky, kterého jsem ohledně výzkumu oslovil. Představuje hlavní autoritu diskuzí týkající se tvorby vize Palmovka 2030 a tedy i implementace dílčích opatření směřujících na regeneraci veřejného prostoru v oblasti křižovatky. Samotné území Městské části Praha 8 je poměrně rozlehlé, jelikož kromě Libně a Karlína také zahrnuje velká sídliště Severního Města, čímž je podle části informátorů složité takto rozsáhlou administrativní a politickou jednotku spravovat. Během mého výzkumu měl proměnu Palmovky na starost pan místostarosta Petr Vilgus a jemu zodpovědný odbor místní Agendy 21, která jednak plánovala a spolupořádala⁶² participační setkání s občany a architektky ze studia UNIT a také informovala občany o novinkách týkajících se proměny Palmovky. Snahou Městské části bylo v tomto ohledu stát transparentní v souvislosti s plány na proměnu křižovatky a blízkého okolí, a zároveň najít konsensus ve vyjednávání s dalšími aktéry v tomto území.

---

⁶² Dalším takovým spolupořadatelem bylo studio OnPlan, které se zaměřuje na participace s občany.

Developerské společnosti Metrostav Development, Crestyl, Landia a Central Group patří mezi další důležité aktéry v krajině Palmovky, protože jejich aktivity toto území minimálně po fyzické stránce v současné době nejvíce proměňují, ať už je to výstavba kancelářských budov na místě bývalého židovského ghetta nebo také regenerace bývalého Libeňského přístavu a loděnice. Společnost Landia je specifická tím, že spolupracuje s Dopravním podnikem na projektu zástavby naddimenzovaného a málo využívaného autobusového nádraží na náměstí Bohumila Hrabala. Všechny tyto společnosti se samozřejmě snaží z logiky věci o co největší ekonomickou návratnost svých projektů, ale soudě podle jejich vyjádření jim také jde o pozvednutí sociální úrovně čtvrti a skladby podniků, čímž chtějí implicitně přispět ke zrychlení procesu gentrifikace Palmovky.

Dopravní podnik hl. města Prahy tedy patří mezi další důležité aktéry ve vyjednávání o Palmovce – jednak díky rozsáhlému pozemku autobusového nádraží, dále kvůli snahám o opravu ulic Na Žertvách, Zenklova a Sokolovská, po kterých vedou tramvajové tratě. Obzvláště autobusové nádraží představuje nyní palčivý problém, jelikož již při jeho vzniku koncem osmdesátých let se počítalo s dalšími nádražími dále podél linky metra B směrem z centra. Ta skutečně vznikla při stanici Českomoravská a Černý Most. Nyní je tedy nádraží málo využívané, zanedbané a vlastně dlouho čekající na své zmenšení a zastavění, čímž prostor oficiálně zvaný náměstím zanikne a bude zastavěn bytovými domy s komerční částí a možným kulturním centrem věnovaným Bohumilu Hrabalovi.

Podstatné slovo má jako vlastník synagogy, pozemků v jejím okolí a také zasypaného židovského hřbitova samozřejmě Židovská obec v Praze nebo společnost Matana, která se stará o její majetek. Židovská obec dlouhodobě uvažuje o rekonstrukci zchátralé synagogy s možnou dostavbou zbořeného rabínského domu, který se má stát technickým a hygienickým zázemím objektu, jež mu dnes citelně chybí. To se projevuje omezením ohledně častějšího pořádání kulturních a náboženských akcí. Zejména spolek Serpens, který má objekt synagogy v pronájmu, by rekonstrukci uvítal vzhledem k tomu, že se jedná o důležitou historickou památku spojenou s dětstvím spisovatele Arnošta Lustiga a také s životem Bohumila Hrabala, který sem jako zaměstnanec divadla S. K. Neumanna (dnešní divadlo Pod Palmovkou) převážel kulisy a v synagoze pořádal živé kulturní a filozofické diskuze se svými přáteli. Samostatnou otázkou je regenerace pozemku hřbitova, která se řeší již dlouho bez nějakého jasného a uspokojivého závěru.

Dalšími důležitými aktéry, kteří se zajímají o rozvoj Palmovky, jsou samozřejmě architekti a urbanisté v zastoupení studia UNIT architekti, kteří v současné době pracují na již zmíněných projektech úpravy křižovatky a přilehlých ulic a také na regeneraci Palmovického kopce. Co se týče magistrátního zastoupení, nesmím opomenout zmínit Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy, který považuje Palmovku za důležité transformační území ve vnitřním městě, a proto má zájem na tom také dojít s ostatními aktéry k nějakému konsensu v debatách o jeho budoucí podobě. Tyto debaty se díky zásahu Magistrátu od roku 2018 snaží řídit speciálně pověřený koordinátor pro Palmovku pan ing. Karel Tabery, jehož pozice spočívá především v plánování diskuzí mezi aktéry a v posouvání projektu vize Palmovka 2030 dopředu.

Dále je určitě nutné zmínit i další významné subjekty, mezi které patří Mateřská škola Sokolovská, Základní škola Palmovka, občanský spolek 8Jinak!, iniciativa Libeňský most nebourat, nerozšiřovat, ZSO Palmovka. Všechny tyto subjekty nacházející se na Palmovce zde mají své zájmy a oplývají vlastními očekáváními ohledně její budoucnosti. Stejně tak je tomu i u místních obyvatel a podnikatelů, kterým jde především o větší informovanost ohledně projektů na proměnu krajiny jejich bydliště a podnikatelských aktivit, protože tu v minulosti považovali u některých jiných projektů minimálně za nedostatečnou. Typicky se to týká výstavby nové radnice.

2.3.2 Vyjednávání o budoucí podobě Palmovky

V souvislosti s reflexí snahy o proměnu Palmovky a opatření týkajících se intervencí ve veřejném prostoru jsem ve výpovědích zaznamenal dva protichůdné diskurzy. První z nich byla chvála těchto opatření, která pomohou začít proměnu území a vytvořit vizi či regulační plán. Tudiž tato chvála směřovala i na současnou snahu politiků a architektů vstoupit do území s krátkodobými intervencemi, které mají proměnu Palmovky odstartovat. Druhým opačným názorem, s kterým jsem se setkával hlavně ze strany developerů, bylo, že krátkodobé intervence jsou prakticky k ničemu a zapotřebí je naopak nejdříve vytvořit určitou ideu a komplexní dlouhodobou vizi rozvoje a až poté řešit dílčí věci jako například nový mobiliář nebo provizorní kavárnu. Tyto diskurzy spolu nesoupeří jen na místní komunální úrovni, ale jsou viditelné i v rámci vyššího politického spektra. Obecně je však vnímána negativně častá neschopnost politiků dohodnout se na jednotném plánu a projektu, který si zachová konzistenci a kontinuitu.

Přes výše zmíněné výtky jsou prvotní intervence architektů většinou hodnoceny kladně, i když s rezervovaným postojem. Palmovka opravdu nutně potřebuje koncepční a dlouhodobé řešení nejen veřejného prostoru, ale především urbanistických a dopravních vazeb. Obecně jsou však lidé rádi, že se s Palmovkou konečně začíná něco dít, i když pomaleji, než by si představovali. Vnímají, že se současné vedení radnice snaží území určitým způsobem proměnit, i když to především z hlediska složitých majetkových vztahů není nic snadného. Jednoznačně nejrozsudnější je vnímán plán na výstavbu kontejnerové rozhledny, protože bude stát v údolí řeky, kde není na rozdíl od okolních kopců tak krásný výhled na Libeň. Jinak jsou ostatní intervence hodnoceny většinou kladně.

Obyvatelé také poměrně pozitivně hodnotí snahu zastupitelů o větší informovanost ohledně projektů týkajících se Palmovky a také iniciativu vytvářet diskuzní prostředí v rámci participačních setkání za účelem zahrnout jejich podněty pro úpravu případného architektonického a urbanistického projektu. Pokud bych měl využít koncept žebříku občanské participace od Sherry R. Arnstein (2019), lze tvrdit, že obyvatelé oplývají jistou mírou delegované moci v rozhodování o budoucí podobě Palmovky. Tato míra rozhodování by odpovídala úrovni *placation*⁶³, na které je sice stále patrný tokenismus, tedy pouze symbolické delegování moci obyvatelům, ale zároveň tito obyvatelé mají možnost být informováni a slyšeni a částečně také zasahovat do politických rozhodnutí a

---

⁶³ Lze do češtiny přeložit jako ustupování ve smyslu utišení možných občanských protestů a nepokojů.

rozhodnutí urbanistů a architektů ohledně podoby krajiny kolem nich. Zaznamenal jsem to na příkladu projektu úpravy prostranství před budovou radnice (UNIT architekti s. r. o. 2018e), kdy bylo nejprve přímo v prostoru křižovatky Palmovka pořádáno participační a plánovací setkání s obyvateli Libně, kteří mohli prvotní projekt architektů připomínkovat, a zároveň architekti měli možnost dělat si poznámky pro jeho budoucí úpravu, z kterých mohli či nemuseli vždy vycházet.⁶⁴ Obyvatelé například požadovali více zeleně, vodní prvky a dětské hřiště na budoucím náměstí před radnicí, což skutečně architekti do druhé verze projektu zahrnuli.

Vyjednávání o krajině Palmovky je tedy velmi složitým a mnohaúrovňovým procesem zahrnujícím všechny zúčastněné aktéry snažící se kromě svých zájmů prosadit nějakou koherentní společnou vizi vývoje tohoto území. S ohledem na to, o jak rozsáhlé a komplexní území se jedná a kolik projektů je zde plánováno, je určitě vítána iniciativa vytvářet participační setkání a také informovat o novinkách v rámci webových stránek (Palmovka Ted! 2019). Nejistě jsou zatím reprezentovány intervence ve veřejném prostoru a plány na přechodnou výstavbu kavárny a rozhledny. Tyto intervence bude možné zhodnotit až po jejich zřízení s odstupem času podle toho, zda dostojí své plánované funkce zkvalitnění a oživení veřejného prostoru.

---

⁶⁴ Viz příloha č. 21.

2.3.3 Potenciál a hrozby vývoje Palmovky

V této podkapitole se snažím vystihnout, v čem spočívá pozitivní potenciál možné proměny krajiny Palmovky a kde naopak můžeme nalézt hrozby budoucího vývoje tak, jak o tom hovoří jednak architekti a politici a pak dále i ostatní aktéři ve vyjednávání o budoucí podobě krajiny. Nejviditelnější hrozbou pro vývoj Palmovky, která se již částečně projevuje, je pokračování fragmentace území a nekoordinované zástavby bez dlouhodobé vize. V mnoha rozhovorech a participačních diskuzích zaznělo, že pokračující výstavba na Palmovce nepřispívá ke stmelení a opravení rozbité urbanistické struktury dvacátého století, ale naopak do této krajiny přináší ještě větší chaos.

Kupříkladu lze uvést již zmíněnou privatizaci veřejných prostor v oblasti bývalého Libeňského přístavu, ignorování historické struktury drobné zástavby židovského ghetta nebo vytváření dalších naddimenzovaných zbytkových míst v okolí budovy nové radnice. Tato forma výstavby je výsledkem chybějící koordinace a spolupráce mezi různými aktéry v městském plánování a dosavadní nízké vůdčí role města a městských částí, které by měly vývoji udávat nějakou vizi a směr. Proto tato forma městské výstavby představuje určité riziko nejenom pro krajinu Palmovky.

S hrozbou špatně plánovaného urbanistického vývoje oblasti úzce souvisí i její dopravní řešení v podobě tunelu pod Palmovkou, což je vize nacházející se dosud v *Návrhu Metropolitního plánu* (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy 2019c). Týká se výstavby tunelu vedoucího z ulice Na Žertvách v místech nynějšího autobusového nádraží pod synagogou a křižovatkou ústící nedaleko Libeňského mostu a přímo na něj navazující. Tato vize byla většinou z informátorů kritizována pro své řešení vytvářející další bariéru v prostoru Palmovky znesnadňující pohyb a orientaci v už tak složitém území, které by mělo být spíše stmeleno, než ještě více rozdrobeno touto stavbou. Ta radikálně vstupuje do ulice Na Žertvách, jež by se v tomto případě těžko stala peším bulvárem, tak jak o něm někteří informátoři uvažují.

Hlavní rozvojový potenciál Palmovky spočívá v její největší přednosti, a tím je výhodná poloha. Navíc se jedná o přirozené centrum MČ Praha 8 s širokým akčním radiem. Palmovka je výborně dopravně dostupná nejen automobilem ale i MHD. Oprávněně je srovnávána se smíchovským Andělem. Kromě toho zde existuje i potenciál v železničním propojení s centrem Prahy, protože je do oblasti Horova náměstí projektována nová železniční zastávka U Kříže (PRO CEDOP s.r.o. 2018 a Institut plánování a rozvoje

hl. města Prahy 2019c), přičemž je uvažováno i o další zastávce na Balabence při mostu směrem od nádraží Libeň nad ulicemi Sokolovská nebo Na Žertvách.

Blízkost vody a zelené prostory jsou dalším důležitým rysem, který napomáhá přílivu nových obyvatel. Palmovka nabízí krásné parky, zejména pak v okolí Libeňského zámku. Potenciál spočívá také v revitalizaci břehů Vltavy (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy 2014) a Rokytky (Vodohospodářský rozvoj a výstavba a. s. 2018) a v otevření celého Palmovického kopce (UNIT architekti s. r. o. 2018f). Všechny tyto veřejné prostory s rekreační funkcí činí krajinu pro její současné i potenciální obyvatele mnohem atraktivnější a zajímavější i vzhledem k tomu, že na tuto funkci veřejných prostorů byl v rozhovorech kladen největší důraz.

Potenciál však můžeme nalézt i v komunitní či sousedské funkci veřejného prostoru na křižovatce Palmovka a prostranství před plánovanou budovou radnice po jejich možné úpravě. Díky tomu by mohla tato prostranství jako přirozené centrum Libně a Městské části Praha 8 plnit roli skutečného náměstí s funkcí setkávání, tržiště, pořádání kulturních akcí atd. Takový prostor zatím v krajině Palmovky chybí a zde by mohl vzniknout přirozeně vzhledem k poloze a dostupnosti křižovatky vůči svému širšímu okolí.

Dalším možným pozitivem přispívajícím k rozvoji oblasti je také samotný urbánně historický charakter území. Libeň má skutečně unikátní charakter, do kterého se promítá hlavně její bohatá historie související například se židovským osídlením nebo s Bohumilem Hrabalem. I to může přitahovat budoucí obyvatele a firmy na Palmovku, pokud bude tato dimenze krajiny zahrnuta do celkové vize její regenerace a nebude naopak odsunuta do pozadí tak, jak je to mnoha aktéry s lítostí reprezentováno v rozhovorech.

Palmovka má dále také potenciál v přírůstku nových obyvatel, protože zde existuje velké množství ploch určených k nové výstavbě a transformaci v obytné čtvrtě (zejména pak v okolí Libeňského mostu a budovy plánové nové radnice směrem k Invalidovně). Noví obyvatelé samozřejmě budou potřebovat služby, podniky a instituce, které tu postupně vznikají, a tím se celá oblast rozvíjí. I to sem přitahuje firmy a podnikatele. Díky tomu má Palmovka také významný ekonomický potenciál. V *Návrhu Metropolitního plánu* (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy 2019c) existují velké oblasti v krajině Palmovky čekající na svůj přerod podobně jako je tomu na Smíchově, v bývalém Nákladovém nádraží Žižkov nebo na nádraží v Bubnech. Všechna tato území by se v budoucnu měla stát důležitými rozvojovými lokalitami vnitřního města, jelikož jedním z

fundamentálních rysů tohoto návrhu i městské rozvojové politiky je investovat do zástavby proluk a transformačních ploch v širším centru a nerozvíjet město dále do volné krajiny, jako tomu bylo až do nedávné doby. Díky tomu nabývá Palmovka významu nejenom na lokální ale i na celoměstské úrovni a její potenciál rozvoje je značný.

2.3.4 Transformace Palmovky v českém a zahraničním kontextu

Palmovka je samozřejmě vzhledem k svému specifickému historickému a urbanistickému vývoji unikát, ale transformace bývalých industriálních území neboli brownfieldů je v západním světě je již několik let trendem. Nyní se tak děje i v České republice, kde je postupně rozpoznáván potenciál zástavby například na nevyužívaných železničních plochách, továrenských komplexech, přístavech atd.

V souvislosti s regenerací Palmovky se nabízí srovnání se smíchovským Andělem. Toto území je Palmovce podobné jednak svou polohou v širším centru Prahy, svým postindustriálním charakterem, výbornou dopravní dostupností, protože zde můžeme nalézt křižovatku tramvajové dopravy, stanici metra linky B a blízké autobusové nádraží. V tomto ohledu jsou si Palmovka a Anděl velmi podobné. Ostatně i developery a zastupitelé je Palmovka nazývána až trochu poeticky Andělem východu. Kromě toho se i na Andělu až do devadesátých let dvacátého století nacházel rozsáhlý industriální areál bývalé Ringofferovy továrny (Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy. 2019b), z které dnes zbyla prakticky jen secesní zeď při vstupu do OC Nový Anděl.

Oproti Andělu, kde je zřetelnější bloková struktura, je však Palmovka mnohem méně čitelná co do urbanistické skladby a vždy působila mnohem více jako periferie i kvůli železniční trati Severozápadní dráhy, která Palmovku protínala přímo jejím centrem. Na Andělu díky těmto předpokladům mohlo vzniknout mnohem snadněji tradiční blokové město tak, jak jej známe z Vinohrad nebo z Dejvic. V tomto ohledu to má Palmovka o něco složitější. Zároveň výhodou regenerace Andělu byla existence jediného silného investora, který našel poměrně rychle shodu se zastupiteli a s architekty ohledně parametrů nové zástavby, díky čemuž již koncem devadesátých let začala vznikat podoba křižovatky tak, jak ji známe dnes (Temelová a Novák 2007). V čele křižovatky se nachází výrazná budova od francouzského architekta Jeana Nouvela Nový Anděl, která svým duchem částečně zachovává historickou identitu původního domu, jenž zde stával vyzdoben freskou zlatého anděla na štítě.

Palmovka je tedy na rozdíl od křižovatky Anděl na Smíchově komplexnější krajinou plnou různorodých urbánních vrstev poskládaných chaoticky do nesourodého celku, přičemž tuto nepřehlednost ještě umocňují složité majetkové poměry a tudíž velké množství silných aktérů vyjednávajících o její budoucí podobě. Je možné, že k vytvoření regulačního plánu nedojde ani v tomto volebním období končícím v roce 2022.

Hledal jsem také nějaký vhodný zahraniční příklad pro srovnání transformace převážně industriální krajiny. Na Palmovce se nachází již zmíněný *waterfront brownfield* bývalého přístavu, proto jsem si vzpomněl na nedávno vzniklý projekt hamburského HafenCity (HafenCity Hamburg 2019), který sám o sobě představuje příklad velké regenerace původního rozsáhlého komplexu doků k obytným účelům. Podobně v menším měřítku společnost Crestyl regeneruje Libeňský přístav a i zde je patrný chybějící Masterplan, který byl naopak v Hamburku implementován za účelem komplexního uchopení celého území jediným architektem včetně snahy o zachování a adaptaci historických budov přístavu a vytvoření kvalitních veřejných prostorů a podniků pro nové obyvatele. V kontextu Palmovky je citelná absence vize rozvoje krajiny s návazností nejenom na území přístavu ale i jeho okolí a projevuje se to například v problému s privatizací veřejných prostorů a s nejistotou ohledně vyústění tunelu pod Palmovku tak, jak je to zatím prezentováno v *Návrhu Metropolitního plánu* (2019c).

Z těchto odstavců opět vyplývá jediné důležité zjištění. Ze všeho nejdůležitější je při plánování regenerace městského prostoru či krajiny přemýšlet nejprve v komplexním měřítku a až poté se zaměřovat na dílčí záležitosti, které tuto vizi dotvářejí. Jenom tak může vznikat kvalitní urbanismus, veřejné plochy a dopravní řešení, jež městskou krajinu sjednocuje a dává jí smysl a koncepci namísto vytváření chaosu a rozdrobenosti, tak jak se tomu dosud nejenom na Palmovce, ale na mnoha místech dělo a stále děje. Pro Palmovku je tudíž nezbytné tuto koncepci nalézt.

2.3.5 Doporučení budoucímu vývoji

V závěru práce bych rád přednesl a shrnul vlastní doporučení budoucímu vývoji, které, jak doufám, napomůže k vytvoření dlouhodobé urbanistické vize pro Palmovku. Nejprve uvádím hlavní doporučení, která je nutné chápat jako primární pro budoucí vývoj, to znamená především vznik regulačního plánu a dopravní koncepce. Následují dílčí doporučení, která nejsou sice ve srovnání s hlavními tak podstatná pro zdárný vývoj Palmovky, ale přesto je nutné je vnímat jako potenciálně pozitivní vklad do regenerace Palmovky.

Moje hlavní doporučení budoucímu vývoji velmi dobře ilustruje citace z rozhovoru se zastupitelem panem Janem komentujícím největší problém Palmovky:

„Dlouhodobě nejasná budoucnost toho území a z toho vyplývající neochota všech investovat peníze do nějakých drobných posunů a běžné údržby. Protože od té doby, co tu bydlím, se říká, že nemá cenu investovat a cokoliv tady dělat, protože za pět let se tu začne něco stavět. Tunel, nový barák nad autobusovým nádražím. Nemá cokoliv smysl, protože na tu budoucí investici se tu čeká. Stejně je to v oblasti stavebních uzávěr pro Libeňskou spojku a Městský okruh, kde jsem už od té doby, co jsem byl malý, slyšel pořád, že za pět let to začne, těch pět let to vydržíme a pak se to tu udělá z gruntu všechno krásně. Uběhlo čtyřicet let a nestalo se ani ň.“

V souvislosti s udržitelným, efektivním a kvalitním vývojem Palmovky je tedy nutné řešit prvotně dvě otázky, které jsou inherentně propojené: regulační plán oblasti a dopravní koncepci Libně. Největším problémem Palmovky je dlouhodobá nejasnost ohledně její budoucnosti a z toho vyplývající neochota investovat do její rekonstrukce a dalšího rozvoje. Typicky se zde promítá myšlenka toho, že zde nemá smysl do čehokoliv vkládat peníze, protože stejně se tu někdy v budoucnu budou stavět velké dopravní stavby jako například pokračování Městského okruhu nebo tunel pod Palmovkou. Chybějící regulační plán patří jednoznačně mezi největší problém Palmovky. Nové budovy se staví bez širší návaznosti na své okolí a tím nevytváří kvalitní městský prostor. Zároveň území poškozují dlouhodobá nejistota ohledně rekonstrukce Libeňského mostu. Je nutné se zaměřit na tyto dva nejdůležitější problémy a dát Palmovce určitou koncepci rozvoje. Bez zvládnutí těchto problémů jsou ostatní doporučení rozvoje významově marginální.

Mezi místa, která potřebují urbanisticky dotvořit s kvalitní návazností na historickou zástavbu, podle informátorů rozhodně patří oblast autobusového nádraží, které je dlouhodobě z velké části nevyužívané, zchátralé, a tudíž není dobře hodnoceno ani po estetické stránce. Ačkoliv se jedná o veřejné prostranství označované jako náměstí Bohumila Hrabala, rozhodně pozbývá tradiční funkce náměstí, mezi které patří místo setkávání, shromažďování či pořádání kulturních akcí. Zde se více méně všichni informátoři shodují, že by měla nastat proměna.

Dále je také nutné regulovat výstavbu po obou stranách Libeňského mostu nejlépe v návaznosti na jeho rekonstrukci a lepší zapojení do městské struktury, kdy by například developři ze společnosti Metrostav a Crestyl uvítali lepší propojení s jejich vlastními projekty například za účelem vzniku obchodního parteru na úrovni mostu, který bude součástí nových domů po jeho délce. Regenerací by měla také projít oblast zasypaného židovského hřbitova a pozemků bývalé Severozápadní dráhy v okolí rozestavěné budovy radnice, to vše samozřejmě v návaznosti na plánovanou rekonstrukci křižovatky Palmovka, ulice Na Žertvách a prostranství před budoucí radnicí. Nová výstavba v těchto brownfieldech by tedy jednak měla navazovat přirozeně na urbanistickou strukturu Palmovky započatou klasickými činžovními bloky a dále vytvářet kvalitní veřejná prostranství ve formě parků a náměstí. Jako park ve formě pietně upravené zelené plochy se nabízí využít po domluvě s Židovskou obcí v Praze pozemek bývalého hřbitova.

S urbanistickým řešením Palmovky tedy úzce souvisí i její dopravní koncepce, protože dopravní stavby není dobré stavět bez návaznosti na městskou strukturu, jak jsem se dozvěděl především od architekta pana Oldřicha. Urbanista by měl plánovat nejenom bloky domů a veřejná prostranství, ale ve spolupráci s dopravními inženýry napojení zástavby na uliční síť a na MHD. V tomto případě bude v souvislosti s budoucností Palmovky nutné nejprve vyřešit rekonstrukci Libeňského mostu, tramvajové tratě v ulicích Sokolovská a Na Žertvách a také samotné stanice metra Palmovka. Zároveň je nutné se zabývat otázkou vzniku tunelu pod Palmovkou. V mých rozhovorech i ve veřejném diskurzu převažovaly názory odmítající tunel vedoucí pod synagou propojující ulici Na Žertvách s Libeňským mostem vzhledem k poškození a „rozbití“ už tak složité struktury Palmovky. Zároveň panují obavy o statiku historické budovy synagogy. Osobně tedy doporučuji raději jiné řešení zohledňující stávající charakter území se snahou o lepší napojení automobilové dopravy na městskou strukturu.

Mezi další doporučení vyplývající z rozhovorů bych určitě zařadil snahu více propagovat zajímavou a specifickou historii Palmovky, především pak tu židovskou, o které se obecně příliš neví. Toto doporučení zase dobře uvádí podnikatel a obyvatel pan Lumír:

„Byl bych určitě rád, kdyby historie byla zakomponovaná alespoň v malém měřítku symbolicky v podobě pomníku, protože je to něco, co definuje to místo a i z pragmatických důvodů to zvyšuje turistickou atraktivitu toho místa...“

Většina informátorů se shodla na tom, že by bylo vhodné umístit informační tabule do veřejného prostoru upomínající na židovskou minulost. A to zejména v místech synagogy, zasypaného hřbitova a v Koželušské ulici, kde stranou zájmu stojí dva poslední domy ze zbořeného ghetta. Zajímavý potenciál má dále budova Dolního nádraží a prostor kolem něho, kde by mohla být zohledněna železniční minulost Palmovky, úprava židovského hřbitova, případně i upomínka na spisovatele Bohumila Hrabala.

Reflektovat historii krajiny a jejich míst je důležité pro identifikaci obyvatel s jejich bydlištěm a tedy i s pocitem domova, který se v opačném případě vytrácí. Zároveň taková reflexe historické identity může mít turistický potenciál, ať už v případě sejetí s židovskou minulostí Palmovky nebo právě s Bohumilem Hrabalem a jeho dílem. Stejný potenciál má také budoucí využití objektu synagogy po její plánované rekonstrukci, která z ní může vytvořit zajímavé kulturní centrum Palmovky, jež jí dosud chybí.

V rozhovorech jsem se setkal s názorem, že Městská část Praha 8 nedostatečně podporuje místní podnikatele, konkrétně třeba v souvislosti s výše zmíněným složitým procesem zřizování předzahrádek a vysokým nájmem za jejich provozování, jak v rozhovoru uvádí podnikatel pan Dominik a bývalý obyvatel Palmovky:

„V podstatě nemám šanci na to, abych si tady otevřel zahrádku, protože kdybych si ji otevřel, tak nevydělám na dvojce vína nebo na kávu. To není reálné. Za zahrádku o třech stolech po dvanácti místech chtějí 27 000 měsíčně, když jsme si to spočítali...“

Dalším problémem je nedostatečná informovanost, která byla zmiňována především v souvislosti s dlouhodobým uzavřením Zenklovy ulice jakožto hlavní tepny Libně. Tudíž bych určitě doporučil více podporovat místní podniky a jejich snahu

pozvednout Palmovku a zlepšit tím její obraz nejenom v očích jejích obyvatel, ale i ostatních návštěvníků této části města. Místní politik pan Martin také zmiňuje jeden specifický charakter Libně a tím je její různorodost:

„Zajímavá věc, která stojí za zveřejnění, je to, že se tady pořád drží takové standardní obchody, které by jinde neměly šanci přežít. Třeba čtyři galanterie. Dneska už se nikdo nezabývá tím, jak něco přišít. A funguje to. Nebo stavebniny. Nemám to spočítané, ale v téhle oblasti vím o třech. To v Karlíně také nechytne...“

Městská část by tedy dále měla podporovat různorodost podniků a různorodost Libně jako takové. Zdejší rozmanitý a unikátní charakter přispívá k přitažlivosti bydlení na Palmovce a představuje možný potenciál budoucího rozvoje. K této různorodosti dále přispívají částečně dochovaná historická libeňská zástavba na sever od Palmovky, dva domy z původního židovského ghetta a také bývalá nouzová kolonie na Kotlasce a na Hájků s krásnými výhledy na Prahu. Zcela výlučnou součástí této různorodosti je v citaci uvedená zajímavá skladba místních podniků a to nejenom hospod a restaurací, na něž ve svých dílech odkazoval Hrabal, ale jsou to i specifické druhy podniků, které v jiných částech města již zanikly. I ty jsou součástí genia loci Palmovky.

Zcela jistě by se mělo dále investovat do opravy veřejných prostranství, nejenom zelených ploch například v oblasti kolem Vltavy a Rokytky, ale také revitalizace prostorů, jejichž účelem by mělo být plnění komunitní, shromažďovací a kulturní funkce, mezi která patří právě náměstí a náměstíčka, případně vnitrobloky. Takovéto prostory dosud Palmovce citelně chybí a i z toho důvodu představuje pro mnoho informátorů jen přestupní uzel a křižovatku MHD. Potenciál stát se skutečným centrálním náměstím Palmovky má prostor před budoucí radnicí pokračující dále směrem ke stanici metra a také k prostranství před synagogou.

Po jeho rekonstrukci může vzniknout nejenom pobytová plocha ve formě parku a dětských hřišť, ale také tolik potřebné místo ke komunitnímu setkávání, které bude propojovat obyvatele z různých částí Palmovky, ať už je to Stará Libeň, činžovní domy, bývalá nouzová kolonie nebo novostavby na Libeňském ostrově. Zároveň tím nejenom Palmovka, ale celá Libeň získá své reprezentativní náměstí, jež vytvoří určitou jednotící identitu pro tuto část Prahy, která jí dosud dle vyjádření informátorů chybí vzhledem k výrazné různorodosti.

Jako poslední doporučení bych ještě rád zmínil to, že jsem se občas setkával s názory, které se týkaly nedostatečné informovanosti obyvatel ohledně budoucnosti Palmovky, nových stavebních projektů a oprav historických památek. V tomto kontextu jsem zaznamenal především kritiku projektu nové budovy radnice. V poslední době se situace díky většímu důrazu na participaci občanů zlepšila, a proto jednoznačně doporučuji v tomto duchu pokračovat a ještě více zvyšovat informovanost o budoucích plánech s Palmovkou a také pokračovat v participačních setkáních s občany.

Závěr

Palmovku vnímám osobně jako krajinu mnohvrstevnatou a nejednoznačnou, což znesnadňuje nějakou konkrétní definici tohoto území. Chápu ji i na základě dosavadních architektonických studií, oficiálních dokumentů a tiskových zpráv jako krajinu blízkého okolí stanice metra Palmovka v pražské Libni, která v sobě zahrnuje zástavbu ohraničenou Elsnicovým náměstím a náměstím Dr. Václava Holého ze severu a Palmoveckým kopcem z jihu.

Obsahuje též území bývalých loděnic, brownfieldy v okolí Libeňského mostu a bývalé tratě směrem na Těšnov, dále pás zástavby podél ulic Na Žertvách a Sokolovská ohraničený železničními tratěmi směrem do Holešovic a Vysočan. Takto jsem území vymezil i z metodologických důvodů, abych získal určitý konzistentní vzorek informátorů propojený s jedním a tím samým výzkumným terénem.

Současnou podobu Palmovky logicky výrazně ovlivňuje její historicko-urbanistický vývoj, který lze podle mého názoru rozdělit do tří hlavních fází: První z nich je možné časově uzávorkovat přibližně od čtrnáctého století do první poloviny devatenáctého století a je charakteristická zemědělským a viničním charakterem, která byla základem současné etymologie názvů v krajině.

Další vývojové období začalo přibližně v polovině devatenáctého století a skončilo v polovině století dvacátého. Bylo ovlivněno především bouřlivým rozvojem průmyslu a činžovní velkoměstské výstavby. Dodnes utváří hlavní urbanistickou kostru Palmovky. Tato kostra byla narušena během třetího vývojového období trvajících přibližně dodnes, kdy je postupně demolována velká část historické zástavby Palmovky, ale i Libně jako celku včetně původního židovského ghetta a průmyslových objektů. Zároveň jsou budovány a plánovány rozsáhlé dopravní stavby, které radikálně vstupují do tohoto území.

Krajina Palmovky je tedy ovlivněna těmito třemi vývojovými obdobími, což se promítá především v její urbanistické struktuře a druhotně i ve stavu veřejného prostoru. Palmovka je charakteristická jako krajina na pomezí klasického blokového města, pobřeží Vltavy, brownfieldů, zbytků předměstské vesnické zástavby a velkých dopravních staveb. Tato mozaika struktur, míst a prostorů vytváří z krajiny zvláštní urbanisticky nekoncepční a nesourodé území, kterému chybí vize vývoje, přičemž s tím souvisí i nejasná budoucnost dopravních staveb, jakými jsou například Městský okruh nebo tunel pod Palmovkou.

V rámci tohoto výzkumu jsem se snažil nalézt nejenom to, čím je krajina Palmovky charakteristická, ale také nějakou komplexní představu toho, jak je Palmovka reprezentována různými aktéry, kteří s ní přicházejí do styku. Hledal jsem, jaké roviny těchto reprezentací můžeme rozlišovat, popsat a interpretovat. Jako nejdůležitější součást charakteru této krajiny vyplynula její poloha jako centra Libně, přestupního uzlu a dopravní křižovatky, které má především díky tomuto obrovský potenciál rozvoje, jenž je dále umocněn rozsáhlými brownfieldy – pozemky čekajícími na proměnu a novou zástavbu. Znamená to, že Palmovka je reprezentována jako krajina na rozcestí čekající na nějakou vizi a koncepci, protože zatím se jedná o jakési chaotické torzo vzniklé demolicemi a neuskutečněnými záměry dvacátého století.

Vzhledem k bohaté historii krajiny Palmovky mě zajímalo to, jak její historický vývoj a jednotlivé historicko-urbanistické vrstvy lidé reprezentují. Soudě podle nízkého významu, který historii Palmovky většina informátorů přikládá, lze považovat historickou dimenzi reprezentace za méně důležitou ve srovnání s reprezentacemi současnosti a možného budoucího vývoje. Je to dáno především tím, že nejzajímavější a nejcennější historické stavby a struktury byly v minulosti na Palmovce zdemolovány při výstavbě metra a autobusového nádraží (a s tím téměř celé židovské ghetto). Zároveň není bohatá a ojedinelá minulost Palmovky natolik propagovaná a známá, aby mohla proniknout do typických reprezentací této krajiny a stát se součástí její obecné identity.

Mezi největší problémy krajiny Palmovky patří právě to, že není dostatečně využít její potenciál, což se projevuje i tím, že se lidé bojí o budoucnost jejího vývoje vzhledem k dlouhodobě chybějícímu regulačnímu plánu a překotné nekoncepční výstavbě v oblasti brownfieldů kolem Libeňského mostu a bývalé loděnice. S tím zároveň souvisí i dlouhodobá nejistota ohledně budoucnosti dopravních staveb, jakými jsou pokračování Městského okruhu a tunelu pod Palmovkou, které by měly podobu krajiny výrazně ovlivnit.

K dalším problémům patří „ošklivý“ a neudržovaný veřejný prostor a pak také stav některých budov a památek, který také vytváří jistý negativní obraz o Palmovce. Z mého pohledu bylo překvapivé, že informátoři nepřikládali přílišný význam podobě veřejného prostoru na Palmovce a tedy i budoucnosti jeho využití a proměny. Ale s ohledem na to, že největší problémy území podle informátorů spočívají na vyšší urbanistické úrovni kvůli chybějícímu regulačnímu plánu, je tento přístup logicky odůvodnitelný.

I přes tato negativa je krajina Palmovky reprezentována v určitých směrech velmi pozitivně. Týká se to především její výhodné a zajímavé geografické polohy, která jednak předurčuje její snadnou dostupnost, blízkost Vltavě a tedy i zeleným plochám v jejím okolí. Zároveň je Palmovka uváděna často jako netypická a specifická část města, která v sobě obsahuje množství zajímavých a různorodých míst vytvářejících specifický mix urbanistických a historických vrstev. A právě bohatá historie Palmovky v této její reprezentaci hraje nadále podstatnou roli v ideji jejího propojení s budoucím rozvojem.

Krajina Palmovky je dlouhodobě velmi dynamickou a o její budoucnosti se zájmem vyjednává velké množství aktérů, k nimž se řadí především zastupitelé Městské části Praha 8, Magistrátu, architekti a urbanisté, developeri a občanské spolky. Každý z těchto aktérů má přirozeně trochu jiný pohled na to, kam by se vývoj Palmovky měl ubírat, ale shodují se, že lze v této krajině spatřovat samozřejmě jak potenciál, tak rizika toho, jaký tento vývoj bude. Největším rizikem je proměna zdejší krajiny bez jednotné koncepce a vize, která toto území ještě více zneřehlední a přispěje k mnohem složitějšímu začlenění Palmovky do městské struktury.

Z mého výzkumu vyplývají dvě hlavní a čtyři vedlejší doporučení, která se týkají budoucího vývoje Palmovky. Hlavní doporučení směřují především na důležitost vzniku komplexního regulačního plánu celého území, který je předpokladem jeho celkové proměny i dílčích míst a veřejného prostoru. Zároveň s tím je nutná shoda ohledně budoucnosti automobilové i jiné dopravy v této krajině. Doprava bude mít v budoucnu velký vliv na další vývoj oblasti.

Důraz na historii Palmovky nebyl příliš akcentován, ale kladný vliv na rozvoj krajiny může mít i lepší propagace a snaha prezentovat tuto stránku území nejenom místním obyvatelům, ale i potenciálním návštěvníkům. Mohou se přijet podívat například na zbytky židovského ghetta nebo na Libeňský zámek, které mají významnou historickou hodnotu.

Mezi další doporučení patří jednak větší podpora rozmanitosti krajiny, která souvisí nejenom se skladbou podniků na Palmovce ale i s podobou míst, která této krajině stále dodává zajímavý *genius loci*, jež obyvatelé oceňují. Zároveň by místní podnikatelé uvítali větší podporu ze strany radnice v jejich podnikání, protože i oni se snaží pozvednout hodnotu území Palmovky. Posledním bodem je zlepšení informovanosti obyvatel, které se opět týká budoucnosti vývoje v tomto území a dalšího zkvalitnění možností participace.

Závěrem chci ještě dodat, že Palmovka je jednoznačně místem, které má v rámci Prahy obrovský potenciál rozvoje, a zároveň také výpovědi v rozhovorech mi potvrdily, že je v tomto smyslu srovnatelná například se smíchovským Andělem. Zatím ale nadále zůstává územím, které postrádá jednotící charakter a strukturu. Chybí mu jasný a udržitelný plán rozvoje. Palmovka je specifická především svou velmi různorodou urbánní strukturou, která je nejvíce roztržena v okolí stanice metra a území bývalého židovského ghetta. Dosud má spíše charakter přestupního uzlu a ne pobytového prostoru. I přesto, že regulační plán této oblasti dosud chybí, lidé přikládají význam tomu, že se zde například postupnými krůčky zlepšuje stav veřejného prostoru. S pozitivním hodnocením se setkávají hlavně revitalizace zelených ploch. Doufejme, že v budoucnu se podaří na krátkodobé intervence navázat dokončením dlouhodobé vize Palmovka 2030 a proměnit tuto část Prahy v důstojné místo k životu, které bude působit jako opravdové centrum Libně a Prahy 8.

Summary

In my perception it is difficult to create a specific definition of this area, because Palmovka is a multi-layered and ambiguous landscape. In this thesis Palmovka is understood on the basis of existing architectural studies, official documents and press releases as the vicinity of the Palmovka subway station in Prague's Libeň.

The current shape of Palmovka is significantly influenced by its historical and urban development, which can be divided into three main phases. The first one might be time-bounded from the fourteenth century to the first half of the nineteenth century and is characterized by its agricultural and vineyard character. The next development period began around the middle of the nineteenth century and ended in the mid-twentieth century. It is defined mainly by the tumultuous development of industry and also the blocks of residential buildings. The third developmental period started after WW2 and lasts until today. During this period a large part of the historical buildings including the Jewish ghetto is being demolished.

This development is reflected primarily in its urban structure and secondarily in the state of public spaces. Palmovka is characterized as a landscape on the borderline between the classical city of blocks, the coast of the Vltava river, brownfields, remnants of suburban village buildings and large transport structures. This mosaic of structures, places and spaces characterizes Palmovka as a peculiar urbanistically non-conceptual and disparate territory, lacking a vision for a development, with the unclear future.

As a part of this research, I tried to find not only, what are the specifics of the landscape of Palmovka, but also a complex idea about how Palmovka is represented by the various actors. These actors include the local citizens, developers, politicians, urbanists etc. The semi-structured interviews with these actors created the methodological essence of this thesis. I also used field observation as the second important method of collecting research data. For the data interpretation I used hermeneutical analysis.

The most important part of Palmovka's character was its location as a center of Libeň, a hub and a traffic junction, which has enormous potential for a development. This is further enhanced by extensive brownfields awaiting the transformation. It means that Palmovka is represented as a landscape waiting for the vision of future, because so far it is a kind of chaotic torso due to demolitions and unrealized plans of the twentieth century.

One of the biggest problems of the Palmovka landscape represented by the informants is the fact that its potential is not sufficiently exploited. It is also reflected in the fact that people are afraid of the future development due to a lack of regulatory plan. At the same time, there is also a long-term uncertainty about the future of planned transport structures, which would significantly affect the shape of the landscape. The other problems include the unkempt public space, and then the bad condition of some buildings and monuments, which also creates a certain negative image of Palmovka.

Despite these negatives, Palmovka is very positively represented in some aspects. This is mainly related to its geographical location. At the same time, Palmovka is often referred as an atypical and specific part of the city. It contains a number of interesting and diverse places creating a specific mix of urban and historical layers. Also the rich history of Palmovka still plays an important role in the terms of its connection with the future development.

The landscape of Palmovka has been very dynamic for a long time and its future is being negotiated between a large numbers of actors. They agree that the potential and at the same time the risks of this development can be linked to this landscape. The greatest risk is certainly the transformation of Palmovka without a unified concept or a vision, which makes the area even more chaotic and will contribute to the much more difficult integration of Palmovka into the urban structure.

Based on my research, there are two main recommendations concerning the future development of the Palmovka landscape. The main recommendations focus on the importance of the creating a comprehensive regulatory plan for the entire territory. At the same time, there is a need for consensus on the future of individual and the other types of transportation.

Based on my research knowledge, Palmovka is clearly a landscape that has enormous potential for the development. But it still remains a territory that lacks a unifying character and structure. It also lacks a clear and sustainable development plan. Despite the lack of a regulatory plan for this area, people attach importance to the fact that some things are beginning to change for the better. Hopefully in the future, the short-term interventions will be followed by the completion of the long-term vision called Palmovka 2030.

Použitá literatura

8jinak!. 2019. *Centrum Palmovka* [online]. [cit. 2019-04-03] Dostupné z: <http://8jinak.cz/content/centrum-palmovka>

ARNSTEIN, Sherry. 2019. A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association* [online]. 85(1), 24-34 [cit. 2019-04-03]. Online ISSN 1939-0130. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/pdf/10.1080/01944363.2018.1559388?needAccess=true>

BEČKOVÁ, Kateřina. 2009. *Nádraží a železniční tratě: Zaniklé, proměněné a ohrožené stavby*. [1. díl]. Praha: Paseka. Zmizelá Praha. ISBN 978-80-7185-991-8.

BURAWOY, Michael. 2009. *The extended case method: four countries, four decades, four great transformations, and one theoretical tradition*. Berkeley: University of California Press. ISBN 978-0-520-25901-0.

CABERNET. 2006. *Sustainable brownfield regeneration* [online]. Cabernet coordination team, Land Quality Management Group, University of Nottingham [cit. 2019-04-03]. ISBN 0-95477474-5-3. Dostupné online: <https://www.yumpu.com/en/document/read/38906007/sustainable-brownfield-regeneration-cabernet-network-report>

CÍLEK, Václav. 2004. *Vstoupit do krajiny: o přírodě a paměti středních Čech*. Praha: Středočeský kraj. ISBN 80-86569-58-6.

COUCH, Chris a FRASER, Charles. 2003. Introduction: the European Context and Theoretical Framework. In COUCH, Chris, FRASER, Charles a PERCY, Susan (eds.). *Urban Regeneration in Europe* [online]. Oxford: Wiley-Blackwell [cit. 2019-04-03]. Online ISBN:9780470690604. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9780470690604>

COSGROVE, Denis E. 1998. *Social formation and symbolic landscape*. Madison: University of Wisconsin Press. ISBN 0-299-15514-5.

Český statistický úřad. 2001. *Sčítání lidu, domů a bytů 2001*.

Český statistický úřad. 2011. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*.

DAŇKOVÁ, Hana. 2015. In BLAŽKOVÁ, Tereza a ČERVINKOVÁ, Petra. *Krajina jako antropologická čítanka*. Praha: Togga, spol. s r.o. Steam. ISBN 978-80-7476-039-6.

DAVIDSON, Mark a LEES, Loretta. 2005. New-Build 'Gentrification' and London's Riverside renaissance. *Environment and Planning A* [online]. 37 (7), 1165-1190 [cit. 2019-04-03]. Online ISSN: 1472-3409. Dostupné z: <https://wordpress.clarku.edu/mdavidson/files/2011/04/Davidson-and-Lees-2005-New-Build-Gentrification.pdf>

DESENA, Judith N. a KRASE, Jerome. 2015. Brooklyn Revisited: An Illustrated View from the Street 1970 to the Present. *Urbanities* [online]. 5 (2), 3-19 [cit. 2019-04-03]. ISSN 2239-5725.

Dostupné z: http://www.anthrojournal-urbanities.com/docs/tableofcontents_9/3%20-%20Desena%20&%20Krase%20Art.pdf

DOUCET, Brian. 2010. *Rich cities with poor people: waterfront regeneration in the Netherlands and Scotland*. Utrecht: Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap. Netherlands geographical studies. ISBN 978-90-6809-434-3.

DUNCAN, James. S. a DUNCAN, Nancy. 1988. (Re)reading the landscape. *Environment and Planning D: Society and Space* [online]. 6(2), 117–126 [cit. 2019-04-03]. Online ISSN 1472-3433. Dostupné z:

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1068/d060117#articleCitationDownloadContainer>

Evropská úmluva o krajině. 2000. [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z:

[https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/\\$FILE/OZV_cesky_text_EoUK_20170220.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/$FILE/OZV_cesky_text_EoUK_20170220.pdf)

Geoportál ČÚZK. 2019. *Geoprohlížeč* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>

GIBAS, Petr a Pauknerová, Karolína. 2009. Mezi pravěkem a industriálem: několik poznámek k antropologii krajiny. *Český lid* [online]. 96(1), 131-146 [cit. 2019-04-03]. ISSN 0009-0794. Dostupné z:

https://www.academia.edu/385392/Mezi_Pravekem_a_Industrialem_Nekolik_Poznamek_K_Antropologii_Krajiny

GIBAS, Petr. 2010. BALLET AMIDST FENCES: PLACELESSNESS AND PLACE-ATTACHMENT IN ONE PRAGUE SUBURB. *Slovenský národopis / Slovak Ethnology* [online]. 58(5), 584-597 [cit. 2019-04-03]. ISSN 13351303.

GIBAS, Petr. 2016. *Representation, process, experience: (post)industrial landscape in anthropological-geographical perspective* [online]. Praha. Dizertační práce (Ph.D.). Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Vedoucí dizertační práce Zdeněk Uherek [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/80652>

GLASS, Ruth. 1964. *Aspects of Change*. London: Centre for Urban Studies and MacGibbon & Kee.

GRABKOWSKA, Maja. 2015. Between gentrification and reurbanisation: the participatory dimension of bottom-up regeneration in Gdańsk, Poland. *Geografie. Sborník České geografické společnosti* [online]. 120(2), 210-225 [cit. 2019-04-03]. ISSN 1212-0014. Dostupné z: <https://www.geografie.cz/archiv/stahnout/72>

HafenCity Hamburg. 2019. *HafenCity - the genesis of an idea* [online]. Copyright © HafenCity Hamburg GmbH [cit. 07.04.2019]. Dostupné z: <https://www.hafencity.com/en/overview/hafencity-the-genesis-of-an-idea.html>

HAMNETT, Chris. 1991. The Blind Men and the Elephant: The Explanation of Gentrification. *Transactions of the Institute of British Geographers* [online]. 1991, 16(2), 173-189 [cit. 2019-04-03]. ISSN 00202754. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/271814037_The_Blind_Men_and_the_Elephant_The_Explanation_of_Gentrification

HANNIGAN, John A. 1995. The postmodern city: A new urbanization?. *Current Sociology* [online]. 1995, 43(1), 151-205 [cit. 2019-04-03]. ISSN 00113921. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/001139295043001017>

HEČKOVÁ, Michaela. 2016. *O městech a lidech*. Ústí nad Orlicí: Piána na ulici. ISBN 978-80-270-1016-5.

HIRSCH, Eric. 1995. Landscape: Between space and place. In HIRSCH, Eric a Michael O'HANLON. *The anthropology of landscape: perspectives on place and space*. Oxford: Clarendon Press, 1995. Oxford studies in social and cultural anthropology. ISBN 0-19-828010-6.

HORČÁKOVÁ, Václava, SEMOTANOVÁ, Eva, TOMEŠ, Josef, ŠIMŮNEK Robert a ŽEMLIČKA, Josef. 2006. *Praha-Libeň* [Měřítko různá]. [1.] vydání. Praha: Historický ústav AV ČR. Historický atlas měst České republiky. ISBN 80-7286-077-1.

HRABAL, Bohumil. 1964. *Pábitelé: povídky*. 2. rozšířené vydání. Praha: Mladá fronta. Boje. Dostupné také z: <http://kramerius4.nkp.cz/search/handle/uuid:63a27030-81d3-11e4-a0ea-005056827e52>

HRABAL, Bohumil. 2008. *Něžný barbar: (pedagogické texty)*. V Mladé frontě 2. vyd. Praha: Mladá fronta. ISBN 978-80-204-1928-6.

INGOLD, Tim. 1993. The temporality of the landscape. *World Archaeology* [online]. 25(2), 152-174 [cit. 2019-04-03]. ISSN 00438243. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/124811?seq=1#page_scan_tab_contents

Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy. Kancelář veřejného prostoru. 2014. *Koncepce pražských břehů*. [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://app.iprpraha.cz/js-api/app/archivup/>

Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy. 2019a. *Archiv ÚP*. Seznam schválených plánů [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://app.iprpraha.cz/js-api/app/archivup/>

Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy. 2019b. *Dvě Prahy* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://www.dveprahy.cz/>

Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy. 2019c *Návrh Metropolitního plánu* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://plan.iprpraha.cz/cs/metropolitni-plan>

Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy. 2019d. *Regulační plány Státní regulační komise 1920 – 1939* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://app.iprpraha.cz/js-api/app/srk/>

Institut plánování a rozvoje hl. města Prahy. 2019e. *Smíchov City - architektonická soutěž* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://www.iprpraha.cz/smichovcitysoutez>

JUNGMANN, Jan. 2010. *Libeň: zmizelý svět*. Praha: Muzeum hl. města Prahy. ISBN 978-80-85394-79-5.

KANDERT, Josef. ed. 1999. *Filipov - II.: informatoria katedry sociologie Institutu sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Fakulta sociálních věd UK. ISBN 80-238-5397-X.

KARSTEN, Lia. 2003: Family gentrifiers: Challenging the city as a place simultaneously to build a career and to raise children. *Urban Studies* [online]. 40(12), 2573-2584 [cit. 2019-04-03]. Online ISSN 1360-063X. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1080/0042098032000136228>

KOSTELECKÝ, Tomáš, PATOČKOVÁ, Věra a ILLNER, Michal. 2012. Problémové rezidenční čtvrti a politiky k jejich regeneraci v postsocialistickém městě — studie Prahy. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* [online]. 48(1), s. 39-63 [cit. 2019-04-03]. ISSN 0038-0288. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/48ad0b83cd295a904181f2e3c2746fa213cfa391_Problemove%20rezidenčni%20ctvrti.pdf

KISS, Eva. 2002. Restructuring in the industrial areas of Budapest in the period of transition. *Urban Studies* [online]. 39(1), 69 [cit. 2019-04-03]. ISSN 00420980. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1080/00420980220099078>

KRASE, Jerome. 1976. Reactions to the Stigmata of Inner City Living. *Journal of Sociology and Social Welfare* [online]. 4(7), 997-1010 [cit. 2019-04-07]. ISSN 01915096. Dostupné z: <https://scholarworks.wmich.edu/https://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1217&context=jsswgi/viewcontent.cgi?article=1217&context=jssw>

KRATOCHVÍL, Petr. 2015. *Městský veřejný prostor*. Praha: Zlatý řez. ISBN 978-80-88033-00-4.

KRIŠTUF, Petr, ZÍKOVÁ, Tereza, ČULÍKOVÁ, Lucie et al. 2015. *Výzkum krajiny: vybrané antropologické a archeologické metody*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 978-80-261-0475-9.

KUBEŠ, Jan. 2017. Gentrifikace a fyzická modernizace vnitroměstských čtvrtí Českých Budějovic. *Geographia Cassoviensis* [online]. XI: 2 [cit. 2019-04-03]. Online ISSN 2454-0005. Dostupné z: http://www.pf.jcu.cz/structure/departments/kge/upload/files/Kubes_clanek.pdf

LEES, Loretta, SLATER, Tom a K. WYLY, Elvin. 2008. *Gentrification*. New York: Routledge. ISBN 978-0-415-95036-7. Dostupné také z: <http://www.loc.gov/catdir/toc/ecip077/2006103339.html>

LÉVI-STRAUSS, Claude. 1996. *Myšlení přírodních národů*. Liberec: Dauphin. Ethnos. ISBN 80-86019-25-X.

LÉVI-STRAUSS, Claude. 2011. *Smutné tropy*. Vydání 2. Praha: Rybka. ISBN 978-80-87067-11-6.

LYNCH, Kevin. 2004. *Obraz města*. Praha: Polygon. ISBN 80-7273-094-0.

MALINOWSKI, Bronisław. 1984. *Argonauts of the western Pacific: an account of native enterprise and adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*. Reissued. Prospect Heights: Waveland Press. ISBN 0-88133-084-1.

Mapy.cz. 2019. *Mapy.cz* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.6252330&y=49.8022514&z=8>

MASSEY, Doreen. 2006. Landscape as a Provocation Reflections on Moving Mountains. *Journal of Material Culture* [online]. 11 (1-2): 33–48 [cit. 2019-04-03]. Online ISSN 1460-3586 Dostupné z: https://oro.open.ac.uk/7227/1/Journal_of_material_culture_pdf_version.pdf

MČ Praha 8. 2019. *MČ Praha 8* [online]. Copyright © 2012 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.praha8.cz>

Metrostav Development. 2019. *Nové centrum Palmovka Praha 8 - Metrostav Development* [online]. Copyright © Metrostav Development a.s. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.metrostavdevelopment.cz/cs/komercni-projekty/4/nove-centrum-palmovka->

Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. 2008. *Národní strategie regenerace brownfieldů* [online]. Praha [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://www.cityinvestczech.cz/data/files/strategie-regenerace-vlada-1079.pdf>

MUSIL, Jiří. 2001. Vývoj a plánování měst ve střední Evropě v období komunistických režimů: Pohled historické sociologie / Urban Development and Planning in Central Europe under Communist Regimes. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* [online]. 37(3), s. 275-296 [cit. 2019-04-03]. ISSN 00380288. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/7cea41b5665767cbdc0e2443c161762422878d7_144_01-3MUSIL.pdf

OUŘEDNÍČEK, Martin, ŠIMON, Martin a KOPEČNÁ, Martina. 2015. The reurbanisation concept and its utility for contemporary research on post-socialist cities: the case of the Czech Republic. *Moravian Geographical Reports* [online]. 23(4), 26-35 [cit. 2019-04-03]. ISSN 1210-8812. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/ourednicek_simon_kopecna_2015_4_mgr.pdf

Palmovka Teď!. 2019. [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.palmovkated.cz/>

- PAUKNEROVÁ, Karolína. 2012. In SOUKUPOVÁ, Blanka, HROCH, Miroslav, SALNER, Peter a GODULA-WĘCŁAWOWICZ, Róża. *Úvod do urbánní antropologie* [online]. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze [cit. 2019-04-03]. ISBN 978-80-87398-32-6. Dostupné z: <http://fhs.cuni.cz/FHS-543-version1-ucebnicemesto2.pdf>
- PAUKNEROVÁ, Karolína a GIBAS, Petr. 2015. In BLAŽKOVÁ, Tereza a ČERVINKOVÁ, Petra. *Krajina jako antropologická čítanka*. Praha: Togga, spol. s r.o. Steam. ISBN 978-80-7476-039-6.
- PINK, Sarah. 2006. *The Future of Visual Anthropology. Engaging the Senses* [online]. New York: Routledge [cit. 2019-04-03]. ISBN: 0-415-35764-0 (hbk). Dostupné z: <https://stosowana.files.wordpress.com/2010/09/sarah-pink-future-of-visual-anthropology-1.pdf>
- POSTL, Karel. 1818. Pohled na Libeň [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Karel_Postl_Blick_auf_Liben.jpg
- PRO CEDOP s.r.o. 2018. *Územně technická studie železniční zastávky v prostoru Balabenka – U Kříže* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.praha8.cz/file/nVX/Uzemne-technicka-studie-Zeleznicni-zastavky-v-prostoru-Balabenka-U-Krize.pdf>
- PROCES – Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o. 2015. *Strategický plán udržitelného rozvoje městské části Praha 8 na období 2017–2026* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.praha8.cz/strategicke-dokumenty.html>
- ROBERTS, Peter. 2000. The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration. In ROBERTS, Peter a SYKES, Hugh. *Urban regeneration: a handbook*. London: Sage Publications, 2000. ISBN 0-7619-6716-8.
- RODMAN, Margaret C. 1992. Empowering place: Multilocality and multivocality. *American Anthropologist* [online]. 94(3), 640-656 [cit. 2019-04-03]. ISSN 00027294. Dostupné z: http://www.orient.su.se/polopoly_fs/1.205025.1412083494!/menu/standard/file/Empowering%20Place.pdf
- ROZKOŠNÁ, Blanka a JAKUBEC, Pavel. 2004. *Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech*. Brno: Era. ISBN 80-86517-64-0.
- SEAMON, David. 1979. *A Geography of the Lifeworld: Movement, Rest & Encounter* [online]. London: Croom Helm [cit. 2019-04-03]. ISBN 0856648450. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/262179403_A_Geography_of_the_Lifeworld_Movement_Rest_Encounter
- SILVERMAN, David. 2005. *Ako robiť kvalitatívny výskum: praktická príručka*. Bratislava: Ikar. Pegas. ISBN 80-551-0904-4.

SMITH, Neil. 1979. Toward a Theory of Gentrification: A Back to the City Movement by Capital, not People. *Journal of the American Planning Association* [online]. 45 (4): 538-548 [cit. 2019-04-03]. ISSN 0194-4363. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01944367908977002>

SMITH, Neil. 1987: Of yuppies and housing: gentrification, social structuring and the urban dream. *Environment and Planning D: Society and Space* [online]. 5(2), 151-172 [cit. 2019-04-03]. Online ISSN 1472-3433. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1068/d050151>

STRAUSS, Anselm L. a CORBIN, Juliet M. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie* [online]. Boskovice: Albert [cit. 2019-04-03]. SCAN. ISBN 80-85834-60-X. Dostupné z: <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-28.html>

SZTOMPKA, Piotr. 2007. *Vizuální sociologie: fotografie jako výzkumná metoda*. Praha: Sociologické nakladatelství. Základy sociologie. ISBN 978-80-86429-77-9.

SYKORA, Luděk. 1993. City in Transition: The Role of Rent Gaps in Prague's Revitalization. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie* [online]. 84, No. 4, pp. 281–293 [cit. 2019-04-03]. ISSN 1467-9663. Dostupné z: https://www.academia.edu/4226540/CITY_IN_TRANSITION_THE_ROLE_OF_RENT_GAPS_IN_PRAGUES_REVITALIZATION

TEMELOVÁ, Jana a NOVÁK, Jakub. 2007. Z průmyslové čtvrti na moderní městské centrum: proměny ve fyzickém a funkčním prostředí centrálního Smíchova. *Geografie. Sborník České geografické společnosti* [online]. 112(3), 79-97 [cit. 2019-04-03]. ISSN 1212-0014. Dostupné z: http://urrlab.cz/sites/default/files/temelova_j._novak_j._2007_z_prumyslove_ctvrti_na_moderni_mestske_centrum_promeny_ve_fyzickem_a_funkcnim_prostredi_centralniho_smichova.pdf

TEMELOVÁ, Jana a OUŘEDNÍČEK, Martin. 2008. Suburbanizace: nikoli nutně negativní jev. *Stavební fórum*. 20. 6. 2008. ISSN 1213-9785.

TUAN, Yi-fu. 1977. *Space and place: the perspective of experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press. ISBN 978-0-8166-3877-2.

UHEREK, Zdeněk a BERANSKÁ, Veronika. 2014. *Analýza uživatelů a užívání městského veřejného prostoru hl. m. Prahy*. Praha: Etnologický ústav AVČR, 2014.

UNIT architekti, s.r.o. 2017. *Analytická studie oblasti Palmovka. Součást přípravy projektu Vize Palmovka 2030* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.praha8.cz/file/iMx/Palmovka-analyticka-studie-oblasti-UNIT-digitalni.pdf>

UNIT architekti, s.r.o. 2018a. *Intervence Palmovka Nový mobiliář Na Žertvách a u Divadla* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.praha8.cz/file/JaY/Intervence-Palmovka-Novy-mobiliar-Na-Zertvach-a-u-Divadla.pdf>

UNIT architekti, s.r.o. 2018b. *Intervence Palmovka. Infocentrum s rozhlednou* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.praha8.cz/file/HaY/Intervence-Palmovka-Infocentrum-s-rozhlednou.pdf>

UNIT architekti, s.r.o. 2018c. *Intervence Palmovka. Kavárna Palmovka* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.praha8.cz/file/IaY/Intervence-Palmovka-kavarna-Palmovka.pdf>

UNIT architekti, s.r.o. 2018d. *Studie veřejného prostranství v oblasti křižovatky Palmovka* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.praha8.cz/file/4HX/Studie-verejneho-prostranstvi-v-oblasti-krizovatky-Palmovka.pdf>

UNIT architekti, s.r.o. 2018e. *Studie veřejného prostranství v oblasti křižovatky Palmovka - řešení předprostoru nové budovy úřadu MČ Praha 8* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.praha8.cz/file/H3X/Reseni-predprostoru-nove-budovy-uradu-MC-Praha-8.pdf>

UNIT architekti, s.r.o. 2018f. *Palmovecký kopec - urbanistická vize lokality* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.praha8.cz/file/U3X/Palmovecky-kopec-urbanisticka-vize-lokality-2018.pdf>

WARD, Kevin a JAYNE, Mark. 2017. *Urban theory: new critical perspectives*. London: Routledge, Taylor & Francis Group. ISBN 978-1-138-79338-5.

WARDE, Alan. 1991. Gentrification as Consumption: Issues of Class and Gender. *Environment and Planning D: Society and Space* [online]. 9(2), 223–232 [cit. 2019-04-03]. Online ISSN 1472-3433. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1068/d090223>

Vodohospodářský rozvoj a výstavba a. s. 2018. *PALMOVKA 2030 – MOŽNOSTI REVITALIZACE TOKU ROKYTKY. Studie proveditelnosti revitalizace* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.praha8.cz/file/jEZ/STUDIE-Rokytky.pdf>

WYLIE, John. 2007. *Landscape*. London: Routledge. ISBN 978-0-415-34144-8. Dostupné také z: <http://www.loc.gov/catdir/toc/ecip078/2007001873.html>

Teze Diplomové práce

PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Univerzita Karlova

Fakulta sociálních věd

Institut sociologických studií

Předpokládaný název práce: Palmovka – trhlina v městské struktuře

Student: Bc. David Platil

Obor: Sociologie

Konzultant: Doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

1. Námět práce zahrnující formulaci a vstupní diskusi poznávacího problému. (stručná charakteristika a stávající literatury k němu)

Cílem mé diplomové práce je na základě výstupů kvalitativního výzkumu a dalších informačních zdrojů popsat, pochopit a interpretovat městskou krajinu Palmovky, jakým způsobem je konstruována, využívána a přetvářena, jakožto specifická část Prahy, a v aplikované formě konkrétními doporučeními napomoci vytvoření vize urbanistického rozvoje tohoto území. Stejně jako v jiných městech v Evropě a USA se i v pražském kontextu šíří trend zahušťování centra, tedy zastavování a transformace bývalých industriálních zón neboli brownfields oproti výstavbě na okrajích měst. Dřívější převážně průmyslové čtvrti širšího jádra města v důsledku deindustrializace procházejí radikální proměnou (Temelová a Novák 2007). Příkladem může být pražský Anděl nebo Karlín. K těmto čtvrtím je Palmovka často přirovnávána. Na rozdíl od nich je však zástupcem plejády neuskutečněných urbanistických vizí minulého století a dosud nějakou dlouhodobou konkrétní vizi rozvoje postrádá, čímž především podle názoru architektů a politiků toto území trpí. Zásadním problémem, který ve své studii řeším, je tedy jednak otázka současného stavu Palmovky, dále hledání vize pro její rozvoj.

Palmovka je bezesporu místem, které je konceptualizováno mnoha rovinami historické paměti, což je patrné i v etymologii názvu vycházejícího z původní viniční usedlosti stojící až do konce devatenáctého století nedaleko současné křižovatky. Historickou pamětí Palmovky se prolíná mnoho důležitých rovin. Jednak je to zemědělská a později industriální minulost promítnuta i do existence železniční trati prostupující dříve srdcem tohoto pražského předměstí. Kromě Josefova je Libeň také místem, s kterým je v Praze nejvíce spojena přítomnost židovského obyvatelstva obývajícího zdejší ghetto nedaleko dnešního Libeňského mostu. Další rovinou paměti může být označena jako hrabalovská Libeň, protože spisovatel Bohumil Hrabal byl s Libní až do své smrti neodmyslitelně spjat a dodnes je po něm pojmenované veřejné prostranství v oblasti Palmovky známé jako náměstí Bohumila Hrabala (Horčáková a kol. 2006).

Myslím si, že nejen díky své bohaté historii, ale i dopravnímu napojení nebo zeleni a sepjetí s Vltavou je Palmovka územím, jež má v rámci Prahy velký potenciál. Ten je však nutné nejprve identifikovat, a zároveň i pochopit, kterým směrem by se vývoj tohoto území měl nejlépe ubírat. Problémem Palmovky nebo obecně Dolní Libně je především podle architektů a urbanistů právě absence jednotné vize a nějaké konkrétní uchopitelnosti. Pro

návštěvníky je složité se v tomto území orientovat a jednoznačně jej definovat. Není jasné, kde končí město a začíná městská divočina, neboli nevyhraněný a neudržovaný prostor po zbořených továrnách a zbytcích železniční trati, který zarůstá náletovými dřevinami. Proto se domnívám, že je důležité zaměřit se na tento specifický charakter území Palmovky a především na to, jak jej reprezentují a konstruuji nejenom samotní obyvatelé Libně, ale i další uživatelé tohoto prostoru a důležití aktéři účastníci se vyjednávání o budoucí podobě tohoto místa. Jakým směrem by se měl ubírat rozvoj Palmovky, co tomuto prostoru chybí, co je na něm špatně a co by naopak mělo být zachováno? Nejdříve je však nutné identifikovat skupiny obyvatel, kteří tento veřejný prostor užívají, a kteří se k němu nějak významně vztahují, abych mohl získat vhled do jejich potřeb a nároků na tento prostor, a zároveň zachytit jeho pozitiva i negativa a možnost budoucí proměny.

Hlavním cílem této práce je tedy nejprve analyzovat prostor Palmovky v kontextu historické paměti tohoto místa, jeho minulého, současného i budoucího rozvoje, popsat jej a identifikovat jeho významné rysy. Zajímá mě, čím je Palmovka podobná například jiným pražským územím a čím je naopak specifická svým charakterem. Důležitou je v tomto smyslu otázka reprezentace charakteru tohoto území. Ptám se, jak jej reprezentují obyvatelé Palmovky nebo i další uživatelé zdejších veřejných prostorů. Další otázkou je, jakým způsobem podoba Palmovky (architektonická, urbanistická, estetická atd.) ovlivňuje smýšlení lidí o této části Prahy a jakým způsobem toto smýšlení ovlivňuje a přetváří postupná proměna Palmovky a budoucí plány s tímto územím. Z této otázky vyplývá i další cíl této práce, rozpoznat rozvojový potenciál Palmovky a v tomto smyslu přijít i s konkrétními doporučeními pro toto území, protože není mým záměrem, aby práce zůstávala pouze v rovině čistě akademické. Zároveň mě také zajímá, jak budoucí rozvoj Palmovky artikulují jednotliví aktéři v území a jak o něm vyjednávají.

Svou práci jsem se rozhodl ukotvit především v literatuře věnované městské krajině a transformaci města. Na krajinu, potažmo na město se můžeme dívat ze dvou hlavních pohledů: Objektivisticky (deskriptivně analyticky) nebo konstruktivisticky. Objektivistické vnímání se na krajinu zaměřuje především jako na prostor, který stojí vně nás a který si s sebou nese určité jasné dané problémy. Abych byl konkrétnější, uvedu příklad problému městské regenerace a gentrifikace, které patří mezi důležitá témata sociální geografie. Pro město a jeho části jsou kriticky důležité možnosti rozvoje – čtvrti bez rozvoje stagnují nebo přímo upadají, naopak rozvíjející se čtvrti žijí bohatým městským životem. Potenciál

rozvoje spočívá v jejich reurbanizaci. Obdobně jako v jiných městech v Evropě a USA, jak uvádějí Temelová s Novákem (2007), se i v pražském kontextu šíří trend zahušťování centra. Projevy tohoto trendu lze pozorovat i v souvislosti s vytvářením nového Metropolitního plánu Prahy. Jeho tvůrci z Institutu plánování a rozvoje propagují zastavování centra města na úkor jeho rozšiřování do krajiny. Slovem zahušťováním se přitom nemyslí pouze výstavba ve stavebních prolukách, ale mnohem širěji i zastavování a transformace volných ploch, např. brownfields. Dřívější převážně průmyslové čtvrti širšího jádra města v důsledku deindustrializace procházejí postupnou, nicméně radikální proměnou, která se projevuje městskou regenerací a s tím související gentrifikací. Do území přicházejí noví obyvatelé s vyšším socioekonomickým statutem a původní obyvatelé jsou postupně vytlačováni především kvůli zvyšujícím se cenám nájmu, čímž se mění kromě architektonického a fyzicko-geografického charakteru území i jeho demografie.

Mezi pražské čtvrti, které podobnými procesy v posledních desetiletích prošly, lze zařadit například Smíchov v oblasti kolem křižovatky Anděl (Temelová a Novák 2007) nebo Karlín. Podobně jako tyto části Prahy se i oblast kolem stanice metra linky B v Libni Palmovka stala krajinou transformace z průmyslové části města na kancelářskou a obchodní čtvrť, protože i zde se nacházejí rozsáhlé bývalé průmyslové plochy a fragmenty zrušené železniční tratě. Oproti situaci v nedalekém Karlíně je však tato její proměna mnohem pomalejší a z urbanistického hlediska méně korigovaná, protože Palmovka nemá regulační plán. Podle místních politiků či architektů má Palmovka sice obrovský potenciál rozvoje, avšak ten je dlouhodobě nenaplněný. V tomto pohledu je tedy Palmovka vnímána jako problémová krajina, která nutně potřebuje nějakou proměnu. Je tomu skutečně tak, je to jediné chápání Palmovky? Na příkladu této městské krajiny mě tedy zajímá, v čem reprezentace tohoto území jako nedokončeného projektu spočívá a jaké jsou její další úrovně. Je Palmovka z pohledu různých aktérů skutečně místem, které nutně potřebuje radikální proměnu nebo se jedná o příjemné místo k životu, jehož současná podoba má být co nejvíc zachována? Jaká jsou v tomto smyslu očekávání (naděje a obavy) jednotlivých aktérů související s rozvojem Palmovky? A jak s tím souvisí gentrifikace?

Proti objektivistickému pohledu na město, který je typický pro sociální geografii, stavím přístup typický pro sociální antropologii. Krajina není jen něčím a priori, ale je do jisté míry konstruována našimi představami o ní. V tomto smyslu budu odkazovat

především na českého antropologa Petra Gibase, podle kterého lze krajinu, tzn. i městskou čtvrť chápat ve třech vzájemně propojených rovinách: reprezentace, procesuality a prožitku. Krajina resp. v tomto případě čtvrť je nejen místem, kde se protínají významy, symboly a mocenské tenze, je polem změny a vyjednávání o této změně. Zároveň i my jakožto lidé krajinu zažíváme a jsme její součástí, určitým způsobem ji zakoušíme. Gibas ve své dizertační práci (2016) prováděl výzkum postindustriální krajiny Kladna, Ostravy a Mostu, přičemž jeho teoretickým základem bylo právě porozumění krajině ve třech rovinách: reprezentace-proces-zkušenost. Přiznává, že krajina je velmi nejednoznačný termín, a proto se pokouší o syntézu těchto tří přístupů k jejímu pochopení.

I pro mě je výzkum Palmovky jako nenaplněného projektu a čtvrti, pro kterou politici a architekti hledají vizi rozvoje, velkou výzvou nejenom z metodologického, ale i z teoretického hlediska. Podobně jako Gibas se v této práci soustředím na tři roviny krajiny Palmovky. Zajímá mě, jak je Palmovka a její současná podoba reprezentovaná, jaká je procesualita její transformace a s ní související gentrifikace a jaké zkušenosti a prožitky s sebou přináší lidem, kteří jsou s tímto územím v kontaktu. Můj výzkum věnovaný území Palmovky tedy vychází ze dvou odlišných pohledů na město, potažmo na městskou krajinu: objektivistický pohled sociální geografie založený na výzkumu problému využití městského prostoru a postmoderní pohled sociální antropologie, který se zaměřuje na nejednoznačnost a multidimenzionalitu chápání (městské) krajiny.

Poslední důležitou teoretickou součástí mé práce budou publikace věnující se přímo historii, a různým rovinám její historické paměti. V tomto smyslu využiji především knihu *Libeň: Zmizelý svět* (Jungman 2010) a pak také historicko-geografický sborník *Praha-Libeň* (Horčáková a kol. 2006). Neobyčejným pomocníkem ve výzkumu mi bezesporu budou různé historické mapy Libně, staré letecké snímky nebo fotografie Palmovky, které mi poskytnou užitečné srovnání minulého a současného stavu Palmovky.

2. Předpokládané metody zpracování a předběžná struktura práce

Celou práci chci koncipovat jako případovou studii rozlohou relativně malé lokality v Praze, která je však složitě ohraničitelná a nejednoznačně definovaná, a proto předpokládám, že výběr mých informátorů nebude konkrétně geograficky omezen. Nejdůležitějšími se mi z hlediska zdrojů dat výzkumu jeví polostrukturované kvalitativní rozhovory především s obyvateli zkoumané lokality, jejichž součástí budou témata týkající

se historie Palmovky, jejího minulého i budoucího vývoje, její identity a obecně místního života, dalším velkým tématem budou i samotné veřejné prostory na Palmovce, jejich benefity a deficity, způsoby užívání a například možnosti kvalitativního zlepšení. Informátory plánuji získávat především prostřednictvím facebookové stránky obyvatel Libně nebo na základě kontaktování místních občanských sdružení. Protože chci, aby v rozhovorech zazněly co možná nejpestřejší hlasy jak pamětníků, tak střední generace, mladých dospělých, mužských i ženských uživatelů veřejných prostorů na Palmovce, výběr informátorů nebude náhodný, ale definuji je na základě těchto kategorií. K dalším informátorům se chci dostávat metodou snowball. Přínosem bude i expertní rozhovor se zástupci MČ Praha 8, s developery nebo se zástupci některého z místních občanských sdružení. Specifickým hlasem pro můj výzkum bude i Židovská obec v Praze, která vlastní zdejší synagogu, ke které se váže bohatá minulost. Vedle těchto formálních rozhovorů plánuji i rozhovory neformální, které budou součástí samotného pozorování koloritu a užívání veřejných prostorů na Palmovce. Sekundárním zdrojem dat pro mě nepochybně budou i fotografické snímky nebo jiné vizuální materiály, dále také mapy a architektonické studie, případně demografické statistiky. Kromě toho uvažuji i o využití mentálních map a fotografií terénu při rozhovorech s místními obyvateli. Dalším zajímavým materiálem pro mě budou, předpokládám, i internetové stránky MČ Praha 8 nebo již zmíněné facebookové stránky místních občanských sdružení.

Práci jsem se rozhodl rozdělit do tří logicky uspořádaných celků, na teoretickou, metodologickou a analytickou část. Pro můj výzkum je nejdůležitější téma transformace městského prostoru, a proto se v teoretické části chci nejprve věnovat tomuto tématu. Dále bych rád představil diskurzy, které se postupně v historii věnovaly tematice veřejného prostoru, a které také ovlivňují mé vlastní chápání tohoto termínu. Poslední důležitou kapitolou teoretické části bude představení zkoumaného území Palmovky, jeho historických proměn a současného charakteru.

V navazující metodologické části práce představím nejprve výzkumné cíle a hlavní výzkumné otázky, poté také samotné metody výzkumu zahrnující polostrukturované kvalitativní rozhovory, pozorování atd. Rovněž uvedu i zdroje dat, z kterých jsem při analýze výsledků výzkumu vycházel, a způsob analýzy těchto dat. Na závěr této části práce se obrátím k svému vlastnímu výzkumnému postavení během sběru dat, protože si myslím, že reflexe výzkumu je nezbytnou součástí každé badatelské práce, obzvlášť sociálně-vědní.

Vlastní analytickou část práce plánuji rozdělit na tři oddíly. První bude zaměřen především na Palmovku a její identitu, historii, současnost a budoucí vývoj. Chci toto území představit na základě různých rovin, které se do ní promítají skrz její historii i současnost. Druhý oddíl bude zaměřen přímo na konkrétní reprezentace krajiny Palmovky různými aktéry v tomto území. Poslední oddíl analytické části práce bude představovat nadcházející vývoj území Palmovky a vyjednávání o něm různými aktéry, zároveň bude zahrnovat už konkrétní doporučení, které z výsledků analýzy vyplývají pro budoucí rozvoj Palmovky ve prospěch místních obyvatel a obecně uživatelů zdejších veřejných prostor.

Předběžná struktura práce:

Úvod

1. Teoretická část

a. Urbánní krajina

- i.** Teoretické vymezení krajiny
- ii.** Objektivistický pohled na městskou krajinu
- iii.** Postmoderní pohled na městskou krajinu

b. Transformace městského prostoru

- i.** Deindustrializace a vznik brownfields
- ii.** Městská regenerace
- iii.** Gentrifikace

2. Metodologická část

a. Výzkumné cíle a otázky

- i.** Jaký má krajina Palmovky charakter?
- ii.** Jak je Palmovka reprezentována a konstruována jednotlivými aktéry v území?
- iii.** Jakou podobou by měla mít vize rozvoje Palmovky?

- b.** Metody výzkumu a zdroje dat
    - i.** Polostrukturované rozhovory
    - ii.** Expertní rozhovory
    - iii.** Zúčastněné a nezúčastněné pozorování
    - iv.** Oficiální dokumenty, studie a statistická data
  - c.** Informátoři
  - d.** Analýza získaných dat
  - e.** Reflexe vědecké práce a vývoj projektu
- 3.** Analytická část
- a.** Palmovka jako zkoumané území
    - i.** Geografické vymezení Palmovky
    - ii.** Historické proměny Palmovky
    - iii.** Současný charakter Palmovky
  - b.** Reprezentace krajiny Palmovky
    - iv.** Identita a Palmovky
    - v.** Historie jako součást identity Palmovky
    - vi.** Reprezentace architektonické a urbanistické podoby
    - vii.** Sociální dimenze Palmovky
    - viii.** Problémy a deficity území
    - ix.** Pozitiva Palmovky
    - x.** Veřejný prostor na Palmovce a jeho využití
  - c.** Možná vize pro Palmovku

- xi. Aktéři a důležití hráči na Palmovce
- xii. Procesualita vyjednávání o budoucí podobě Palmovky
- xiii. Potenciál a negativní hrozby vývoje
- xiv. Transformace Palmovky v českém i zahraničním kontextu
- xv. Doporučení budoucímu vývoji Palmovky

Závěr

Summary

3. Očekávané výsledky, omezení a přínos práce

Omezením práce je jistě skutečnost, že není nikdy možné, aby ve výzkumu zazněly všechny hlasy, protože ne každý má o výzkum zájem a vždy se ke slovu dostávají především ti lidé, kteří se více zajímají o dění kolem sebe, tedy členové různých občanských sdružení nebo jinak politicky aktivní občané. Problémem může být i získávání přístupu k informátorům, které je v městském prostředí vždy o něco složitější než například na venkově nebo v nějaké uzavřenější lokalitě. Tuto nevyrovnanost se budu snažit reflektovat, a jak jsem již uvedl, dávat prostor hlasům, které jinak běžně nezaznívají, a to i v rámci neformálních rozhovorů přímo v terénu.

Cíle mé práce nespočívají jen v akademické rovině, ale i v rovině aplikované. Mým záměrem je nejenom na základě výsledků kvalitativního výzkumu popsat, pochopit a interpretovat krajinu Palmovky, jakým způsobem je konstruována, využívána a přetvářena, ale také přijít s konkrétními doporučeními dalšího urbanistického rozvoje tohoto území, která chci poskytnout Městské části Praha 8 a architektům, kteří zpracovávají dlouhodobou vizi Palmovka 2030 pro toto území. Tato doporučení nemusí mít pouze lokální platnost, ale lze s nimi pracovat i v rámci dalších městských území a veřejných prostor. Hlubším cílem práce je tedy napomoci rozvoji této pražské čtvrtě a podnítit diskuzi o současném stavu zdejších veřejných prostorů a o jejich budoucnosti.

4. Orientační seznam literatury

Níže následuje seznam publikací i elektronických zdrojů, které pravděpodobně využiji ve své práci:

AUGÉ, Marc. 1995. *Non-places: introduction to an anthropology of supermodernity*. London: Verso. ISBN 1-85984-051-5.

ARNSTEIN, Sherry. 1969. *A Ladder Of Citizen Participation*. *Journal of the American Institute of Planners* [online]. 35(4), 216-224 [cit. 2018-05-07]. DOI: 10.1080/01944366908977225. ISSN 0002-8991. Dostupné z: <http://www.participatorymethods.org/sites/participatorymethods.org/files/Arnstein%20ladder%201969.pdf>

BAZAC-BILLAUD, Laurent a Zdeněk UHEREK. 2000. *Slova města*. Praha: CEFRES. Cahiers du CEFRES. ISBN 80-86311-01-5. A0-88[A]

BLAŽKOVÁ, Tereza a Petra ČERVINKOVÁ. 2015. *Krajina jako antropologická čítanka*. Praha: Togga, spol. s r.o. Steam. ISBN 978-80-7476-039-6.

BURAWOY, Michael. 2009. *The extended case method: four countries, four decades, four great transformations, and one theoretical tradition*. Berkeley: University of California Press. ISBN 9780520259010.

FIREY, Walter. 1945 Sentiment and Symbolism as Ecological Variables. *American Sociological Review* [online]. 10(2), 140-148 [cit. 2019-01-18]. ISSN 00031224.

GEHL, Jan. 2012. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství. ISBN 978-80-260-2080-6.

GIBAS, Petr. 2010. Ballet amidst fences: Placelessness and place-attachment in one Prague suburb. *Slovenský národopis* [online], 5: s. 584-597 [cit. 2017-05-10]. ISSN 1339-9357. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=77759>

GIBAS, Petr. 2016. *Representation, process, experience: (post)industrial landscape in anthropological-geographical perspective* [online]. [cit. 2018-10-13]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/80652>. Vedoucí práce Zdeněk Uherek.

GIBAS, Petr, Karolína PAUKNEROVÁ a Marco STELLA. 2011. *Non-humans in social science: animals, spaces, things*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. ISBN 978-80-7465-010-9. S0-376.

GEERTZ, Clifford. 1973. *The interpretation of cultures: selected essays*. New York: Basic Books. ISBN 0-465-09719-7.

HALÍK, Pavel, Petr KRATOCHVÍL a Otakar NOVÝ. 1996. *Architektura a město*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0245-6.

HARVEY, David. 2012. *Rebel cities: from the right to the city to the urban revolution* [online]. New York: Verso [cit. 2018-05-07]. ISBN 978-1-84467-882-2. Dostupné z: http://abahlali.org/files/Harvey_Rebel_cities.pdf

HORSKÁ, Pavla, Jiří MUSIL a Eduard MAUR. 2002. *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa* [online]. Praha: Paseka [cit. 2017-11-21]. ISBN 80-7185-409-3. Dostupné z: <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-28.html>

HORČÁKOVÁ, Václava, Eva SEMOTANOVÁ, Josef TOMEŠ, Robert ŠIMŮNEK a Josef ŽEMLIČKA. 2006. *Praha-Libeň* [Měřítka různá]. [1.] vydání. Praha: Historický ústav AV ČR. Historický atlas měst České republiky. ISBN 80-7286-077-1.

JACOBS, Jane. 2013. *Smrt a život amerických velkoměst*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Dolní Kounice: MOX NOX. ISBN 978-80-905064-4-2.

JUNGMANN, Jan. 2010. *Libeň: zmizelý svět*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy. ISBN 978-80-85394-79-5.

KOSTELECKÝ, Tomáš, Věra PATOČKOVÁ a Michal ILLNER. 2012. Problémové rezidenční čtvrti a politiky k jejich regeneraci v postsocialistickém městě — studie Prahy. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* [online]. 48(1), s. 39-63 [cit. 2017-11-21]. ISSN 00380288. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=98c83409-3206-4bdb-8276-d09908682e20%40sessionmgr4010>

KRASE, Jerome. 2014. Reactions to the Stigmata of Inner City Living. *The Journal of Sociology & Social Welfare* [online]. Vol. 4: Iss. 7, Article 3. ISSN 0191-5096 Dostupné z: <http://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol4/iss7/3>

KRIŠTUF, Petr, Tereza ZÍKOVÁ, Lucie ČULÍKOVÁ, et al. 2015. *Výzkum krajiny: vybrané antropologické a archeologické metody*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 978-80-261-0475-9.

KUBEŠ, Jan. 2017. Gentrifikace a fyzická modernizace vnitroměstských čtvrtí Českých Budějovic. *Geographia Cassoviensis* [online]. XI: 2. ISSN 2454-0005. Dostupné z: http://www.pf.jcu.cz/structure/departments/kge/upload/files/Kubes_clanek.pdf

LYNCH, Kevin. 2004. *Obraz města*. Praha: Polygon. ISBN 80-7273-094-0.

MUSIL, Jiří. 2001. Vývoj a plánování měst ve střední Evropě v období komunistických režimů: Pohled historické sociologie / Urban Development and Planning in Central Europe under Communist Regimes. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* [online]. 37(3), s. 275-296 [cit. 2017-11-21]. ISSN 00380288. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/7cea41b5665767cbdc0e2443c161762422878d7_144_01-3MUSIL.pdf

NORBERG-SCHULZ, Christian. 2010. *Genius loci: krajina, místo, architektura*. 2. vydání. Praha: Dokořán. ISBN 978-80-7363-303-5. Dostupné také z: http://toc.nkp.cz/NKC/201010/contents/nkc20102127679_1.pdf

OLÁH, Gábor. 2013. Kolektivní paměť, prostor a významy. Případ náměstí Svobody v Budapešti. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* [online]. 49(5), s. 729-750 [cit. 2017-12-07]. ISSN 00380288. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=15&sid=98c83409-3206-4bdb-8276-d09908682e20%40sessionmgr4010>

POSPĚCH, Pavel. 2013. Městský veřejný prostor: interpretativní přístup. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* [online]. 49(1), s. 75-100 [cit. 2017-11-14]. ISSN 00380288. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=13&sid=98c83409-3206-4bdb-8276-d09908682e20%40sessionmgr4010>

ROZKOŠNÁ, Blanka a Pavel JAKUBEC. 2004. *Židovské památky Čech: historie a památky židovského osídlení Čech*. Brno: Era. ISBN 80-86517-64-0.

SOUKUPOVÁ, Blanka, Miroslav HROCH, Peter SALNER a Róza GODULA-WĘCŁAWOWICZ. 2012. *Úvod do urbánní antropologie* [online]. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze [cit. 2017-11-14]. ISBN 978-80-87398-32-6. Dostupné z: <http://fhs.cuni.cz/FHS-543-version1-ucebnicemesto2.pdf>

STRAUSS, Anselm L. a Juliet M. CORBIN. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie* [online]. Boskovice: Albert [cit. 2017-11-14]. SCAN. ISBN 80-85834-60-X. Dostupné z: <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-28.html>

SZTOMPKA, Piotr. 2007. *Vizuální sociologie: fotografie jako výzkumná metoda*. Praha: Sociologické nakladatelství. Základy sociologie. ISBN 978-80-86429-77-9.

TEMELOVÁ, Jana a Jakub NOVÁK. 2007. Z průmyslové čtvrti na moderní městské centrum: proměny ve fyzickém a funkčním prostředí centrálního Smíchova. *Geografie-Sborník České geografické společnosti* [online]. 112(3), 79-97 [cit. 2018-05-06]. ISSN 12120014. Dostupné z: http://urrlab.cz/sites/default/files/temelova_j._novak_j._2007_z_prumyslove_ctvrti_na_moderni_mestske_centrum_promeny_ve_fyzickem_a_funkcnim_prostredi_centralniho_smichova.pdf

VACKOVÁ, Barbora, Lucie GALČANOVÁ a Ondřej HOFÍREK. 2011. Za čistší město: Problémové lokality a jejich obyvatelé z pohledu místní politiky a správy. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* [online]. 47(4), s. 633-656 [cit. 2017-12-07]. ISSN 00380288. Dostupné z: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=98c83409-3206-4bdb-8276-d09908682e20%40sessionmgr4010>

VÁVRA, Jaroslav. 2010. Jedinec a místo, jedinec v místě, jedinec prostřednictvím místa. *Geografie-Sborník České geografické společnosti* [online]. 115.4: 461-478. ISSN 1212-0014. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Jaroslav_Vavra/publication/270896346_An_Individual_and_a_Place_an_Individual_in_a_Place_an_Individual_through_a_Place/links/54b8fc220cf269d8cbf728b8.pdf

V Praze dne 25. 4. 2019

Konzultant: **Doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.**

Student: **Bc. David Platil**

Podpis:

Podpis:

Seznam příloh

Příloha č. 1: Palác Palmovka (obrázek)

Příloha č. 2: Křižovatka Palmovka – celkový pohled (obrázek)

Příloha č. 3: Přibližné vymezení zkoumaného terénu (obrázek)

Příloha č. 4: Letecká mapa Palmovky (obrázek)

Příloha č. 5: Krajina Palmovky na mapě Stablního katastru ze čtyřicátých let devatenáctého století (obrázek)

Příloha č. 6: Krajina Palmovky na mapě z roku 1938 s naznačenou regulací nové uliční sítě a domovních bloků. Prostředkem ulice Na Žertvách prochází již neexistující železniční trať (obrázek)

Příloha č. 7: Viniční krajina Libně na kresbě – pohled od jihozápadu (obrázek)

Příloha č. 8: Rozsah bývalého ghetta (obrázek)

Příloha č. 9: Původní podoba Koželušské ulice v bývalém ghettu. Dům s nápisem uprostřed je dosud zachován jako čistírna automobilů (obrázek)

Příloha č. 10: Usedlost Stará Balabenka (obrázek)

Příloha č. 11: Bývalá trať v dnešní ulici Na Žertvách (obrázek)

Příloha č. 12: Hrabalova zeď (obrázek)

Příloha č. 13: Křižovatka v roce 1963 před výstavou stanice metra a před zrušením železniční tratě (obrázek)

Příloha č. 14: Adaptace tovární haly v projektu Palmovka Open Park (obrázek)

Příloha č. 15: Projekt Docks na místě bývalého přístavu (obrázek)

Příloha č. 16: Autobusové nádraží na náměstí Bohumila Hrabala (obrázek)

Příloha č. 17: Oblast bývalého ghetta na nároží ulic Zenklova a Koželušská (obrázek)

Příloha č. 18: Libeňská synagoga na křižovatce Palmovka (obrázek)

Příloha č. 19: Budova bývalého Dolního nádraží vedle rozestavěného Centra Palmovka (obrázek)

Příloha č. 20: Oblast bývalého ghetta v Koželušské ulici – zachovaný původní dům a sídlo společnosti Metrostav (obrázek)

Příloha č. 21: Nástěnka využitá během participačního setkání s občany k projektu úpravy prostranství před radnicí 31. 5. 2018 s nalepenými náměty (obrázek)

Příloha č. 22: Osnova dotazníku pro informatory včetně hlavních výzkumných témat a rámcových otázek (dokument)

Příloha č. 23: Přehled informátorů účastnících se výzkumných rozhovorů – 1. část
(tabulka)

Příloha č. 24: Přehled informátorů účastnících se výzkumných rozhovorů – 2. část
(tabulka)

Příloha č. 25: Přehled informátorů účastnících se výzkumných rozhovorů – 3. část
(tabulka)

Přílohy

Příloha č. 1: Palác Palmovka (obrázek)

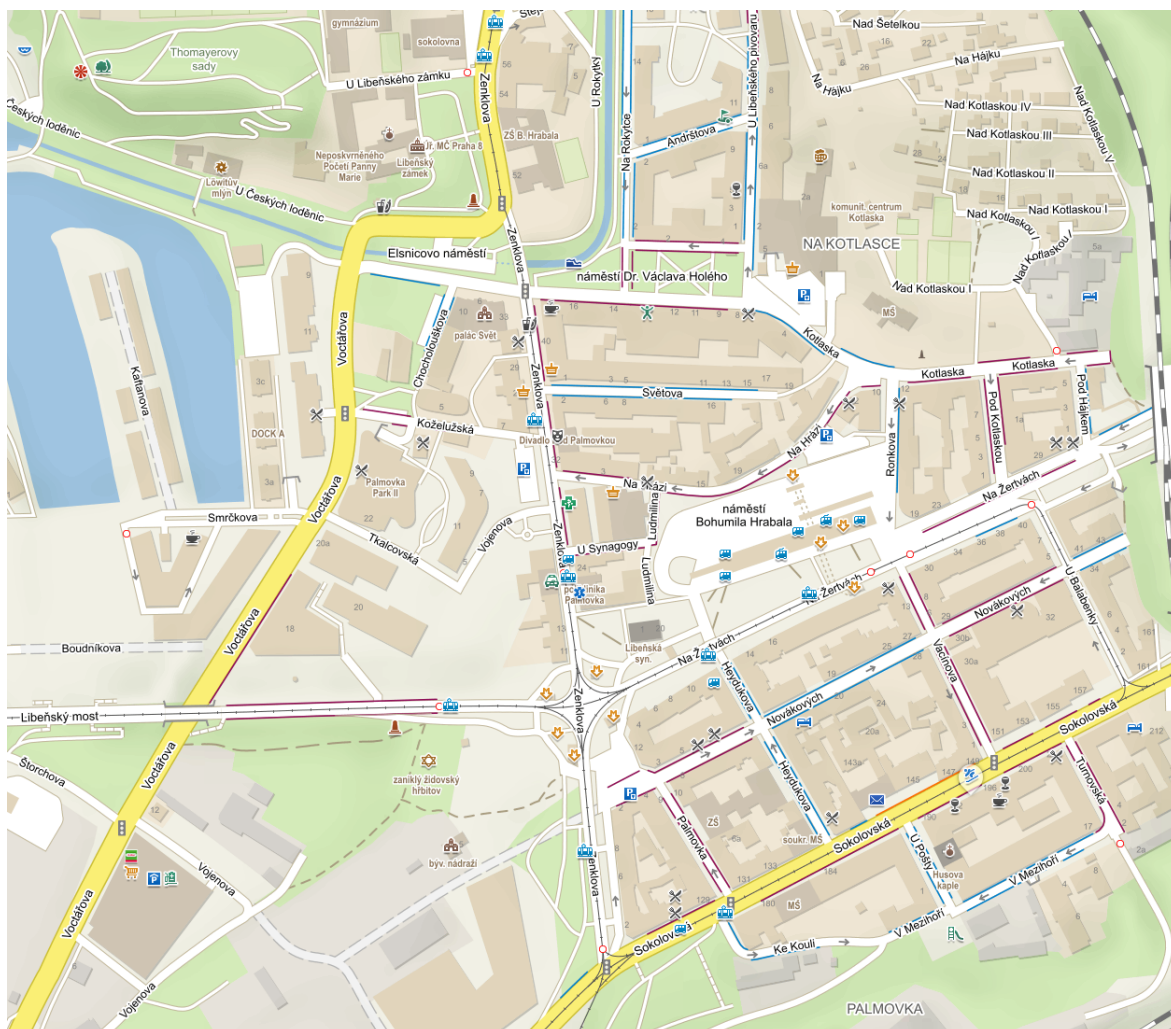
Zdroj: Vlastní (2018)

Příloha č. 2: Křižovatka Palmovka – celkový pohled (obrázek)

Zdroj: Vlastní (2018)

Příloha č. 3: Přibližné vymezení zkoumaného terénu (obrázek)

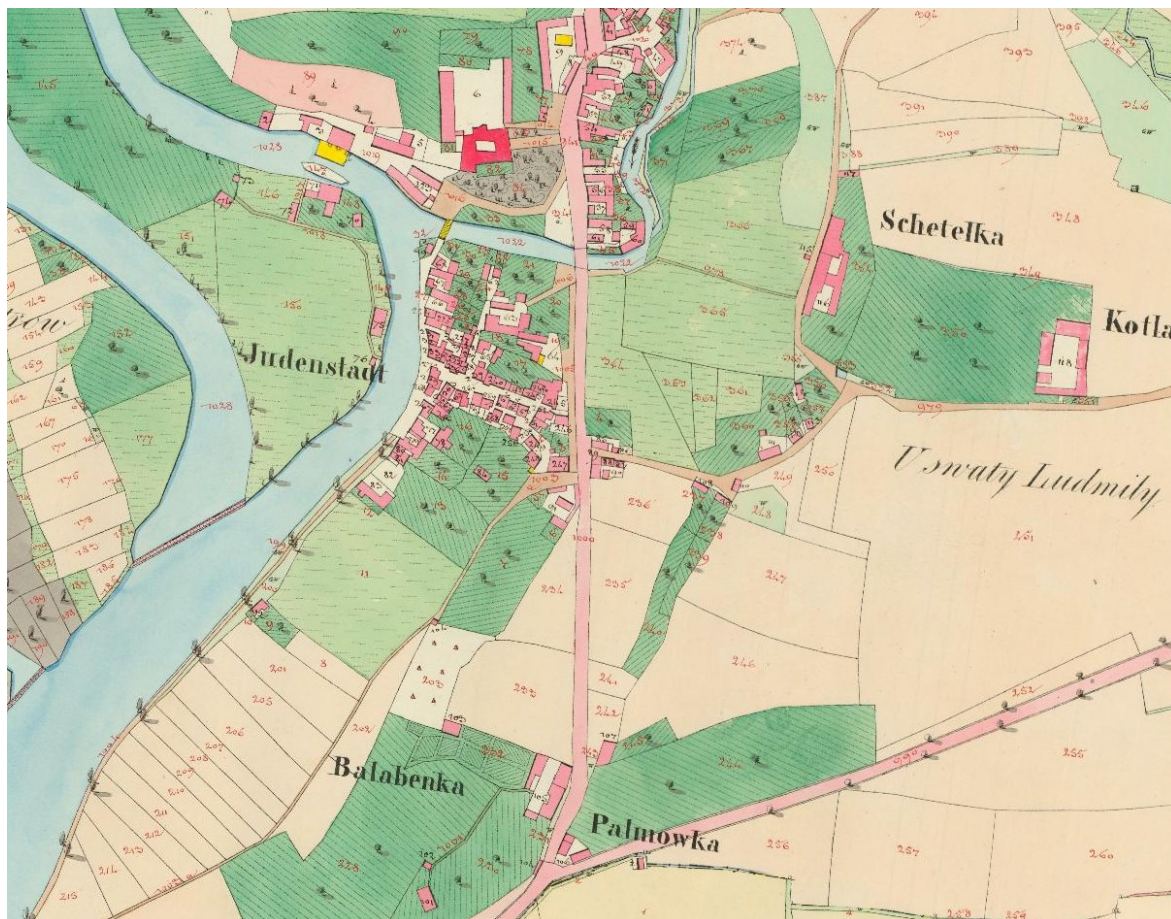
Zdroj: Mapy.cz (2019)

Příloha č. 4: Letecká mapa Palmovky (obrázek)

Zdroj: Mapy.cz (2019)

Příloha č. 5: Krajina Palmovky na mapě Stablního katastru ze čtyřicátých let devatenáctého století (obrázek)

Zdroj: Dvě Prahy (2019)

Příloha č. 6: Krajina Palmovky na mapě z roku 1938 s naznačenou regulací nové uliční sítě a domovních bloků. Prostředkem ulice Na Žertvách prochází již neexistující železniční trať (obrázek)

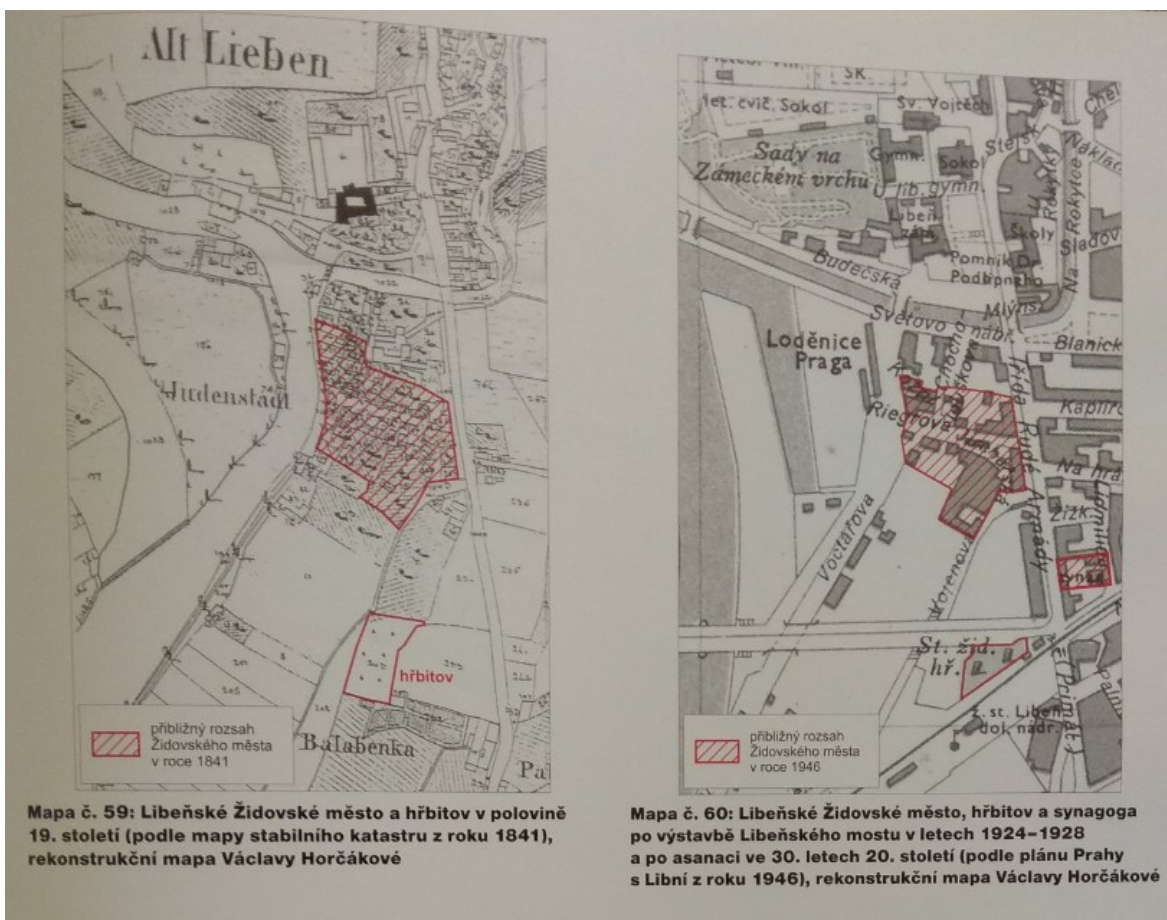
Zdroj: Dvě Prahy (2019)

Příloha č. 7: Viniční krajina Libně na kresbě – pohled od jihozápadu (obrázek)

Zdroj: Postl (1818)

Příloha č. 8: Rozsah bývalého ghetta (obrázek)

Zdroj: Horčáková a kol. (2006, mapový list č. 33 – vlastní reprodukce)

Příloha č. 9: Původní podoba Koželušské ulice v bývalém ghettu. Dům s nápisem uprostřed je dosud zachován jako čistírna automobilů (obrázek)

Zdroj: Jungmann (2012, s. 33 – reprodukce z: <https://czumalo.wordpress.com/2013/02/>)

Příloha č. 10: Usedlost Stará Balabenka (obrázek)

Zdroj: Jungmann (2012, s. 14 – reprodukce z:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Star%C3%A1_Balabenka.jpg)

Příloha č. 11: Bývalá trať v dnešní ulici Na Žertvách (obrázek)

Zdroj: Bečková (2009, s. 129 – reprodukce z:
<https://czumalo.wordpress.com/2013/02/15/ulice-na-zertvach/>)

Příloha č. 12: Křižovatka v roce 1963 před výstavbou stanice metra a před zrušením železniční tratě (obrázek)

Zdroj: Jungmann (2012, s. 41 – vlastní reprodukce)

Příloha č. 13: Adaptace tovární haly v projektu Palmovka Open Park (obrázek)

Zdroj: Vlastní (2018)

Příloha č. 14: Hrabalova zeď (obrázek)

Zdroj: Vlastní (2018)

Příloha č. 15: Projekt Docks na místě bývalého přístavu (obrázek)

Zdroj: Vlastní (2018)

Příloha č. 16: Autobusové nádraží na náměstí Bohumila Hrabala (obrázek)

Zdroj: Vlastní (2018)

Příloha č. 17: Oblast bývalého ghetta na nároží ulic Zenklova a Koželušská (obrázek)

Zdroj: Vlastní (2018)

Příloha č. 18: Libeňská synagoga na křižovatce Palmovka (obrázek)

Zdroj: Vlastní (2018)

Příloha č. 19: Budova bývalého Dolního nádraží vedle rozestavěného Centra Palmovka (obrázek)

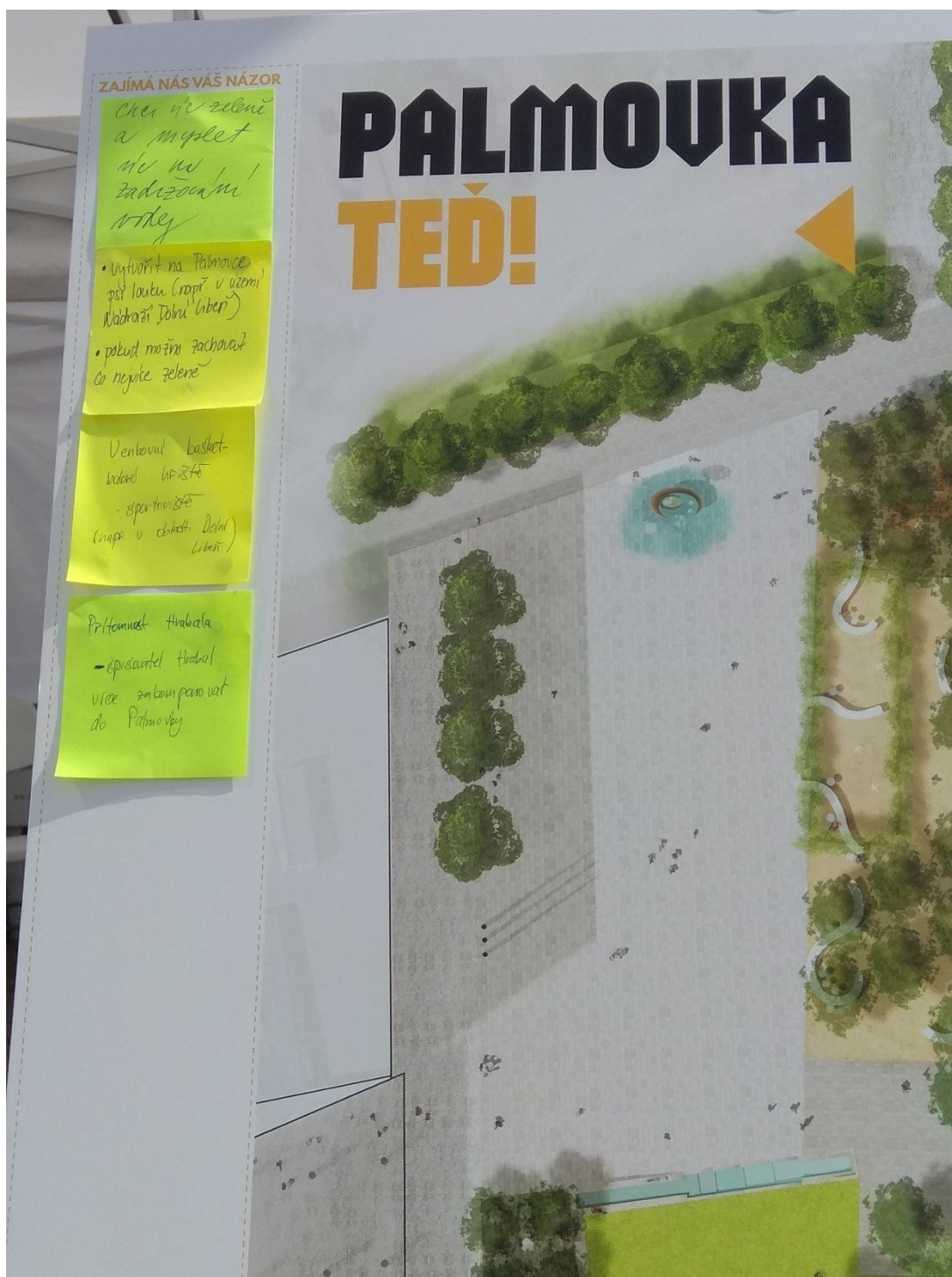
Zdroj: Vlastní (2018)

Příloha č. 20: Oblast bývalého ghetta v Koželušské ulici – zachovaný původní dům a sídlo společnosti Metrostav (obrázek)

Zdroj: Vlastní (2018)

Příloha č. 21: Nástěnka využitá během participačního setkání s občany k projektu úpravy prostranství před radnicí 31. 5. 2018 s nalepenými náměty (obrázek)

Zdroj: Vlastní (2018)

Příloha č. 22: Osnova dotazníku pro informátory včetně hlavních výzkumných témat a rámcových otázek (dokument)

1. Úvodní představení

- Představení komunikačního partnera
- Jak dlouho na Palmovce žijete?
- Jaký je Váš vztah k Palmovce?

2. Percepce prostoru Palmovky

- Jaký má Palmovka charakter?
- Co je pro Palmovku specifické?
- Jaké ve Vás Palmovka vyvolává emoce?
- Má Palmovka nějakou identitu nebo je to spíš jenom prostor? Co by tu identitu případně pomohlo vybudovat?
- Jak vnímáte architektonickou a urbanistickou podobu Palmovky?
- Jak tento prostor vnímáte v kontextu Prahy
- Souvislost a podobnost s transformací Anděla apod.
- Jací zde žijí lidé?
- Existuje něco jako místní komunita? Sousedská setkání?

3. Využívání prostoru Palmovky

- Jakým způsobem prostranství na Palmovce využíváte?
- Chybí Vám na Palmovce něco, co by vám poskytlo důvod sem chodit?
- Co se Vám na současné podobě Palmovky líbí?
- Co konkrétně se Vám na její současné podobě nelíbí?
- Jsou zde podle Vás nebezpečná místa?

4. Historie Palmovky

- Vnímáte historickou podobu Palmovky a to, jak se liší od současné?
- Chtěl byste něco z původní podoby Palmovky zachovat, případně obnovit či upomínat?
  - Návrat k historické podobě (Židovský hřbitov, upomínka na Hrabala, železniční minulost...)
  - Moderní veřejné prostranství

5. Budoucnost Palmovky

- Jak hodnotíte záměry s úpravou veřejného prostoru (dláždění, stromy, kavárna a rozhledna)
- Jaký konkrétní návrh na změnu byste doporučil/a kromě těch, které představili architekti?
- Budoucí stavební záměry na Palmovce a jejich hodnocení? (Palmovka ONE, Centrum Palmovka, OS Zenklova, Palmovka Park, tunel, Libeňský most)
- Jakou vidíte budoucnost Palmovky v kontextu Prahy?

**Příloha č. 23: Přehled informátorů účastnících se výzkumných rozhovorů – 1. část
(tabulka)**

Seznam informátorů			
Okruh informátorů	Jméno v textu	Pozice	Délka rozhovoru
Politici	pan Jan	zastupitel MČ Praha 8	92
	pan Martin	politik v opozici	87
Developeři	pan Vlastimil	pracovník developerské společnosti Metrostav	31
	pan Stanislav	pracovník developerské společnosti Landia	30
	pan Emil	pracovník developerské společnosti Crestyl	54
Podnikatelé, obyvatelé a zaměstnanci v místních obchodech a podnicích	pan Tibor	podnikatel v pohostinství (kavárna)	82
	pan Hynek	podnikatel v pohostinství (restaurace)	128
	pan Lumír	podnikatel v pohostinství a zároveň obyvatel (kavárna)	72
	pan Alexandr	podnikatel v pohostinství (restaurace)	29
	pan Dominik	podnikatel v pohostinství (kavárna)	82
	podnikatel pan Bořek	podnikatel v pohostinství (restaurace)	15
	paní Monika	podnikatelka v řemeslné výrobě a obyvatelka	82
	pan Richard	prodavač v lahůdkářství a obyvatel	52

**Příloha č. 24: Přehled informátorů účastnících se výzkumných rozhovorů – 2. část
(tabulka)**

Seznam informátorů			
Okruh informátorů	Jméno v textu	Pozice	Délka rozhovoru
Podnikatelé, obyvatelé a zaměstnanci v místních obchodech a podnicích	pan Gustav	prodavač v knihkupectví	10
	pan Lumír	provozní v restauraci	5
	prodavačka paní Blanka	prodavačka v papírnictví	5
	paní Táňa	prodavačka v květinářství	71
	paní Jiřina	prodavačka v obchodě s řemeslnickými potřebami	5
	paní Olga	lékárnice	81
	barmanka paní Eliška	barmanka a obyvatelka	38
	pan Viktor	obyvatel a zástupce spolku Naše Libeň	50
	pan Daniel	obyvatel	87
	pan Ctirad	obyvatel a člen sdružení Serpens	92
	pan František	obyvatel	10
	paní Lucie	obyvatelka činná v komunitním životě	91
	paní Natálie	obyvatelka a zároveň členka ZSO Palmovka	109
	paní Pavla	obyvatelka činná v komunitním životě	57

**Příloha č. 25: Přehled informátorů účastnících se výzkumných rozhovorů – 3. část
(tabulka)**

Seznam informátorů			
Okruh informátorů	Jméno v textu	Pozice	Délka rozhovoru
Architekti a urbanisté	pan Oldřich	architekt a urbanista se zájmem o Palmovku	76
	pan Kryštof	architekt a urbanista ze studia UNIT architekti	59
	paní Eva	pracovnice IPR	61
Zástupci institucí, občanských spolků a iniciativ	pan Norbert	pracovník spolku Matana	33
	pan Čeněk	pracovník FTV Prima	30
	pan Ivo	pracovník divadla Pod Palmovkou	86
	pan Patrik	pracovník Dopravního podniku	79
	paní Bohumila	pracovnice ZŠ Palmovka	45
	paní Jarmila	pracovnice MŠ Sokolovská	79
	pan Jindřich	projektový manažer a pracovník Magistrátu	84
	paní Irena	zástupkyně spolku 8Jinak!	97
	pan Jiří	zástupce iniciativy Libeňský most nebourat, nerozšiřovat	73
	paní Anna	pracovnice Komunitního centra Rubikon	54
pan Štěpán	pracovník Křesťanského společenství Praha	62	